

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ ALEVİLİK ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

ALEVİLİK-BEKTAŞİLİK ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

FETHİYE (YAZIHAN/MALATYA) YÖRESİ ALEVİLİĞİ

Yüksek Lisans Tezi

İSMAİL AKBOYRAZ

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Muhammet Fatih ALKAYIŞ

Haziran - 2022

Malatya

FETHİYE (YAZIHAN/MALATYA) YÖRESİ ALEVİLİĞİ

İSMAİL AKBOYRAZ

**Alevilik Araştırmaları Enstitüsü
Alevilik-Bektaşılık Araştırmaları Anabilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Muhammet Fatih ALKAYIŞ**

**Haziran - 2022
Malatya**

ETİK BEYANI

İnönü Üniversitesi Alevilik Araştırmaları Enstitüsü **Tez Yazım Yönergesi Kurallarına** uygun olarak hazırladığım ve bu tez çalışmada:

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildiririm.

Bu beyanlarımın aksinin ortaya çıkması durumunda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. ... / ... / 2022.

İMZA

İsmail AKBOYRAZ

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ÖZET

AKBOYRAZ, İsmail. **Fethiye (Yazıhan/Malatya) Yöresi Aleviliği** (Yüksek Lisans Tezi), Malatya, 2022.

Fethiye'nin eski adıyla Hasanbadırık'ın kimler tarafından ve ne zaman kurulduğu tam olarak bilinmemektedir. İpek Yolu – Bakır Yolu Kervanlarının konakladığı Suriye – Malatya, Gürün – Kayseri, Hekimhan – Sivas tarih-i yollarının birleştiği alanda yer almıştır. 1655 yılında Melek Ahmet Paşa komutasındaki orduyla bu yoldan geçen Evliya Çelebi Hasanbadırık ile ilgili “Bu köy halkı da Şahsevendir” şeklinde bilgi vermiştir.

Günümüzde Malatya ili Yazıhan ilçesine bağlı bir mahalledir. 1998 yılında belediye statüsü almış, 2012 yılında ise 6360 sayılı Kanun'la Malatya büyükşehir statüsü kazanmış, Fethiye de mahalle olmuştur.

Fethiye, Malatya'da Aleviliğiyle bilinen bir yerdir. Alevilik sözlükte “Ali'ye mensup” anlamına gelir. Alevi terimi İslam kültür tarihinde Hz. Ali soyundan gelenler manasında olup, bu kavram ayrıca siyasi, tasavvufi ve itikadi anlamda kullanılmıştır. Fethiyeliler Aleviliği; Hz. Peygamber'den bu yana gelen “Müslümanlığın özü”, doğruluk, dürüstlük, insanca yaşam gibi kavramlarla tanımlarlar. Yavaş yavaş yitirmekle birlikte burası geleneksel Aleviliği benimsemiş ve yaşamaya çalışan insanların yaşam yeridir. Fethiye'de çok farklı ocaklara bağlı insanlar bir arada bulunmaktadır. Bu ocakları; Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) Ocağı, Uryan Hızır Ocağı, Teslim Abdal (Şeyh Ahmet Dede) Ocağı, Hacım Sultan Ocağı, Şah İbrahim Veli Ocağı ve Aliseydi Sultan Ocağı olarak sıralayabiliriz. Bu özelliğiyle bölge, Alevilik araştırmaları bakımından çok önemli bir yere sahiptir. Özellikle Fethiye'ye çok yakın olan (yaklaşık 3 km) Yukarı Tenci'de bulunan Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) türbesi, Fethiye'nin en önemli inanç merkezlerinden biridir.

Anahtar Sözcükler: Fethiye, Hasanbadırık, Alevilik, Kızıldeli, Seyyid Ali Sultan

ABSTRACT

AKBOYRAZ, İsmail. **Alevism of the region of Fethiye (Yazihan/Malatya)** (Master's Thesis), Malatya, 2022.

It is not known exactly by whom and when Fethiye's former name, Hasanbadrik, was founded. It was located at the junction of the Syrian – Malatya, Gürün – Kayseri, Hekimhan – Sivas historical roads, where the Silk Road - Copper Road Caravans stayed. in 1655, Evliya Çelebi, who passed this way with the army under the command of Melek Ahmet Pasha, gave information about Hasanbadrik as “The people of this village are also Şahseven”.

Today, it is a neighborhood of the Yazihan district of Malatya province. It received the status of municipality in 1998, and in 2012, Malatya gained metropolitan status with the Law No. 6360, and Fethiye became a neighborhood.

Fethiye is a place in Malatya known for its Alevism. Alevism means "belonging to Ali" in the dictionary. The term Alevi was used in the history of Islamic culture by Hz. It means descendants of Ali, and this concept has also been used in a political, mystical and theological sense. Fethiye Alevism; They define the "essence of Islam" since the time of the Prophet, with concepts such as truthfulness, honesty, and a humane life. Although it is gradually disappearing, this is the living place of people who have adopted traditional Alevism and are trying to live. There are people who belong to very different quarries in Fethiye. These quarries; We can list them as Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) Quarry, Uryan Hızır Quarry, Teslim Abdal (Şeyh Ahmet Dede) Quarry, Hacım Sultan Quarry, Şah İbrahim Veli Quarry and Aliseydi Sultan Quarry. With this feature, the region has a very important place in terms of Alevism studies. Especially the Sayyid Ali Sultan (Kızıldeli) mausoleum, located in Upper Tenci, which is very close to Fethiye (about 3 km), is one of the most important faith centers of Fethiye.

Keywords: Fethiye, Hasanbadrik, Alevism, Kızıldeli, Seyyid Ali Sultan

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
RESİMLER LİSTESİ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
ÖNSÖZ	x
1. GİRİŞ	1
1.1.Tanımlar	3
1.2.Yöntem	3
1.2.1.Gözlem	4
1.2.2.Mülakat (Görüşme)	4
1.2.3.Anket (Soru kâğıdı)	5
1.2.4.Kılavuz ve kaynak kişiden yararlanma	5
2. İNCELEME	6
2.1. FETHİYE’NİN TARİHÇESİ VE GENEL ÖZELLİKLERİ	6
2.2. FETHİYE’DE HALKIN ALEVİLİK TANIMI	10
2.3. FETHİYEDEKİ OCAKLAR	14
2.3.1. Hacım Sultan Ocağı	15
2.3.2. Şah İbrahim Veli Ocağı (Mezirme)	15
2.3.3. Ali Seydi Sultan Ocağı (Darıyeri)	15
2.3.4. Teslim Abdal / Şeyh Ahmet Dede Ocağı	16
2.3.5. Üryan Hızır / Sultan Hızır Ocağı	16
2.3.6. Seyitali (Kızıldeli) Ocağı	16
2.4. EHLİBEYT VE ON İKİ İMAM İNANCI	22
2.5. CEM TÖRENLERİ	25
2.6. MUSAHİP KARDEŞLİK	31
2.7. DÜŞKÜNLÜK	32
2.8. ORUÇ	34
2.8.1. Muharrem Orucu	34
2.8.2. Hızır Orucu	36

2.8.3. Uğundurma (Oğundurma) Orucu	37
2.9. KURBAN	37
2.9.1. Kurban Bayramı	38
2.9.2. Abdal Musa Kurbanı	39
2.9.3. Şükriye (Şükran) Kurbanı.....	39
2.9.4. Adak Kurbanı	39
2.10. GELENEKLER	40
2.10.1. Doğum Gelenekleri.....	40
2.10.2. Türbe Ziyaretleri.....	42
2.10.3. Evlilik - Düğün	43
2.10.4. Ahiret Hayatı Ve Cenaze Gelenekleri	45
2.10.5. Sünnet – Kirvelik.....	47
2.10.6. Diğer Gelenekler.....	48
2.11. YENİLMESİ VE İÇİLMESİ YASAK OLAN YİYECEK VE İÇECEKLER, HARAM OLAN HAYVANLAR	49
2.12. KUR'AN-I KERİM VE DİĞER KUTSAL KİTAPLARA BAKIŞ	50
2.13. DİĞER DİN VE İNANIŞLARA BAKIŞ	51
2.14. DEVLETE BAKIŞ – BEKLENTİLER	51
2.15. GURBETÇİLERDE ALEVİLİK.....	52
3. DERLEME METİNLERİ.....	54
3.1. Murtaza Aydoğan (Kızıldeli Sultan Ocağı Dedesi).....	54
3.2. Teslim Akboyraz	60
3.3. Kemal Sevim	65
3.4. Ali Asgar Aydoğan.....	68
3.5. Hatice Koluvaçık	70
3.6. Taylan Kızıldağ	73
3.7. Deniz Akboyraz.....	75
3.8. Aliekber Akboyraz	79
3.9. Yusuf Güler	82
3.10. Erkan Aydoğan	85
3.11. Mehmet Şenkaya	87
3.12. Telli Akboyraz.....	90
3.13. Battal Öztürk	92
3.14. Hüseyin Aydoğan	95
3.15. Ali Çağlar	97
3.16. Hüseyin Erguş	100
3.17. Sebaha Erguş	102

3.18. Salman İnce	105
3.19. Veli Çağlar.....	107
3.20. Yeter Güler	109
3.21. Mustafa (Vaylo) Aydoğan	112
4. SONUÇ.....	115
5. KAYNAKLAR.....	118
EKLER	121
ÖZGEÇMİŞ.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 Fethiye Mahallesi nüfusu yıllara ve cinsiyete göre dağılım grafikleri.....	9
Şekil 2 Fethiye’de mensubu bulunan ocaklar ve bu ocaklara bağlı sülale isimleri.....	14

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1 Fethiye'nin konumu	6
Resim 2 Zeynel Abidin Ocağı Dedesi İsmail Temiz'le görüşme	121
Resim 3 Ali Asgar Aydoğan, Mustafa (Vaylo) Aydoğan, Teslim Akboyraz ile görüşme	121
Resim 4 Bayram Tepesi (Fethiye Höyüğü).....	122
Resim 5 Bayram Tepesi üzerinden Fethiye	123
Resim 6 Fethiye Cami	123
Resim 7 Fethiye Cemevi	124
Resim 8 Abusef Dede mezarı.....	124
Resim 9 Hızır'ın sofra serdiği yer	125
Resim 10 Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) Türbesi	125
Resim 11 Seyyid Ali Sultan Mezarı.....	126
Resim 12 Seyyid Ali Sultan Cemevi.....	126
Resim 13 Cemevi içi 1	127
Resim 14 Cemevi içi 2	127
Resim 15 Aydoğan Ailesinin elindeki icazetname	128
Resim 16 Cem evi alt katındaki ocaklar	128

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.: adı geçen eser

a.g.m.: adı geçen makale

bkz.: bakınız

E.T.: Erişim Tarihi

Hz.: Hazreti

k.k.: kaynak kişi

k.v.: Kerremallahu vecheh

S.: Sayı

s.: sayfa

s.a.a.: Sallallahu aleyhi ve âlihi ve sellem

s.a.s.: Sallallahu aleyhi ve sellem

ss.: sayfa sayısı

T.D.K.: Türk Dil Kurumu

T.D.V.: Türkiye Diyanet Vakfı

vb.: ve benzeri

ÖNSÖZ

Aleviler, Allah'ı tek Rab, Hz. Muhammed'i Resulullah, Hz. Ali'yi Veliyullah, Hz. Fatıma'yı Fatımatü'z Zehra ya da Fatma Ana, Hz. Hasan'ı Mücteba, Hz. Hüseyin'i Şehid-i Kerbela olarak bilirler. Ehlibeyt'i On İki İmamı severler. Başımız Kur'an'a bağlı derken, cem ibadetimiz derler. "Bu yol kılıçtan keskin, demirden leblebidir" derler. "Gelme, gelme, dönme, dönme, gelenin malı, dönenin canı" derler. Yaptıkları her şeyde "Kulun kuldun razı olması" ilkesini benimserler. Bütün yaşamlarını "Güzel ahlak sahibi olmak" üzerine kurgularlar. Alevilik İslam'ın özüdür derken bilirler ki "Güzel ahlak sahibi olmak" sadece İslam'ın değil bütün dinlerin özüdür. "Eline, beline, diline sahip ol!" der, "Ölmeden önce öl" diyerek nefisini öldürmeyi öğütlerler. Aleviliğiyle tanınan Fethiye, Malatya'nın Yazıhan ilçesine bağlı bir mahalledir.

Nüfusunun tamamı Alevi olan Fethiye'nin, Malatya'da Aleviliğinin es geçilerek gurbetçiliğiyle ön plana çıkması, Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) gibi ulu bir erenin türbesinin burada olduğunun neredeyse hiç bilinmiyor oluşu Fethiyeli biri olarak beni bu çalışmayı yapmaya yönlendirdi. Küçüklüğümünden beri büyüklerimizin anlatımlarıyla ve uygulamalarıyla öğrendiğimiz geleneksel Aleviliğin yavaş yavaş yok olması, tamamen unutulmadan önce yapılacak ilmi çalışmalarla kayıt altına alınması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Yaptığımız bu çalışmayla ilmi çalışma yapacak araştırmacılara katkı sağlamaya gayret ettik.

Çalışmam sırasın da bana yol gösterici olan, engin tecrübesi ve bilgi birikimiyle beni destekleyen danışman hocam Prof. Dr. Muhammet Fatih ALKAYIŞ'a çok teşekkür ederim. Derleme aşamasında hem kaynak kişi olarak hem de mülakat yapılacak kişileri belirlemede bana yardım eden abim Teslim AKBOYRAZ'a, mülakat yapma teklifimi kabul eden köylülerime, akrabalarım ve çalışmam sırasında kendilerini ihmal ettiğim eşim ve çocuklarıma çok teşekkür ederim.

İsmail AKBOYRAZ

MALATYA - 2022

1. GİRİŞ

Malatya, Orta Fırat havzasında yer alan bir şehirdir. Şehrin isminin Hititçe “bal” demek olan “Melid” kelimesinden türetildiği sanılmaktadır.

Tarihte Kral Yolu, İpek Yolu gibi adlarla anılan yollar buradan geçmektedir. Malatya, çok eski çağlardan beri değişik devlet ve beyliklerin hâkimiyet mücadelesine sahne olmuştur.

Çalışmamızın konusunu oluşturan Fethiye, Malatya’ya bağlı Yazıhan ilçesinin bir mahallesidir. Fethiye’nin eski adı Hasan Badrik’tir. Burası, tarihi çok eski zamanlara dayanan kadim bir yerleşim alanıdır. Aynı zamanda Alevi kültürüne dayanan birçok inanç, ritüel ve öğretiyi yaşatmaya çalışan bir yerdir.

Fethiye konum açısından eskiden Baharat Yolu üzerinde, günümüzde de orta büyüklükte bir yol güzergâhı olan Malatya – Kurşunlu karayolu üzerinde bulunmasından dolayı dış etkilere maruz kalmış, köydeki yaşam koşullarının zor olması ve köyde iş bulmakta sıkıntı çekilmesi nedeniyle dışarıya göç vermiştir. Bunun sonucunda da kültürel değişimi zorunlu olarak yaşamıştır. Özellikle Almanya’ya göçlerin başlamasıyla bu değişim daha da hızlanmıştır. Bunun sonucunda Alevi geleneği içerisinde uygulanmakta olan pek çok ritüel terk edilmiş, hatta unutulmaya başlanmıştır. Örneğin; hem Fethiye’de hem de mezrası olan Yukarı Tenci’ de cemevi bulunmasına rağmen cem törenleri düzenli olarak yapılmamakta, hatta uzun süredir hiç yapılmamaktadır. Alevilik inancının en önemli ibadeti sayılan cem törenlerinin yapılmayışı buna bağlı olarak musahiplik ve düşkünlük gibi uygulamaların son bulmasına neden olmuştur.

Gurbetçilerinin çok olması, lise çağındaki öğrencilerin eğitim göreceği bir okulun bulunmayışı nedeniyle köy sonbahar, kış ve ilkbahar mevsimlerinde çok az bir nüfusa sahiptir. Var olan nüfusun çoğunluğu da yaşlılardan oluşmaktadır. Bu durum Malatya ve çevresindeki illerde kurulmuş olan 6 Alevi ocağının bulunduğu Fethiye’ye dedelerin uğramamasına neden olmuştur. Bu da yörede dede – talip ilişkisini zayıflatmış, bitme noktasına getirmiştir. Alevi inancında yol gösterici olan dedelerle ilişkinin bitmesiyle Alevilik inanç ve ritüelleri de zamanla icra edilmemeye, unutulmaya başlanmıştır. Bazı Fethiyelilerde geriye sadece sözde olan Alevilik kalmıştır. Yani kimlik Aleviliği kalmıştır.

Fethiye'nin en önemli özelliklerinden bir tanesi de, Fethiye merkeze yaklaşık 3 km uzaklık ta bulunan Yukarı Tenci mezarındaki Kızıldeli (Seyyid Ali) Sultan türbesidir.

Kızıldeli (Seyyid Ali) Sultan, Alevi – Bektaşî geleneğinin en ünlü erenlerinden bir tanesidir. Rumeli'nin fethedilmesinde önemli roller üstlenmiş, türlü kerametler göstermiş “Gazi – savaşçı veli” (Ocak, 1997: 21). Yunanistan’a bağlı Dimetoka şehrinde Kızıldeli tekkesi bulunmaktadır. “Dimetoka haricinde Kızıldeli ile ilgili olarak en dikkat çekici mekân Malatya’dır” (Özgül, 2010: 209). Malatya ili Yazıhan ilçesine bağlı Fethiye köyünün Yukarı Tenci mezarında Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) türbesi bulunmaktadır. Tencililer, Seyyid Ali Sultan’ın mezarının gerçekte burada olduğunu söylemektedir. Yöredeki Aleviler için mezarının gerçekte nerede olduğunun bir önemi de yok aslında. Çünkü kesilen kurbanlar Allah için kesilir. Okunan dualar Allah’a edilir. Türbe bir inanç merkezidir. Orada toplanılır ve inanca ait pek çok ritüel gerçekleştirilir.

Fethiye, eski adıyla Hasan Badrik, Alevi geleneğini devam ettiren bir Anadolu köyüdür. Köyde yaşayanlar, asırlardan beri devam eden değişime uğramış veya yenilenmiş bu gelenek dâhilinde belirledikleri, kendilerine has yaşam tarzları, dini uygulamaları, hayat görüşleri ile ayakta kalmaya çalışan kişilerden oluşmaktadır.

Bu çalışma; Malatya’da Alevilik denince, akla ilk gelmesi gereken yerlerden biri olan Fethiye Mahallesi’nde¹ yaşayan Alevilerin dini inanç ve yaşam tarzlarını, Fethiyeli Alevilerin bağlı olduğu Ocakları, halkın Alevi inanç ve değerlerine bağlılıklarını ortaya koymaktadır. Bu çalışmada; Fethiye’de yaşayan Alevilerin inanç, ibadet, örf-âdet, gelenek ve göreneklerini bütün yönleriyle tespit etmek amaçlanmıştır. Geleneksel Aleviliğin yavaş yavaş yok olmaya başladığı günümüzde geçmiş ve günümüz karşılaştırması yapmanın çok faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Bu çalışma; Fethiye, Yukarı Tenci ve Malatya Merkez’de yaşayan Fethiyeli Alevilerle sınırlıdır.

¹ Fethiye Mahallesi: 2012 yılında Malatya’nın Büyük Şehir statüsü kazanmasıyla Yazıhan ilçesine bağlı mahalle olmuştur. Halk arasında “Fethiye köyü” olarak bilindiği için biz de tezimizin içinde “Fethiye köyü” olarak kullanacağız.

1.1.Tanımlar

Alevi: Arapça kökenli bir İslamî terim olup, “Ali’ye bağlı olan, Ali’yle ilgili” (Aksüt, 2012: 14) anlamındadır.

Ocak: “Ateş yakmaya yarayan, pişirme, ısıtma, ısınma gibi amaçlarla kullanılan yer, mecaz anlamı olarak bir şeyin ençok bulunduğu yapıldığı yer, (bazı deyimlerde) ev, aile soy” (TDK sözlüğü 2, 1988: 1668) anlamlarını gelir. Ocak Alevîlik’te “dedenin bağlı olduğu soyu” (Korkmaz, 1994: 273) ifade etmek için kullanılır.

Ocakzade: Kelime anlamı olarak ocak oğlu, ocak evladı anlamına gelirken, Alevilikte “On İki İmam soyundan gelenler” (a.g.e. s. 273) anlamındadır.

Dede: “Alevilik-Bektaşilikte mürşitlik aşamasına gelmiş, babagan kolunda baba, çelebiyan kolunda çelebi adıyla anılan ve cemdeki on iki hizmet sıralamasında ilk sırada gösterilen, cemi yönetme hizmetinin sahibi durumunda buluna dini-ruhani önder” (a.g.e. s. 89).

Mürşit: “Müritlerine kurtuluş yolunu ve tanrısal sırların çözümünü gösteren, dervişleri yöneten ve yönlendiren, sözü yasa niteliği taşıyan, üstün aşamalı tarikat ulusu” (a.g.e. s. 259).

Musahip: “İkrar verecek, nasip alacak erkek ve kadının (karı-koca) seçtiği kefil anlamında eş; yol arkadaşı, yol kardeşi” (a.g.e. s. 253).

Kirve: “Sünnet olan çocuğun bütün masraflarını üstlendikten sonra sünnet sırasında çocuğu kucağına alarak elini, kolunu tutan ve bütün hayatı boyunca çocuğun üzerinde babasına yakın hak taşıyan kimse” (TDK sözlüğü 2, 1988: 1330).

Tevhit: “Allah’ın birliğine inanma, bir sayma, bir olarak bakma” (a.g.e. s. 2210).

Niyaz: Kelime anlamı “yalvarma, yakarmadır” (a.g.e. s. 1657).

1.2.Yöntem

“Bir ulusun, bir halkın, bir yörenin ya da bir etnik grubun yaşamıyla ilgili çeşitli yanlarını, adetlerini, geleneklerini, göreneklerini, inanmalarını, becerilerini vb. yazıya geçirmiş kimselerin yazma ya da basılı yapıtları, yazıya dökülmüş anıları, gezi notları, gözlemleri, izlenimleri yazılı kaynakları oluştururlar” (Örnek, 1977: 29).

Alan araştırması kavramı seçilen konuya ilişkin özgün ve güvenilir bilgi elde etmek için yapılır. Alan araştırmalarında araştırmacı, araştırma yapacağı topluluğun ya da grubun yaşadığı yere giderek çalışma yapar.

Alan araştırmaları için kullanılan yöntemleri gözlem, mülakat (görüşme), anket uygulaması, kılavuz ya da kaynak kişi kullanma şeklinde maddeler hâlinde yazabiliriz.

1.2.1.Gözlem

“Gözlem türlerinin en çok kullanılanları katılarak ya da katılmayarak doğrudan ya da dolaylı olarak, sistemli ya da geliş güzel, açık ya da gizli gözlem diye adlandırılanlardır” (Örnek, 1977: 55).

Tez konumuza en uygun olanı, katılarak gözlem tekniğidir.

Araştırmacının araştırdığı topluluk veya grupta bir süre yaşayarak, onların günlük yaşamlarına katılma yoluyla yaptığı gözleme “katılarak gözlem tekniği” denir. Bu sayede araştırmacı, araştırdığı grubun veya topluluğun her türlü tutum ve davranışlarını gözlemleme imkânı bulur.

Araştırmacı, topluluk ya da grubun içine dışardan katıldığı için yabancı olarak görülecektir. Diğer taraftan da araştırmacı topluluk veya grubun içinden olursa, objektif olarak değerlendirme yapıp yapmadığı konusunda birtakım şüpheler de oluşacaktır.

1.2.2.Mülakat (Görüşme)

Mülakat tekniği, alanla ilgili araştırma yapan araştırmacıların, kullandığı en önemli tekniklerden birisidir.

Mülakat, araştırma sahasında yapılır. Araştırmacının çalışma konusuyla ilgili, konuyu açıklığa kavuşturacak noktalara değinmesi, önceden hazırlanmış soruları doğrudan ya da bir sohbet havasında sorması ve cevap almasıyla olur. Araştırmacı mülakat yaptığı kişilerle yüz yüze görüşmelidir. Mülakat yapmak için görüşeceği kaynak kişileri önceden seçmesi araştırmacının işini kolaylaştırır.

Araştırmacı, mülakat sırasında, araştırma konusuyla ilgili belirlediği soruları, daha önceden belirlediği kaynak kişi ya da kaynak gruplarına sormalı ve alınan cevapları bir yere olduğu gibi geçirmelidir.

1.2.3.Anket (Soru kâğıdı)

Alan araştırmaları sırasında bilgi toplama ve derleme için kullanılan bir başka yöntem ise anket uygulamasıdır. Anket hazırlamadan önce araştırmacının konuya hakim olması ve literatür taramasını çok iyi yapması gerekir. Sorular açık, anlaşılır ve kısa olmalıdır.

1.2.4.Kılavuz ve kaynak kişiden yararlanma

Kılavuz veya kaynak kişi denilen kişi ya da kişiler araştırma sahasını çok iyi bilenlerdir.

Araştırma alanındaki halk yaşamına ilişkin geleneksel kültür varlığını ve zenginliğini bilen kişi ya da kişilere kılavuz denir. Kılavuzlar kendilerinden bilgi edinmenin yanında araştırmacının toplumun diğer üyeleriyle de iletişim kurmasına yardım eder ve yol gösterirler. Bu sayede araştırmacının işini kolaylaştırırlar. Örnek (1977) göre: “Kaynak kişilerse geleneklerin diri kaldığı eski biçimleriyle uygulandığı yerlerde yaşayan görmüş – geçirmiş, bilgi derlenecek kimselerdir” (s. 61).

Kaynak kişilerin anlattıkları ve verdikleri bilgiler değiştirilmemelidir. Bu bilgileri anlatıldığı gibi korumanın yolu bunları kâğıda, ses kayıt cihazlarına ya da video kaydına aynen geçirmektir.

Tezimiz, alan araştırmasıyla sözlü kültür ürünlerini elde etmeye yönelik bir çalışma olduğu için burada daha çok mülakat ve katılarak gözlem teknikleri kullanılmıştır. Çalışmamız sırasında hem bilgisinden hem de yol göstericiliğinden yararlandığımız kılavuzumuzla birlikte mülakat yapacağımız kaynak kişilere ulaştık ve onlarla görüşmelerimizi gerçekleştirdik.

Mülakatlarımızı Fethiye merkez, Yukarı Tenci ve Malatya merkezdeki Fethiyelilerle gerçekleştirdik.

Mülakatlarda, daha önceden belirlemiş olduğumuz 32 soruyu kaynak kişilere yönelttik ve verilen cevapların ses kaydını aldık. Elde edilen verileri daha sonra derleyip yorumladık. Aynı zamanda çalışmaya destek ve kaynaklık etmesi için literatür taraması yaptık ve bu şekilde elde edilen bilgileri de sentezleyerek çalışmamıza ekledik.

Çalışmamız Giriş, İnceleme ve Derleme Metinler bölümlerinden oluşmaktadır.

2. İNCELEME

2.1. FETHİYE’NİN TARİHÇESİ VE GENEL ÖZELLİKLERİ

Fethiye, Malatya ili Yazıhan ilçesine bağlıdır. **Fethiye**, bağlı olduğu Yazıhan ilçe merkezine 5 kilometre mesafe uzaklıktadır. Fethiye Malatya şehir merkezine mesafesi ise yaklaşık 45 kilometredir. “Fethiye haritası konumu ise 38° 37' 33.5028 Kuzey ve 38° 8' 7.8756 Doğu gps koordinatlarıdır.”²

Resim 1 Fethiye’nin konumu (<https://www.haritatr.com/fethiye-haritasi-eac8E.T.05.02.2022>)

Fethiye’nin kimler tarafından ve ne zaman kurulduğu tam olarak bilinmemektedir. Mahalle içinde halkın ‘Bayram Tepesi’ adını verdiği bir höyük³ bulunmaktadır. “Bu höyük, yüzey buluntularına göre, kalkolitik çağdan⁴ başlayarak Roma dönemine kadar iskân görmüştür. Fazla tahribata uğrayan höyükte henüz bir kazı çalışması yapılmamıştır”(Aksüt, 2005: 135).

“İpek Yolu - Bakır Yolu Kervanlarının konakladığı Suriye – Malatya, Gürün – Kayseri, Hekimhan – Sivas tarih-i yollarının birleştiği bir alanda yer almıştır.”⁵ “İlk çağı konu alan Roma dönemi haritalarında burası ‘Hesna de Patrig’ imzası ile kayıtlıdır. Burası Arapların bu yöreyi işgalinden sonra Hısn-ı Badrık yani Badrık’ın Kalesi olarak anılmıştır.”⁶

² <https://www.haritatr.com/fethiye-haritasi-eac8E.T.05.02.2022>.

³ Höyük: Eski yerleşim yerlerinin zamanla toprakla örtülüp tepe biçimine gelmiş haline verilen isim. (<https://tr.wikipedia.org/wiki/H%C3%B6y%C3%BCk> E.T.: 07.03.2022).

⁴ Kalkolitik Çağ: MÖ 5000-3000 yılları arasını kapsayan tarih öncesi dönemdir. Bakır Çağı’nın bir diğer adı. (https://tr.wikipedia.org/wiki/Bak%C4%B1r_%C3%87a%C4%9F%C4%B1 E.T.: 07.03.2022).

⁵ www.fethiye-malatya.org/yazarlar/dogan_olgun/belde_tarihcesi.htm / E.T.: 06.11.2021.

⁶ <https://www.aliseydi-sevim.com/popup/haber-yazdir.asp?haber=1072> / E.T.: 06.11.2021. K.K.: Ali Aksüt.

Hasan Badrık 1515 yılında Malatya'nın fethiyle birlikte Osmanlı egemenliğine girmiştir⁷. 1566 yılında Abdüsselam oğlu Mustafa Paşa tarafından yapılan cami hâlâ ayakta ve ibadete açık bir hâldedir. Caminin iç kapı üzerindeki inşa kitabesindeki yazılanların çevirisi şöyle yapılmıştır:

“Bu şanlı şerefli buk'anın⁸ ve binası yüksek olan imaretin yapımı, gaziler ve mücahitler sultanı Sultan Selim Han (Yavuz) oğlu Sultan Süleyman'ın – Allah ona fetih yollarını açsın – saltanatı yıllarında ve hayır sahibi Beylerbeyi Abdüsselam oğlu Mustafa Paşa'nın belirli yardımlarıyla dokuz yüz yetmiş dört (974 – 1566) yılında bitirildi (Aksüt, 2005: 35).

Yalçın (2010) göre “ Birçok yöredeki vakıf kayıtlarından anlaşıldığına göre ‘ayende ve revende’ nin yani atlı ve yaya olarak yolculuk yapanların ağırlanması için ocaklara bazı arazilerin vakfedildiğine dair Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde yüzlerce belge bulunmaktadır” (s. 3).

“Yol üzerinde olan ayende ve revendenin zulmüne uğrayan, meşakkat⁹ çeken köy halkının 1530 da ellerindeki belge ile bazı vergilerden muaf tutuldukları görülmektedir. Bunların, bu zulümden 1560 yılında dağıldıkları, köyün üç yıl boş ve harabe olarak kaldığını, yolcuların perişan olması üzerine dağılan Hasan Badrık ve Tencililer' in derbend¹⁰ usulü ile köylerine davet edildiklerini görüyoruz. Ancak, toplanan köylülerden bir kısmının bu davete uymaması üzerine, köyün mamur¹¹ olabilmesi için, o günün vergilerinden muaf tutulduğu kaydı vardır” (Gögebakan, 2002: 287).

1655 yılında Melek Ahmet Paşa komutasındaki orduyla buradan geçen Evliya Çelebi, Hasan Badrık ile ilgili şu bilgiyi vermiştir:

Hasan Badrak Köyü menzili: Bu Malatya sınırında 200 haneli, bir camili ve bir hanlı mamur köydür. Ama kış çok sert olduğundan bölge halkı askerin ihtiyaç ve yüklerine tahammül edemeyeceklerini bilip evlerini mallarıyla bırakıp dağlara kaçmışlardı. Melek Ahmed Paşa askerlerinin hepsi burada hayli zahmet çekip atlar sabahtan aç kaldılar. Tanrının hikmeti bu hakir camiin minaresine çıkayım derken bir çuval arpa ve bir garar [harar] saman bulup atlarını kurban bayramı etti. Bu köy halkı da Şah sevenlerdir [Şiilerdir], Ama camii Sultan Uzun Hasan'ın olmak ile Hasan Badrak derler. Türkmen arasında Sultan Hasan'a Badrık lakap komuşlardır. Zira (—) tarihinde Tercan sahrasında Uzun Hasan, Fatih Sultan Mehmed Han

⁷ <http://www.malatya.gov.tr/osmanli-donemi/> / E.T.:07.11.2021.

⁸ Buk'a: Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı döneminde çok maksatlı binaların kitabesinde bu ibare görülür (Aksüt, 2005: 35).

⁹ Meşakkat: Güçlük, sıkıntı

¹⁰ Derbend: Derbentler Türkler Anadolu'ya geldikten sonra, kervanların güvenliğini sağlamak için, iskân politikasını kolaylaştırmak, ticaret, ulaşım ve seyahat açısından oldukça önemli olan bu yollar ve güzergâhlar, adeta ülkenin can damarlarını teşkil etmekteydi. Önemli ticaret yolları ve geçitler üzerinde kurulan derbentler, yol boyunca bir emniyet zinciri görevini yürütmekle birlikte, yeni alanlar derbentlerle ziraata açılmakta, bölgede kurulan köyler ve derbend mahallindeki yerleştirmeler ile iç iskân meselesi de çözüme kavuşturulmaktaydı. ([https://tr.wikipedia.org/wiki/Derbent_\(tarih\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Derbent_(tarih)) / E.T.:08.02.2022)

¹¹ Mamur: imar edilen, tamir edilmiş (<https://www.nedirnedemek.com/mamur-ne-demek> / E.T.:08.02.2022)

Gazi ile büyük savaş edip iki kere yüz bin adamı Mehmed Han'ın kılıcından geçip yüz bini eli ayağı bağlı tutsak olmuştur. Hatta oğlu Yakub Şah da tutsak oldu. Şaşkın Uzun Hasan Şah 70 adam ile kaçıp Azerbaycan taraflarına gitmiştir. Yenilmesine tarihtir: "Butların keydü 'l-hainîn Sene [818/1415]. Uzun Hasan kaçtığından dolayı Türkmenler ona badrak derler. Moğol-Türkmeni dilinde -eski dildir- onun için Kırım halkına Nogay Tatarları badrak derler. Zira Tohtamış Han ile Timur Kırım bölgesinde büyük savaş etmişler, Kırım halkı yan verip kaçtıkları için Kırım halkına da badrak derler. Ama bu Hasan Badrak, Uzun Hasan Şah asrında gayet mamur imiş. Oradaki cami hâlâ mamur ve süslü nurlu bir camidir ama cemaatsizdir. Bir minareli ve bir minâ kubbeli aydınlık bir camidir. Bu hakir kible kapısının solunda celî hat ile "Mâ reâhü 'l-mü 'minine hasenün, fehüve..." [Mü'minlerin güzel gördüğü şey Allah indinde de güzeldir] diye yazdım. (Kahraman ve Dağlı, 2010: 5).

Malatya ve Hasan Badrık, Maraş eyaletine bağlıyken “1847 yılında yapılan idari bölün-meyle”¹² Harput eyaletine bağlanmışlardır. Tesadüfen görülen bir gazete haberi üzerine 1904 yılında emr-ü fermân¹³ yayınlanarak, isminin Fethiye olarak değiştirildiğini bildiren belge şöyledir:

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu

Başkitâbet Dairesi

2295

Müsadif-i nazâr-ı ali olan bir gazeteden Ma'mûret-ül Aziz Vilâyeti dahilinde bulunduğu anlaşılan (Hasan Patrik) nâm karyenin tahvil-i nâmiyle (Fethiye) tesmiye edilmesi şeref sudur buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı hilâfetpenâhi icâb-ı celilinden olmağla ol-bâbdâ emr-ü fermân hazret-i veliyyü'l -emrindir. 8 Rebi-ül -ahir 322 / 9 Haziran 320 (m. 22 Haziran 1904)

BOA. İrâde-i Hususi.

serkâtib-i şehriyârî

Tarih: 1322. R. 8

.....Tahsin

Vesika No: 34

(Işık, 1998: 640).

Harput'un Keban İlçesine bağlı olan Fethiye, Cumhuriyet'in kurulmasıyla il olan Malatya' ya bağlanmıştır. Malatya merkeze bağlı bir köy iken 1990 yılında Yazıhan'ın ilçe olmasıyla Yazıhan'a bağlanmıştır. 29 Aralık 1998 tarihinde belediye statüsü kazanmış ve “FETHİYE” ismiyle belediye kurulmuştur.¹⁴ 12 Kasım 2012'de TBMM'de kabul edilen 6360 sayılı Kanun ile Malatya Büyük Şehir statüsü kazanmış, Fethiye'de Belediye statüsünü kaybederek Yazıhan İlçesine bağlı mahalle olmuştur.¹⁵

Biz çalışmamız içerisinde halk tarafından da genel kabul görüldüğü için “Fethiye Köyü” demeye devam edeceğiz.

¹² <http://www.malatya.gov.tr/osmanli-donemi/> / E.T.:02.02.2022.

¹³ Emr-ü ferman: Yazılı padişah emri

¹⁴ <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23569.pdf> / E.T.:10.10.2021.

¹⁵ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.htm> / E.T.:10.10.2021.

“2021 yılı verilerine göre Fethiye nüfusu 967’dir. Nüfusun 478’i erkek, 489’u ise kadındır.”¹⁶ Mahalle statüsü kazandıktan sonra nüfusun azalması bize Fethiye dışında da çok fazla Fethiyeli olduğu gösterir.

MALATYA YAZIHAN FETHİYE MAHALLE NÜFUSU YILLARA VE CİNSİYETE GÖRE DAĞILIM GRAFİKLERİ

Şekil 1 Fethiye Mahallesi nüfusu yıllara ve cinsiyete göre dağılım grafikleri <https://www.nufusune.com/166591-malatya-yazihan-fethiye-mahallesi-nufusu> / E.T.:03.04.2022

1936 yılında bu yapıyı tamamlanan Malatya-Çetinkaya demir yolu Yazıhan’dan geçmektedir. İlçenin yerleştiği alana demir yolu istasyonu yapılmıştır. 1940 yılında Fethiye köyünde yaşayanların buraya yerleşmesi için bucak merkezi Fethiye’den alınıp Yazıhan’a taşınmış. Tarım ve konut için halka toprak dağıtımı yapılmış fakat Fethiyeliler buraya taşınmamıştır. Yazıhan’daki arazilerin geniş ve düz olmasına rağmen sulu tarım yapılamayışının bunda etkili olduğunu düşünmekteyiz.

Orta büyüklükte yol güzergâhı olan Malatya-Kurşunlu yolu Fethiye içinden geçmektedir. Çok eski yıllardan beri yoldan gelip geçenler ve çevre köy halkıyla ticari ilişki içinde bulunan Fethiye, konumuyla da güçlüdür. Oldukça geniş arazileri bulunur. Toprağı çok verimlidir. Çoğunluğu kayısı bahçelerinden oluşmaktadır. Yerleşik halk çiftçilikle uğraşır. Fethiye’de kahvehane, fırın, kasap ve dükkânlar bulunur. 1966 yılından itibaren Almanya’ya işçi olarak gitmeye başlamışlardır. Aslan (2011) göre “Almancı olan Fethiyelilerin köydeki nüfusu 2000’in üzerindeyse, Almanya’daki Fethiyelilerin nüfusu, Fethiye’nin nüfusunun iki ya da üç katından fazladır”(s. 147). 2003 yılında da Almanya Ober-Ramstad Fethiyeliler Derneği kurulmuştur.¹⁷ Türkiye’de yerleşik olan Fethiyelilerin gençlerinin çoğu başka illere çalışmak için gitmişlerdir. Lise bulunmadığı için okul döneminde Malatya Merkeze göç edenlerinde bulunmasından dolayı özellikle sonbahar ve kış mevsimlerinde nüfusun iyice azalmasına neden olmaktadır. Bu mevsimlerde az sayıda yaşlı nüfus bulunmaktadır.

¹⁶ <https://www.nufusune.com/166591-malatya-yazihan-fethiye-mahallesi-nufusu> / E.T.:03.04.2022.

¹⁷ http://www.fethiye-malatya.org/fethiye_dernegi.htm / E.T.:12.11.2021.

2.2. FETHİYE'DE HALKIN ALEVİLİK TANIMI

Hız. Peygamber'in vefatından sonra Hız. Ali yandaşlarına “ Ali'nin Şiası” denilmeye başlanmıştır. Bunlara ilk Aleviler demek yanlış olmaz sanırım.

“Sözlükte ‘Ali’ye mensup’ anlamına gelen kelimenin çoğul şekli Aleviyye ve Aleviyyûn’dur. Alevî terimi İslâm kültür tarihinde Hız. Ali soyundan gelenler manasında, ayrıca siyasî, tasavvufî ve itikadi anlamda kullanılagelmiştir”.¹⁸

Eröz (1990) göre ise “ Hız. Ali’yi sevene “Alevi” denilmiştir (s. 33).

“Anadolu da dâhil olmak üzere dünyanın her yerinde Hız. Ali’nin soyundan gelen insanlar için yani şerifler¹⁹ ve seyitler²⁰ için kullanılmıştır ki bu kullanım bugün de devam etmektedir” (Özdemir, 2015: 23).

Murtaza Aydoğan’a göre “Alevilik, Hız. Peygamber’den beri devam eder. Peygamberimiz Ebu Talip’in yanında yetişti. Hız. Ali’de peygamberin yanında yetişti. Hız. Ali ile devam eder. Günümüze kadar gelmiştir. Müslümanlığın özüdür. Allah, Muhammed ya Ali deriz. Hız. Muhammed bizlere Kur’an’ı ve Ehlibeyti bıraktı, bizler de onlara sahip çıkarız. Kendimize bu yolu rehber edinmişizdir. Emeviler, Hız. Ali’ye ve Ehlibeyte yıllarca küfür ettirdi. Camilerin eşiklerine Hız. Ali’nin ve evlatlarının isimleri yazdırıldı. Bu hakaretler dinlensin diye hutbeler namazdan önceye alındı. Onları sevenler camilerden uzaklaştırıldı. On İki İmamlara ve Ehlibeyt nesline zulüm ettiler. Hız. Hasan’ı eşine zehirlettiler, Hız. Hüseyin’i Kerbela’ da şehit edip başını kestiler. Bu durum ve zulüm karşısında melekler dahi ağlamışlardır. Emeviler ve Abbasiler Hız. Muhammed’in nesli, soyu olan İslam’ın ve Kur’an’ın ahkâmını²¹ bilen Ehl-i Zikir’in²² katledilmesi için ellerinden geldiğince bütün kötülüğü yapmışlardır. Hız. Muhammed, neslini katledenlere, onların yolundan gidenlere şefaet eder mi? “Bilmiyorsan git Ehl-i Zikirden öğren”²³ diyor bizi yaratan yüce Allah. Ehl-i Zikir de Hız. Muhammed’in torunları, On İki İmam olduğuna göre bizlerde onların takipçileriyiz.

Alevilikte dürüstlük aranır, sevgi aranır, doğruluk aranır, saygı aranır. Sevgi, doğruluk, dürüstlüğü atan Alevi değildir. Alevi olan Allah’ı, Peygamberi, Ali’yi, On İki İmamı sever. On İki İmamı seven kişi dürüstlükten bahseder.

¹⁸ <https://islamansiklopedisi.org.tr/alevi> / E.T.: 10.10.2021.

¹⁹ Şerif: Hız. Hasan’ın soyundan gelenler.

²⁰ Seyit: Hız. Hüseyin’in soyundan gelenler.

²¹ Ahkâm: “Karar, yargı; ilim, anlayış” gibi manalara gelen hüküm kelimesinin çoğul şekli.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/ahkam> / E.T.: 04.04.2022. K.K.: Ahmet Özel.

²² Ehl-i Zikir: Allah’ın gönderdiği kitapların tümü zikir olarak nitelendirildiğine göre, “zikir ehli” ifadesi de, bu ilahi kitapların ilmine sahip olanlar, onlara inananlar ve bunların ahkâmını hakkı ile eda eden kimseler anlamına gelir (Bilgiz, 2006: 214).

²³ Bu ayet Nahl Sûresi 16/43. ayettir.

Alevilik demek Ali'ye yakındır. Allah'a yakındır. Dini Müslüman olan Alevi'dir. Alevilik sevgiyle, saygıyla, birbirine hürmetle, bağışlamayla olur. Alevilik dargınlıkla, küskünlükle olmaz. Bir Müslümanın küskünlüğü bir mendil kuruyana kadardır. Alevi onun bunun hakkına tecavüz etmez. Alevi onun bunun dedikodusunu yapmaz" (k.k.8).

Benzer şekilde görüş bildiren Aliekber Akboyraz şunları söylemiştir: "İslam'ın tasavvufi bir koludur. İslam'ın özüdür. Ali'yi seven, Ali'nin yolunu takip edenlerdir.

Ali gibi bir yiğit, Peygamber öldükten sonra mazlum oluyor. Çünkü Peygambere söz veriyor. "Cennet sevgisi Ali sevgisidir. Ali'yi seven cennete gider, buğzeden cehenneme gider" diye, hadis vardır. Ali'nin sevgisi bambaşkadır. Onun velayetini kabul etmeyenler, cennete giremez. Ayet diyor ki "Peygamberin evine kapıdan giriniz."²⁴ Hadis var, "Ben ilmin şehriysem, Ali'de kapısıdır." Kapıdan geçmeden şehre girilmez. Ayetin dediği gibi kapı Ali'dir. Ali olmadan Peygamber'de olmaz, Allah'ta olmaz.

İslam'da Sünnilik diye bir mezhep yoktur. İslam'da bir tek Alevilik vardır. İslam'ın özüdür ama günümüzdeki Aleviler, onu yapamıyor.

Hem Emevi hem de Abbasiler döneminde Ehlibeytin isimleri cami eşikliklerine yazılıp, hutbelerde Ehli Beyte küfür ediliyor, hakaret ediliyor. Aleviler namaz kılıp, hutbeyi dinlemeden camiden ayrılınca bu defa dinlesinler diye hutbeler başa alınmış. Bu hakaretleri duymamak, dinlememek için gitmemeye başlamışlardır. Ezilmişler, katliamlara uğramışlar, hor görülmüşlerdir. Bu nedenle şehirlerden uzaklaşmışlar, dağlara gitmişlerdir. Eğitimsiz kalmışlardır. Namazlara gittiklerinde de tepki almışlar, hor görülmüşlerdir. "Korkudan namaza gelmiş" diyerek dışlanmışlardır. Hz. Hüseyin'in "Yezit gibi insanlar İslam'ın başına gelirse, yönetirse İslam'dan uzaklaşmak gerekir" diye sözü vardır" (k.k.1).

Teslim Akboyraz ise Hz. Ali'nin özelliklerini ve Kur'an ayetlerini de belirterek şöyle tanımlamıştır: "Hz. Ali hicretten yaklaşık 22 yıl önce Mekke'de dünyaya gelmiş. İnsamlık tarihinde Kâbe'de doğan ilk kişidir. Bebeğe annesi, babasının ismi olan "aslan" anlamına gelen "Esed" bir rivayete göre de "Haydar" ismini vermek ister. Bu mucizevi doğumu haber alan Peygamberimiz gelerek, yengesine göz aydınlığı verir. Bebeği kucağına alarak "Ali" ismini koyar. Ali bin Ebu Talip, çocukluğu dahil hiçbir puta tapmadığı için, Keremallahu vecheh (k.v.) (Allah yüzünü şereflendirsin) sıfatıyla anılan tek sahabedir. Aslan anlamında "Haydar", Allah'ın güçlü Aslan'ı anlamında "Esedullahi'l Galib", Allah'ın rızasını kazanmış anlamında "el-Murtezâ" ve en çok sevdiği lakap olan, Peygamberimiz tarafından takılan "Ebu Turab" toprağın babasıdır. Hz. Ali (k.v.) 5

²⁴ Ayet: "Evlere kapılarından girin" (Bakara 2/189) şeklindedir.

yaşlarındayken Mekke’de baş gösteren kıtlık üzereine geçim sıkıntısına düşen Ebu Talib’in yükünü hafifletmek için oğullarını, Hz. Peygamber ve amcaları Hamza ve Abbas yanlarına alarak bakımlarını üstlenirler. Hz. Ali’yi Hz. Peygamber alır. Hz. Ali, 5 yaşından hicrete kadar yani 17 veya 18 yıl Hz. Peygamber’in himayesinde ahlâkıyla, her türlü eğitimiyle hane-i saadette yetişir. Hz. Muhammed (s.a.v.)’e peygamberlik görevi verildiği zaman, Hz. Hatice’den sonra ona ilk inanan ve Resulullah ile ilk namaz kılan kişidir. Kur’an’ı Kerim’de “Öne geçenlerin öne geçeni, onlardır (Allah’a) yakınlaşmış olanlar” (Vâkıa 56/10) ayeti ile belirtilen, “(önce) en yakın akrabalarını uyar” (Şuara 26/214) ayeti gereğince peygamberimiz akrabalarını uyardığında, kimse uymadığı zaman 15 yaşlarındaki Hz. Ali ayağa kalkıp destek ve tabi olacağını akrabaları içinde belirttiğinde, peygamberimiz “Bu (Ali) benim kardeşim, vasım ve halifemdir. O’nu dinleyin ve itaat edin” buyruğuna mazhar olandır. Hicret esnasında peygamberin yatağına yatıp “İnsanlardan öylesi de var ki, Allah’ın rızasını elde etmek için canını satar (feda eder) Allah, kullarına şefkatlidir” (Bakara 2/207) ayeti hakkında inen, “Şüphesiz sizin veliniz Allah, Resulü ve namazı hakkıyla yerine getiren ve rükû halinde zekât veren müminlerdir” (Maide 5/55) belirtilen, “Mallarını gece-gündüz, gizli ve açık olarak (Allah yolunda) harcayanlar, işte onların mükâfatı Rablerinin yanındadır, Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyenler de” (Bakara 2/274) ayetiyle de bir başka özelliği daha belirtilen, “O gün (kıyamet günü) insanlardan her topluluğu kendi imamlarıyla çağırırız” (İsra 17/71) ayeti gereğince imam olarak benimsediğimiz, Resulullah (S.a.a.) de “Ya Ali sen; Kâbe’nin menzilindesin, sana gelirler, sen gitmezsin. Şayet bu toplum sana gelip hilafeti teslim ederse kabul et, vermezler ise bırak yanlarına gitme ta ki, onlar sana gelsin” hadisi gereği; Hz Ali ve Ehlibeyt’ in sevilmesinin farz olduğu “Allah’ın iman edip iyi işler yapan kullarına müjdelediği budur. De ki; Buna karşılık sizden Ehlibeytimi sevmekten başka bir mükâfat istemem” (Şûra 42/23) ayeti gereğince sevdiğimiz, “Evlerinizden oturun ve cahiliye döneminde olduğu gibi açılıp saçılmayın. Namazı hakkıyla kılın, zekâtı verin, Allah’a ve peygamberine itaat edin. Kuşkusuz Allah, yalnızca siz Ehlibeyt’ ten her türlü pisliği gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor” (Ahzâb 33/33) ayetinin belirttiği gibi Hz. Ali (k.v.) nin, Ehlibeytin ve onları pak olan 12 İmamlar ve evlatlarının yanında, onların yaşadığı İslami hayatı örnek alan, içtihadta İmam Caferi Sadık hazretlerini, tarikatta evladı resulün soyundan gelen mürşit, pir, rehber olan dedenin önünde Hak – Muhammed – Ali yoluna ikrar veren kişilerin tuttuğu yola, bana göre “Alevilik” denir. Alevi bir anne – babadan doğumla kazanılmaz, onlar Alevi kökenli kişiler olarak adlandırılabilir. Bu yola ikrar verip, ikrarının üzerinde durup yolun gereğini yapmakla olur.” (k.k.4).

Görüştiğimiz Fethiyelilerin çoğunluğu Aleviliği doğruluk, dürüstlük, Hz. Ali'nin yolu, Müslümanlığın özü gibi kavramlarla tanımlarlar. Yaptıkları ibadetler ve inanç uygulamaları geleneksel Aleviliği yaşadıkları ve yaşatmaya çalıştıklarını bize göstermekle birlikte özellikle 1960'lı yıllardan sonra geçim şartlarının zorlaşması ve Almanya'ya işçi alımının başlamasıyla Fethiyelilerin çoğu yurt dışına çıkmış, yurt dışına çıkamayanlar ise şehirlere göç etmeye başlamışlar ve tatilden tatile Fethiye'ye gelir olmuşlar. Bu da Aleviliğin en büyük öğreticisi olan dedelerle, dede-talip ilişkisini zayıflatmış hatta bu ilişkinin kopmasına neden olmuştur. Geçmişteki Alevilik yaşantısının daha iyi olduğunun vurgulanması ve geçmişe duyulan özlem, Fethiye'de geleneksel Aleviliğin yavaş yavaş yitirildiği çıkarımını yapmamızı sağlamıştır. Bu konu da Murtaza Aydoğan "Bugün Alevilik sönmeye doğru gidiyor. Allah'ı tanımayan, Peygamber'i tanımayan insanlar ortaya çıkmıştır. Allah'ı, Peygamber'i bilmeyen Alevi olamaz" (k.k.8) diyerek durumun vahametini ortaya koymaktadır.

2.3. FETHİYEDEKİ OCAKLAR

Fethiye’de Mensubu Bulunan Ocaklar ve Bu Ocaklara Bağlı Olan Sülaleler	Hacım Sultan Ocağı (Başkınık)
	Karabuşlular, Güvercinler, Göçerler
	Şah İbrahim Veli Ocağı (Mezirme)
	Piriler, Alhaslar, Çamurcular
	Aliseydi Sultan Ocağı (Darıyeri)
	Ehmedcenler (Ahmetcanlar)
	Teslim Abdal – Şeyh Ahmet Dede Ocağı
	Şih/Şeyh Hasanlılar
	Uryan Hızır Ocağı
	Enzekliler (Engizekliler)
	Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) Ocağı
	Tencililer

Şekil 2 Fethiye’de mensubu bulunan ocaklar ve bu ocaklara bağlı sülale isimleri. k.k.: Teslim Akboyraz.

2.3.1. Hacım Sultan Ocağı

Hacı Bektaş-ı Veli'nin halifelerindendir. Uşak ili Sivaslı ilçesine bağlı Hacım köyünde türbesi bulunmaktadır. Hacım Sultan'ın dergâhtaki hizmeti “kilerci” dir. Diğer adı Kolu Açık hacım Sultan'dır. Velayetnâmesine göre bu ismi Hacı Bektaş-ı Veli vermiştir. “Kolu Açık Hacım Sultan evlatlarından Ali Abbas Kolu açık Dede, Ağustos 1963 yılında Fethiye Köyü'ne yerleşmiştir. Fethiye Köylülerinden bir kesim, Hacı Sultan talibidir” (Aksüt, 2005: 115).

Merkez kol Malatya / Karaca köyünde bulunmaktadır. Malatya Basak ve Başkınık köylerinde de kolları bulunmaktadır. Ocak dedeleri Hacı Bektaş Çelebilerine bağlıdır.

2.3.2. Şah İbrahim Veli Ocağı (Mezirme)

Ocağın merkezi, Malatya ilinin Arguvan ilçesinde bulunan Ballıkaya (Mezirme) köyündedir. “Anadolu Aleviliğinin en özgün ocaklarından birisi olup, kökleri Erdebil Tekkesine kadar gider” (Yıldız, 2012: 135).

“Karadirek Tekkesi, Şah İbrahim Veli Dergâhı, Şah Veli Dergâhı”²⁵ adlarıyla anılır.

2.3.3. Ali Seydi Sultan Ocağı (Darıyeri)

Ocağın merkezi Malatya ilinin Hekimhan ilçesine bağlı Akmağara köyünün Darıyeri mezrasıdır. Malatya – Sivas sınırında yer alır. Dede Garkın'ın halifesidir ve Dede Garkın Ocağına bağlıdır. Şeyh İbrahim Ocağı ile musahib kardeşlerdir.

Ali Seydi zaviyesinin bulunduğu köyün adı, halkın telâffuzunda ve tahrir kayıtlarında Yir-Ağaç biçimindedir. Yir Ağaç köyü 1560 yılında Ağcedağ nahiyesine bağlı 46 neferanlı bir yerleşimdi. Köydeki on bir kişi, derviş olmaları nedeniyle bazı vergi ve rüsumlardan muaf tutulmuştu. Tutanakta, kadim-üz zamandan vacibü'r-riaye dervişler olduğu ve eski defterlerde de bu vergilerden ve rüsumdan muaf kaydedildikleri belirtilmektedir. Osmanlı kayıtlarında kadim, çok eski, anlamında kullanılmaktadır. Dolayısıyla; buradaki zaviyenin²⁶ on altıncı yüzyıldan çok önce kurulduğu anlaşılmaktadır (Aksüt, 2004: 93).

Ocak üyeleri daha sonra oradan ayrılarak bu günkü yerlerine gelmişlerdir.

²⁵ <https://mezirmeballikayakoyu.blogspot.com/p/03.html?m=1> / E.T.:03.03.2022. Kaynak Kişi: Süleyman Özerol.

²⁶ Zaviye: Küçük tekke.

2.3.4. Teslim Abdal / Şeyh Ahmet Dede Ocağı

“Şeyh Ahmed Dede'nin türbesi; Elazığ'ın Baskil ilçesine bağlı Şeyh Hasan (Tabanbükü) köyünde bulunmaktadır. Köy ismini Şeyh Ahmed Dede'nin yanında olan kardeşi Şeyh Hasan Dede'den almıştır”²⁷.

“Teslim Abdal Ocağı'na mensup dede ailelerinin asıl yurtları Elazığ'ın Baskil ilçesinde bağlı Şih/Şeyh Hasan köyüdür. Ocağa mensup ailelerin tamamı Şeyh Ahmed Tavail, yani yöredeki yaygın bilinen adıyla Şeyh Ahmed Dede soyundandır” (Akın, 2020: 193). Teslim Abdal, Şeyh Ahmed Dede'nin torunudur.

2.3.5. Üryan Hızır / Sultan Hızır Ocağı

“Üryan Hızır, İmam Zeynel Abidin'in oğlu Seyit Zeyd soyundan gelmektedir” (Maden, 2016: 145).

Tunceli ilinin Pertek ilçesine bağlı Zeve (Dorutay) köyünde ziyaretgâhı bulunmaktadır. Üryan Hızır Ocağı çocuğu olmayanlar, sara ve akıl hastalarının akınına uğramakla ünlüdür.

“Üryan Hızır Ocağının dedeleri şu anda Adıyaman'ın Çelikhhan ilçesinin Bulam kasabasındaırlar”²⁸.

2.3.6. Seyitali (Kızıldeli) Ocağı

Seyitali Sultan ya da Seyyid Ali Sultan, Kızıldeli adıyla da bilinir. Bir Anadolu erenidir. Bektaşî tarikatının en önde gelen pirlerinden biridir. Rumeli'nin²⁹ Türkleşmesi ve İslamlaşmasında önemli roller üstlenmiştir. “Hakkındaki şiirler ve velayetnamesine bakılırsa Kızıldeli Sultan, Hacı Bektaş-ı Veli ve Abdal Musa'dan sonra ünü en yaygın pirdir” (Birdoğan, 1999: 77).

Pir evindeki hizmet postu “Aşçı Postu” dur. Bu post Bektaşî tarikatında Seyitali Sultan Makamıdır. “Gülbanklarda³⁰ ‘Rum İlinin gözcüsü Seyyid Ali Sultan’ olarak geçer” (Yıldırım, 2010: 60).

Tarihi şahsiyeti hakkında çok farklı bilgiler bulunur.

²⁷ <https://www.seyhahmeddedeocagi.com/alevilik/teslim-abdal/> E.T.:06.03.2022.

²⁸ <https://www.yumpu.com/tr/document/view/7298686/alevi-ocaklar-uryan-hizir-ocagi-uryan-hzr-uryan-hzr-ocag> / E.T.:16.03.2022.

²⁹ Rumeli: Osmanlı İmparatorluğu zamanında Avrupa topraklarına verilen ad.

³⁰ Gülbank: Hep bir ağızdan ve makamla yapılan dua veya ant (TDK sözlüğü 1, 1988: 902).

“Kadıncık Ana, Hacı Bektaş’ın burnundan akan kanlı suyu içer, üç evlat doğurur. Son doğan oğlu Timurtaş yaşar, buna Seyit Ali Sultan veya Hızır Lala denilmiştir. Seyit Ali / Timurtaş, Hacı Bektaş’ın bel oğlu değil, yol(nefes) oğludur” (Şahin, 1998: 510).

“Seyyid Ali Sultan’la ilgili Velayetnameyi bu günkü dille yayınlayan Rahmetli Dede Baba Bedri Noyan yayının önsözünde “Ahmet Hamdi Zaza Paşa’nın Mısırda basılmış Arapça kitabında (s.50) adı “Hızır Lale Seyyid Ali Sultan” olarak yazılmış olup resminin altında “Seyyid Hüseyin Ata oğlu olup Seyyid Ali Sultan’dır. Hızır Lala olarak lakaplanmıştır. Doğumu h.710 ve ölümü h. 805 (m.1310 – 1402) dir” diye kaydı var” (Bindoğan, 1999: 75).

“Abdülbaki Gölpınarlı ise; Bektaşilerin inancına göre Horasan erlerinden Hasan Ata’nın oğlu Seyyid Ali Sultan Anadolu’ya gelip bir müddet Hacı Bektaş dergâhında kalmış, sonra Balım Sultan’ın babası Mürsel Baba ile Rumeli’ye gitmiş” (Alparslan, 1994: 99) diyerek farklı bir yaklaşımda bulunur.

“Fethiye Köyü’nden A. Sevimin anlattığı rivayete göre; Seyit Ali Sultan ile Şah İbrahim veli musahip kardeşlerdir. Erdebil’den yanmış köşeyi atarlar. Şah İbrahim’in yeri şimdi Ballıkaya (Mezirme) Köyündeki Karadirek ziyaretidir. Seyit Ali Sultan, Hacı Bektaş Veli zamanında ordu kumandanı olarak Fethiye çevresine gelmiş, Tenci’ deki yatırının bulunduğu yer nazargah sayılıp orada oturmuştur. Oraya şimdi “Kızıldeli” deriz. Daha sonra ise, İriağaç Köyüne gitmiş, çevresini ihya etmiştir. İriağaç’ ta Holuklu denilen yerde ezan verdiği kaya vardır. Ezan okunurken Eskimalatya³¹’ dan duyulurmuş. Bir süre sonra çevredekilerine sitem eder ve çeşmenin gözüne akar. Der ki; “Ben gidiyorum. Beni arayan burada bulsun.” Seyit Ali, H. Bektaş Veli’nin yanına gider, o da Dimetoka’ ya yollar. Seyit Ali Sultan, Abdal Musa ve Emir Sultan kardeş ve amca çocuklarıdır... diye rivayetleri aktarır” (Şahin, 1998: 521).

Murtaza Aydoğan dede ise; “Seyyid Ali Sultan, Seyit Hasan Ata oğludur. Horasan’ dan çıkarak Hacı Bektaş-ı Veli’nin yanına gelmiştir” demektedir. (k.k.8)

Kendisini Kızıldeli soyundan gelen birisi olarak tanıtan Ali Kızıldeli Dede ise 2010 yılında yaptığı söyleşide şunları söylemiştir;

“ Aslında bizim atamız iki kardeş, bir bacıarmış. İran’dan Irak’a, oradan Beyrut’a gitmişler. Beyrut’tan bir gemiye binmişler. Gemiyle Yunanistan’a geçmişler, o zaman Sırp dönemiymiş. Gemiye Sırp iskeleye çekmişler. Bunlar kaçak bindikleri için bunları Sırp yakalamışlar. Bunların birinin adı Seyyid Ali Sultan, diğerinin adı Ali Seydi Sultan’mış, Bacılarının adı da Bacım Sultanmış. Oradaki kumandan Bacım Sultan’ı kendine hizmetçi olarak almış bunları da serbest bırakmış. Birisi gelmiş Kırcaali’ye yerleşmiş, o dönem para yok pul yok çünkü, orada ikamet etmiş, biriside Dimetoka’ya gelip yerleşmiş. O yöreleri irşat etmeye başlamışlar. İslamiyet’i ve Aleviliği o yörede yaymaya başlamışlar” (Aydın, 2010: 405).

³¹ Eskimalatya: Bugünkü adıyla Battalgazi ilçesi. Yaklaşık 40-45 km mesafe var.

Seyyid Ali Sultan'ın, Kızıldeli takma adını almasıyla ilgili farklı söylenceler bulunmaktadır.

“Seyyid Ali Sultanla ilgili bir söylence şöyle; Güya Seyyid Ali Sultan, bir gün arkadaşlarıyla birlikte Lapseki taraflarında bulunuyorlarmış. Bu arda Seyyid Ali Sultan kaybolmuş. Arkadaşları uzun süre bekledikten sonra Pir'in gelmeyeceğine kanı getirip sandala binmişler ve Gelibolu'ya doğru kürek çekmişler. Onlar denize açılınca kıyıya gelen Seyyid Ali Sultan, eteğini kumla doldurmuş ve avucuyla denize döke döke yürümeğe başlamış. Durumu gören arkadaşları, “Bu pir kıpkızıl deli. Dönüp şunu alalım. Yoksa denizi bölecek...” deyip geri dönmüş ve Seyyid Ali Sultanı sandala almışlar. Bu olaydan sonra Seyyid Ali Sultan'ın unvanı Kızıl Deli olmuş” (Bindoğan, 1999: 81).

Bir diğer söylence ise Murtaza Aydoğan tarafından şöyle anlatılır; “Seyyid Ali Sultan Hacı Bektaş Veliyle birlikte kara kazan kaynatıyor. Ama diyorlar ki Seyyid Ali, Hacı Bektaş Veli'den 40 yıl sonra dünyaya geliyor. Kızıldeli unvanını kim veriyor? Hacı Bektaş-i Veli veriyor. Kurban kesiyorlar, lokmaları var. Seyyid Ali, lokmacı. Kaygusuz oduna gidiyor. Odun için ipi götürmüyor. Odunu topluyor. İki tane yılan geliyor. Bizi sar götür diyorlar. Bu sırada gecikiyor. O zaman diyorlar ki; Ya Seyit Ali lokma nasıl oldu? Seyyid Ali bakıyor ki odun yok. Ayaklarını ateşe sokuyor, kolunu kevgir³² yapıyor lokmayı pişiriyor. Hacı Bektaş-i Veliye haber veriliyor. Hacı Bektaş-i Veli kapıya çıkıyor diyor ki; “Ben sana kızıl dedim ama Kızıl deliymişsin demiş.” Kızıldeli lakabını böyle alıyor” (k.k.8).

Bindoğan, Trakya Bölgesi Kızıldeli'lilerinin Seyyid Ali Sultan'ın Kızıldeli unvanını almasına ilişkin “Koca Yayala dağlarından çıkan ve Dimetoka altında Meriç'le birleşen Kızıldeli Irmağı'ndan dolayı bu unvanın verildiğini biliyordu” ifadesini kullanır (a.g.m. s.81).

Bilgili de benzer bir çıkarımda bulunarak “Seyyid Ali Sultan da bölgeye gelerek, tekkesini akarsuyun yanına kurduğunda, kendisiyle birlikte zaviyesi de akarsuyun ismini almıştır” der (Bilgili, 2010: 94).

Bu kısımda Abdal Musa Velayetnamesi' ne değinmek gerekir. Çünkü velayetnamede şöyle bir anlatı vardır:

“Anladılar ki bu er gerçek velidir. Gazi Umur Bey geldi ve dedi ki: “Şimdiden geri biz sana çağırırız; efendim himmet eyle!” Abdal Musa Sultan “bir börk getirin, dedi, Umur Bey'e giydirelim”. Bir kızıl börk getirdiler, Umur Bey'in başına giydirdiler. “Ey gaziler şimdiden geri buna Gazi Umur Bey deyiniz, dedi; varsın bu Bey de Gazi olsun gayri. Şimdiden sonra biz gazilik vereceğiz.” Gazi Umur Bey, “bize bir de yadigâr verin Sultan'ım” dedi. [S. 29] Sultan “Kızıl Deli'yi size verdik, alın gidin” dedi. Bu gaziler kalktılar “gider misin Baba?” diye

³²Kevgir: Delikli kepece

sordular. Kızıl Deli Sultan işaretle “giderim” dedi. Abdal Musa Sultan onu çağırıp bir tahta kılıç sundu. Kızıl Deli Sultan aldı, öptü başına koydu, ondan sonra yürüdüler.”³³

Abdal Musa Velayetnamesinin bu bölümüne göre Seyyid Ali Sultan’ın adı, Balkanlara gitmeden önce, Kızıldeli olarak kullanılmaktadır.

Balkanlara gitmesiyle ilgili iki kişi öne çıkar. Bir tanesi yukarda küçük bir bölümünü yazdığımız Abdal Musa Velayetnamesine göre Abdal Musa Sultan, bir diğeriye Hacı Bektaş Veli’dir. Hacı Bektaş Veli’nin göndermesiyle ilgili Seyyid Ali Sultan Velayetnamesindeki söylence şöyledir;

Horasan’da Kırkların rüyasına giren Peygamber onları Rumeli fethine memur ettikten sonra bu işi nasıl yapacaklarını açıklar. Onlara Rum’da önce Hacı Bektaş dergâhına varmalarını ve orada gerekli hizmeti yerine getirmelerini söyler. Daha sonra Hacı Bektaş, bellerine himmet kılıcını kuşatıp ne yapmaları gerektiğini talim edecektir. Peygamber ayrıca Hacı Bektaş’ın rızasının dışına çıkmamalarını Kırklara iyice tembih eder.

Kırklar, Seyyid Ali Sultan da içlerinde olduğu halde Horasan’dan Rum’a doğru yola koyulurlar. Peygamber’in emrettiği gibi önce Sulucakarahöyük’e gelip Hacı Bektaş Veli’ye durumu arz ederler. O bunların her birini bir hizmete tayin eder. Üç gün içinde hizmetlerini tamamladıktan sonra görev dağılımını öğrenmek üzere Kırklar tekrar Hacı Bektaş Veli’nin huzurunda toplanırlar. Hünkâr, Seyyid Ali Sultan’ı Kırklar’ın başına serdar tayin edip diğerlerine onun emrinden çıkmamaları hususunda tembihte bulunur. Diğer görevlendirmeleri de yaparak Kırkları Orhan Bey’e (bazı nüshalarda Yıldırım Han) gönderir. Pir-evi’nden ayrılan Kırklar Orhan Bey ile buluşur ve Rumeli’ni fethetmeye başlarlar (Yıldırım, 2010: 67).

Murtaza Aydoğan Dede ise şöyle anlatır; “Hacı Bektaş Veli diyor ki “İki koç bir kazanda kaynamaz. At köseğini³⁴ başka bir yere git, irşat³⁵ et.” Köseğini atıyor. Bulgaristan-Yunan topraklarına Dimetoka’ya gidiyor orda buluyor”(k.k.8).

Seyyid Ali Sultan’ın yaşadığı dönemle ilgili var olan çelişkinin yanında, türbesinin bulunduğu yerle ilgili de iki farklı mekân ön plana çıkmaktadır. Bunlar; Yunanistan’a bağlı Dimetoka ve tez konumuz olan Fethiye Köyüne bağlı Yukarı Tenci Mezrasıdır.

“Seyyid Ali Sultan Tekkesi, günümüzde Batı Trakya Evros ilinde bulunan Russa köyündedir.”³⁶ (Dimetoka’nın Küçük Derbent(Ruşenler) köyü).

“Seyyid Ali Zaviyesi’nin Kara Timurtaş Paşa veya Saruca Paşa gibi beylerin verdikleri bitiyle³⁷ kurulduğu, Sultan I. Bayezid’in mülknâmesiyle Osmanlı hukuki nizamına

³³ <https://aleviokulu.yetkin-forum.com/t15-abdal-musa-sultan-velayetnamesi-ve-kaygusuz-abdal-pendnamesi> / E.T.: 10.12.2021. Kaynak Kişi: İsmail Kaygusuz.

³⁴ Köseği: Ateş karıştırmaya yarayan odun ya da demir, ucu yanık odun (TDK sözlüğü 2, 1988: 1385).

³⁵ İrşat: Doğru yolu gösterme, uyarma (TDK sözlüğü 1, 1988: 1097)

³⁶ <https://www.batitrakya.org/bati-trakya/bati-trakya-efsaneleri/seyyid-ali-sultan-kizil-deli-tekkesi.html> / E.T.: 05.04.2022.

³⁷ Biti: ferman, berat. <https://kelimeler.gen.tr/bit-nedir-ne-demek-47366> /E.T.: 06.04.2022.

alınarak (1401 - 1402) kurumsal kimliğe kavuştuğu, Musa Çelebi'nin bitisiyle de imtiyaz ve muafiyetlerinin belirlendiği (1412) sonucuna varılmıştır” (Bilgili, 2010: 91-92).

Koca (2005) “Seyyid Ali Sultan’ın 1385-1387 yılları arasında dergâhın postnişini³⁸ olduğunu yazmaktadır” (s. 286). Yani ona göre dergâh 1385 yılında kurulmuştur. Noyan (1998) ise “Seyyid Ali Sultan dergâhının kuruluş tarihinin bir söylentiye göre 1397 olduğunu yazmıştır” (s. 247).

Özgül (2010) yazdığı makalesinde şu bilgileri vermiştir;

“Irene Beldiceanu-Steinherr, bu yöreyle ilgili en eski kayıtların yer aldığı MC 0/89 nolu tahrir defterinden hareketle oldukça manidar saptamalarda bulunmaktadır. Buna göre Fatih döneminde 1455 yılı itibariyle bu civardaki birçok arazinin çoktan terk edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Öyle ki 1455 yılında Osmanlı, Dimetoka kadısını bu toprakları şenlendirmekle görevlendirir... Daha da ilginç 1455 yılı itibariyle Kızıl Deli adıyla anılan bir dini oluşum ya da cemaate ya da bununla ilgili bir imaya dahi rastlanılmamaktadır. Ayrıca bu kayıtlarda yine hiçbir şekilde Seyyid Ali isminin geçmediğini de belirtmemiz gerekir. Bu arada Irene Beldiceanu-Steinherr, Kızıl Deli/Seyyid Ali Sultan’ın soyundan gelenlerin [ya da geldiklerini iddia edenlerin?] yaklaşık kırk yıl sonra (yani 1455 itibariyle) ancak Osmanlı Sultan’ından berat alabildiklerini ifade etmekte ve birden 1486 yılı civarı zaviyesi ve dervişleriyle bir dini tarikatın ortaya çıktığı saptamasını yapmaktadır. Tüm bu bulguları ve daha önce zikrettiğimiz bulguları bir arada değerlendirdiğimizde asli Kızıl Deli kültürünün sahiplerinin, 1455’ten makul bir süre önce bu yöreyi terk ettiğini düşünmekten başka bir sonuç çıkartılamaz” (s. 277).

Yıldırım (2010) ise Trakya’da yaptığı söyleşilerden elde ettiği bilgileri şöyle aktarmıştır:

“Ali Kaykı’nın anlattıklarına göre Edirne fethinden sonra Pir-evi’ne dönen Seyyid Ali Sultan, I. Murat’ın daveti üzerine geri Rumeli’ne geçer. Bir Savaş’tan sonra I. Murad Kızıldeli’yi çok beğenir ve iltifat eder. Seyyid Ali Sultan I. Murad’a şöyle der: ‘Artık siz işi çapula döktünüz. Biz artık yanınızda yer alamayız. Vereceksen yurtluk ver!’ Bunun üzerine Kızıldeli Çayı kıyısında Aşağı Tekkenin yeri I. Murat tarafından verilir. Aşağı Tekke 1380’lerde, Yukarı Tekke ise daha sonra 1402 yılında inşa edilir. Her iki tekkede de türbesi vardır. Kızıldeli süreklerinin hâlen yaşayan babalarından birisi olan Lütüfî Aykurt da aynı hatırayı dile getirmektedir. Ona göre Kızıldeli Sultan’a bağlı vakıf arazileri ve 24 köy varmış. I. Murat 1370 tarihinde türbe (dergâh olmalı) yaptırmıştır” (s. 80).

Bilgili (2010) ise Osmanlı Arşiv belgeleri üzerinde yaptığı çalışma sonucunda “Belgelerin birçoğu, bölgeden geçenlerin güvenliğini sağlamak amacıyla kurulan Kızıldeli derbendiyle ilgilidir” (s. 111).

³⁸ Postnişin: Posta oturan, tekkenin şeyhi olan kimse (TDK sözlüğü 2, 1988: 1821)

Dimetoka'daki "Kızıldeli Zaviyesi, bir külliye özelliği taşımakta olup, 20000 m² lik bir alanı kapsamaktadır. Külliyyede; türbe, meydan, aşevi, paşa konağı, kasaphane, ambar, ahır ve mezarlık bulunmaktadır" (Bilgili, 2010: 93).

Kızıl Deli Sultan'la ilişkilendirilen bir diğer mekân ise Malatya İlinin Fethiye Köyündeki Yukarı Tenci Mezrasıdır.

Fethiye'ye yaklaşık 3 km uzaklıktadır. Tencililer, Fethiyeliler ile aynı inanca ve kültüre sahiptirler.

"Osmanlı vergi kayıtlarına göre: 'Yol üzerinde gelip geçen yolculara hizmet eden, ziraatle uğraşan, yoksullukları nedeniyle her türlü vergiden muaf tutulmuş bir köydür. Köy halkı çok eski dervişzadelerdir" (Oğuz, 2000: 229).

Kızıldeli ve Malatya ilişkisiyle ilgili Osmanlı arşiv belgelerinde herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır³⁹. Söylenceler ise şöyledir:

"Dimetoka ve Kırcaali'ne yerleşmişler. Yıldırım Bayezıt zamanına kadar orada Bektaşiliği yayarlar. Yıldırım Bayezıt, bunları İstanbul'a çağırır. İki kardeş İstanbul'da 3-5 gün misafir kalırlar. Padişah bunları Malatya – Elazığ yöresine gönderir. Yeniçeri ordusunu kurdurur. Yola çıkarlar. Gelip Tenci' de ikamet ederler" (Şahin, 1998: 522).

Kemal Sevim " Seyyid Ali Sultan, Hacı Bektaş zamanında Fethiye çevresine gelmiştir. Tenci' deki yatırımın olduğu yer nazargâh sayılır, orada oturmuştur" diyerek bir rivayet aktarır (k.k.20).

Murtaza Aydoğan Dede ise şunları söylemektedir: "Dimetoka'ya gittiğini ve türbe ziyaretinde: 'Buradaki kim dedim? Seyitali diyorlar. Hayır, Seyyid Ali bizim bur da, oradaki onun arkadaşısıdır" (k.k.8).

Tam olarak ne zaman gerçekleştiği bilinmeyen bir tarihte, Kızıldeli Türbesinin bulunduğu Yukarı Tenci' de yaşayan ve kayıtlarda dervişzadeler olarak geçen, Murtaza Aydoğan Dedenin "taliplerimiz" diye adlandırdığı köy halkının, köylerini terk etmeleriyle ilgili rivayeti şöyle anlatmıştır: "Köy halkından bir kız ile başka bir aşiretin oğlu sevdalanırlar ve kaçmaya karar verirler. Kaçarken yakalanırlar ve 'Yapmayın' itirazlarına rağmen dinlemezler ve oğlan öldürülür. Ölüyü gömerler. Diğer aşiret mensupları oğullarını ararken kızı görürler ve 'sen bilirsin, oğlumuz nerede?' diye sorarlar. Kız: 'Beni takip edin, elimdeki kovayı düşürdüğüm yerde, der.' Cesedi bulurlar ve götürürler. Bunun üzerine köy halkı "Bunlar çok büyük bir aşiret, hepimizi öldürürler. Hiç birimizi yaşatmazlar" diyerek

³⁹ Kanaatimizce Seyyid Ali Sultan'ın yaşadığı dönemde Malatya henüz Osmanlı Devleti tarafından fethedilmediği için Malatya ilişkisiyle ilgili arşiv belgelerinde bilgi bulunmuyor olabilir. Ya da (bkz. s. 20) 1455 yılından makul bir süre önce Dimetoka'daki tekkeyi terk eden Kızıldeli Ocağı mensuplarının buraya geldiklerin de atalar kültüne veya evliyalar kültüne uygun olarak Yukarı Tenci' de Kızıldeli adına türbe inşa etmiş olabilirler.

köyü terk etme kararı alırlar. O dönem de büyük bir ermeni aşireti⁴⁰ varmış. Öldürülen kişi o aşirettenmiş. Köyü terk ederken önlerine kim olduğu bilinmeyen bir derviş ile askerler çıkar. Derviş: ‘Nereye gidiyorsunuz? Ceddinizin⁴¹ mezarı bura da. Terk etmeyin burayı diyerek’ engel olmaya çalışır ama dinlemezler. Bunun üzerine derviş: ‘Gittiğiniz yerin hayrı olmaya, yurt edinemeyesiniz’ diyerek beddua eder. Bu nedenle bizim taliplerimiz bir yerde yoktur. Dünya’nın dört bir yanına dağılmıştır” (k.k.8).

Sözü edilen aşiretin ismini, İsmail Temiz Dede⁴²: “Babamdan duyduğuma göre Rışvan (Reşvan) aşireti⁴³” olarak söylemiştir.

Tencililer köyü boşalttıktan sonra o dönem de (yaklaşık 3 km uzaklıkta) Fethiye’de oturan ve kendilerini “Kızıldeli evlatları” olarak tanımlayan bu günkü ocakzade aileler, gelerek köye yerleşmişler ve Türbenin bakımını üstlenmişlerdir.

Fethiye’nin Yukarı Tenci mezarısında bulunan Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) türbesi, geçmişte kerpiçten yapılmıştır. Sonradan tadilat görerek betonarme yapılmıştır. Türbe çevresinde bir mezarlık, kurban kesme yeri, yemek pişirme yeri, yemek yeme yeri, meydan ve alt katı yemek pişirme yeri olan iki katlı cem evi bulunmaktadır. 20-25 m aşağısında üç gözlü bir pınar, 5 m kadar aşağısında da bu suyun aktığı büyükçe bir havuz bulunur. Havuz kenarında da yine yemek yeme yeri bulunur.

2.4. EHLİBEYT VE ON İKİ İMAM İNANCI

Alevi inancına sahip insanlar için Ehlibeyt ve onların soyundan gelen 12 İmam özel değeri olan ve kutsal sayılan bir anlam taşımaktadır. Ehlibeyti anmak ve onlara bağlılığını ifade etmek, ibadet sayılmaktadır.

Ehlibeyt kelime anlamı olarak “ev halkı” anlamına gelir. Allah Teala buyuruyor ki: “Allah sizden kiri/lekeyi gidermek istiyor ey Ehlibeyt, sizi tam bir biçimde temizlemek istiyor”(Ahzâb 97/33).

Sünni ve Şia kaynaklarında, ayetin indiriliş nedeni şu şekilde anlatılmıştır: Hz. Muhammed bir gün yünden, siyah renkli bir elbise (aba) omzuna almış, sonra Hasan, Hüseyin, Fatıma ve Ali’yi elbisesinin altına alarak mezkur⁴⁴ ayeti okumuştur. Hz. Muhammed’in

⁴⁰ Yaptığımız araştırmada Malatya’da büyük bir ermeni aşireti olduğuna dair bilgi bulamadık.

⁴¹ Ced (Cet): Dede, büyük baba, ata (TDK sözlüğü 1, 1988: 399)

⁴² İsmail Temiz: Zeynel Abidin Ocağı Dedesi. Kişisel Görüşme: 13.03.2022.

⁴³ Rışvan (Reşvan) aşireti: “Konargöçer taifesinden olan Rışvan, Rışvanı, Rışvanlı Aşireti, Malatya, Ankara, Rakka, Halep, Ayıntap, Kırşehir, Tosya Kazası, Maraş, Hısn-ı Mansur kazası, Nizib Kazası (Halep), Birecik, Siverek, Sivas ve Bozok’dadır” (Türkay, 2005:125).

⁴⁴ Mezkur: Adı geçen, az önce anılan, sözü geçen, zikredilen (TDK sözlüğü 2, 1988:1555).

eşlerinden Ümmü Seleme, “Ya Resulullah, ben de onlardan mıyım?” diye sorunca Resulullah, “Hayır! Sen hâyır üzeresin.” diye karşılık vermişlerdir. Ayrıca bunu Hz. Ayşe de tasdik etmiştir (Özdemir, 2015: 30).

Bu hadis bize Ehlibeytin Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’den oluştuğu nu anlatmaktadır.

Mülakat yaptığımız köylüler ise şu ifadelerle Ehlibeyti tanımlamış ve kimlerden oluştuklarını belirtmişlerdir.

Murtaza Aydoğan Dede şöyle tanımlamıştır: “Hz. Peygamber, kızı Fatıma, damadı Ali ve torunları Hasan ile Hüseyin’dir” (k.k.8).

Ali Asgar Aydoğan : “Hz. Muhammed’ in ailesi, torunları” (k.k.5) şeklinde açıklamıştır.

Hatice Koluçak: “Peygamber efendimizin ailesidir” (k.k.18) şeklinde ifade etmiştir.

Taylan Kızıldağ: “Peygamberimizin ailesidir. Damadı ve kızı Fatma ve evlatları, torunlarıdır. Bir kısmı Kerbela şehitleridir. Peygamberin adabı, ahlâkı, temizliği, saflığı, doğruluğu vb. her güzelliğin öğretildiği, doğruluk yolunu ölümü pahasına savunan adil, vicdanlı örnek insanlardır” (k.k.17) şeklinde açıklarken, kişilik özelliklerinden de bahsetmiştir.

Deniz Akboyraz: “Peygamber efendimizin ev halkıdır. Kızı Fatıma, damadı Hz. Ali, torunları Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin’dir. Her biri yaşayan Kur’an diye tabir edilen yol göstericilerimizdir. ‘Tüm günahlardan arındırılmışlardır’ (Ahzap 33)” (k.k.2) diyerek ayetle belirtmiştir.

Ehlibeyti bu kadar önemli kılan bir diğer şey ise Hz. Muhammed’in veda hutbesindeki şu ifadeleridir:

“Ey insanlar, ben size Allah’ın kitabı ile Ehlibeytimi bırakıyorum, onlara yapışsanız benden sonra ebediyen sapıklığa düşmezsiniz; bu ikisi, havuz başında (cennette) bana ulaşınca, benimle buluşuncaya dek birbirinden ayrılmaz. Sonra yüksek sesle, “Ey insanlar” buyurdu, “Bilmez misiniz ki ben, insanlara, nefislerinden evlayım” Ashabın hepsi birden evet ey Tanrı elçisi dedi. Bunun üzerine sağ elinin şahadet parmağını göğsüne kaldırıp üç kere, “Allah’ım şahit ol, Allah’ım şahit ol, Allah’ım şahit ol” dediler. Daha sonra Hz. Ali’nin elini kaldırarak “Ben kimin mevlasıysam bu Ali, onun mevlasıdır. Allah’ım onu seveni sev, ona düşman olana düşman ol” diye Hz. Muhammed dua etti (Gölpınarlı, 1978: 51-52).

Aleviler Hz. Peygamber’in bıraktığı bu iki emanete sahip çıkarlar ve mahşer gününde bundan dolayı sorgulanacaklarına inanırlar.

Hepsi Ehlibeyt soyundan gelen 12 İmam, Hz. Ali ile başlar ve İmam Muhammed Mehdiye kadar devam eder. İmam Muhammed Mehdi'nin sır olduğuna ve kıyamete yakın gelip dünyada adaleti sağlayacağına inanıldığı için sayısı 12'de kalmıştır. Her imamın birden fazla çocuğu vardır fakat bunlardan sadece bir tanesi İmam kabul edilmiştir. İçlerinden en bilgili ve yetkin olanı İmamlığa seçilmiştir. İmamet Alevi geleneğinde çok önemlidir. Dedelerin soylarının 12 İmam'dan geldiğine inanılır. 12 İmamlar sırasıyla şunlardır:

1. İmam Ali (k.v.)
2. İmam Hasan (Hz. Ali'nin oğludur)
3. İmam Hüseyin (Hz. Ali'nin oğludur)
4. İmam Zeynel Abidin (Hz. Hüseyin'in oğludur)
5. İmam Muhammed Bakır (Zeynel Abidin'in oğludur)
6. İmam Cafer-i Sadık (Muhammed Bakır'ın oğludur)
7. İmam Musa-i Kâzım (Cafer-i Sadık'ın oğludur)
8. İmam Ali Rıza (Musa-i Kâzım'ın oğludur)
9. İmam Muhammed Taki (İmam Ali Rıza'nın oğludur)
10. İmam Ali Naki (Muhammed Taki'nin oğludur)
11. İmam Hasan-ül Askeri (İmam Ali Naki'nin oğludur)
12. İmam Muhammed Mehdi (Hasan-ül Askeri'nin oğludur)

Mülakat yaptığımız Fethiyeli kişiler 12 İmamı tanımaktadırlar ve şöyle tanımlarlar:

“Kerbela olayından çok sonra Hz. Zeynel Abidin evleniyor. Ondan ona, ondan ona derken 12 tane imam peydah oluyor. Tabi her birinin üçer, beşer çocuğu var ama içinden bilgili olan kişi imamlığa seçiliyor. Diğerleri ona tabii oluyor. On İki İmamlar bu şekilde hareket ediyor. On İki İmam deyince duracaksınız. Yer, gök 12 direk üzerinde durur. On İki İmam deyince yer, gök titrer.

Beşini Emeviler katletti, altısını Abbasiler katletti. İmam Mehdi ise ölmemiştir, kayıptır” Murtaza Aydoğan (k.k.8).

Kemal Sevim “ Peygamberin torunları” (k.k.20) demiştir.

Ali Asgar Aydoğan “On İki İmamlar, bunlar dine hizmet eden insanlar. Din görevlileridir” (k.k.5) diyerek farklı bir yaklaşım ifade etmiştir.

Taylan Kızıldağ şöyle açıklamıştır: “Hak yolunda şehit olanlar ve sır olan (Mehdi), Peygamber ve Ali evlatları, imamlardır. Saf, dürüst, adil, ahlâklı, insanı kâmillerdir” (k.k.17).

Deniz Akboyraz “Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve onların soyundan gelen dokuz imamdan oluşur. Onlar Hak yolunu hiçbir çıkar ve karşılık beklemeden yaşarlar. Benlik düşünmeden yaşar, yaşatır ve topluma yol gösterirler” (k.k.2) diyerek onların yol gösterici özelliğinden bahsetmiştir.

Aliekber Akboyraz “İslam’ın sürekliliğini devam ettiren rehberlerdir. Allah’ın bildirdiği rehberler olarak görüyorum” (k.k.1) diyerek onları dini açıklayan yol göstericiler olarak tanımlamıştır.

2.5. CEM TÖRENLERİ

Aleviliğin en önemli ibadetlerinden biri olan cem, kelime olarak bir araya getirme, toplama anlamlarına gelmektedir. Eskiden salonu büyük evlerde yapılırken, şimdilerde cemevi adıyla inşa edilen ibadethanelerde yapılmaktadır.

“Cem törenlerinin geleneksel amacı birçok yerde ‘ibadet, hukuki sorgulama, bilgilendirme ve eğitim’ olarak ifade edilmiştir. Son zamanlarda hukuki sorgulama terk edilmiş, ibadet yönü ağırlık kazanmıştır” (Özdemir, 2015: 247).

Murtaza Aydoğan “Aleviliğin en büyük ibadetidir. Cemde sorgu-sual yapılır. Cemde şakını, düşkünü sormak gerekir. Helallik alınması gerekir. Ceme abdestsiz girilmez. Abdestle dışın temizlenir. İçindeki pisliği, karayı temizlemek gerekir. Onu temizlemedikten sonra abdest alsan, namaz kılsan, Hacca gitsen ne olur ki, hepsi boştur. Şimdi çok yerde cem yapılıyor ama şaşkın, düşkün, hırsız, yalancı kontrol edilmeden cem yapılıyor. Yanlış. Bu bir ibadetse, ki öyle, ona uygun hareket edilmelidir.

Kimi kolu açık, kimi başı açık, kadın – erkek birbirine karışmış birlikte oturuyor. Bu Alevilik cemine sığmaz. Kırklar meclisini güdüyorsun, tarikat cemi yapıyorsun, olmaz. Kısır cem yapın o zaman.

Dede önüne kitap almış, kitapta dua okuyor. Ben kitaptan okumam, içimde ne varsa onu okurum” (k.k.8) diyerek günümüz cemlerindeki yanlışlıklardan bahsetmiştir.

Kemal Sevim “En büyük ibadettir” (k.k.20) diyerek Alevilikteki önemini ifade etmiştir.

“Tabi ki ibadettir. Muhammed– Ali’nin yolu” Mehmet Şenkaya (k.k.21).

Battal Öztürk “Evet, tabi ibadettir. Ama şimdi yapılan cemler hoşuma gitmiyor çünkü artık herkes girebiliyor. Gelen giden kontrol edilmiyor. Semahlar, semaha benzemiyor” (k.k.19) diyerek bozulmadan bahsetmiştir.

Mülakat yaptığımız tarihlerde ve sonrasında cem yapıldığına şahit olmadık ve duymadık. Cem yapılmamasıyla ilgili Murtaza Aydoğan şunları söylemektedir:

“Dışardan gelen olursa (İstanbul’dan filan) yapılıyor, yapıyoruz. Katılan olmuyor ama. İstek olursa, Malatya’dan dede getirilirse yapılıyor.

Eskiden her yıl tarikat (görgü cemi) yapılırdı. Kimse birbirine küskün değildi. Zenginleştikçe uzaklaştılar” (k.k.8).

Mülakat veren diğer kişilerde cemin sürekli yapılmadığını, yapıldığında da sorgulama olmayan, bazı ritüellerin yapılmadığı, eksik cem olan “kısır cem” yapıldığını ifade etmişlerdir.

Geçmişte Fethiye’de yapılan bir ceme⁴⁵ ait tuttuğu notları bize veren Teslim Akboyraz’ın kişisel kayıtlarından Cemde okunan dua ve gülbanklar şöyledir:

“Dede içeriye girerken eşiğe niyaz eder. Eşiğe basmadan içeri girer ve “Bism-i Şah⁴⁶ ya Allah, ya Muhammet, ya Ali, ya Pirim Hünkâr Hacı Bektaşî Veli” diyerek girer. Dede içeri girerken içerde bulunanlar ayağa kalkarak “Mansur Dar’ı⁴⁷” dedeyi ayakta beklerler. Dede oturacağı posta niyaz eder. “Bism-i Şah İllallah, La fetta illa Ali la Seyfe illa Zülfikâr” diyerek, bu duayı üç defa tekrar eder. Daha sonra ‘Her kazayı, belayı def eyle perverdîkar, Yezid’in boynuna uğrasın tığ ile teber’ dedikten sonra postunun üzerine oturur. Orada hazır bulunanlar gelir: ‘Hu erenler’ deyip niyazlaşırlar. Getirilen lokmalar için dede şu gülbankı okur: “Bism-i Şah, Allah Allah geldiğimiz yoldan, yüz sürdüğümüz Pir’den hayır hasanet göresiniz. Bir lokmanız bin kazaya belaya karşı gele, arta eksilmeye taşa dökülmeye, Allah Halil İbrahim bereketi vere, dil bizden kerem Hünkâr Hacı Bektaşî Veli’den ola”. Hizmet erleri tamamlanınca dede “Bism-i Şah yapacağımız hizmetlerimizi cenabı Allah ve hizmet pirlerimiz kabul eylesin” der. Delilci yerine oturur. Zakir sazı eline alır, şu duazı okumaya başlar.

Seyidi Kevneyn Muhammed Mustafa’nın aşkına

Şahı velayet Aliyyel Murtaza’nın aşkına

Ol Hatice’yi Fatıma’yı Zehra’nın aşkına

Şah Hasn’ı Mustafa’nın Şah Hüseyin’i Kerbela’nın aşkına

Ol Zeynel Abanın İmam Bakır bakanın aşkına

Caferi Sadık Rehnüma’nın aşkına

⁴⁵ Yusuf Aslan, Fethiye’nin tarihi ve Fethiyelilerin hayat hikâyelerinin yanı sıra köy hayatını anlattığı “Garip Mirto” isimli eserinde geçmişte Fethiye’de yapılmış bir ceme ait ayrıntılı ve uzun bir anlatımda bulunmuştur. Ayrıntılı anlatım için bkz. Yusuf Aslan, *Garip Mirto*, Adana, ss. 144-159.

⁴⁶ Bism-i Şah: Şahın adıyla

⁴⁷ Mansur Dar’ı: Ayakta baş öne eğik, kollar serbest bırakılmış halde duruş şeklidir.

İmam Musa'yı Kazım Şah Ali Rıza'nın aşkına
İmam Muhammed Taki ol Aliyül Naki
Hasan Ali Askeri, Muhammed Mehdi Liva'nın aşkına
Pir Hünkâr Hacı Bektaşî Veli aşkına
Haşredek yana yakıla On İki İmam aşkına

Delilci seccadeyi eline alarak huzurda durur ve şu gülbankı okur: Bism-i Şah Allah Allah, elesti bezminde Evrahi ezelde melekler secde kıldı bu seccade üzerinde, Muhammed Miraç'ta Hak'ka niyaz eyledi bu seccade üzerin de, kırklar ceminde semah dönüldü bu seccade üzerinde, Hünkâr Hacı Bektaşî Veli darı cici üzerinde secde kıldı bu seccade üzerinde, yalanla dolanla çıkma üzerine yakar vallahi billahi bu seccade, Er cemali Muhammed, Pir Kemali Hasan ile Hüseyin'i, Ali'yi sevelim. Muhammed Mustafa'ya verelim salavat. Delilci elindeki seccadeyi yere serer, dört ucuna ve ortasına niyaz eder. İki diz üzerine gelir. Bism-i Şah der, mumu yakar ve eğer biliyorsa kendisi bilmiyorsa dede şu ayeti okur:

“Bismillahirrahmanirrahim.

Allahu nûru-ssemavati vel-ardı meselu nûrîhî kemişkatın fiha misbahun elmisbahu fî zücacetin ezzucacetu keennehâ kevkebun durriyyun yûkadu min şeccaretinmubareketin zeytunetin lâ şarkiyyetin velâ garbiyyetin yekâdu zeytuhayudi-u velev lem temses-hu nârun nûrun alâ nûrin yehdillahu linûrihi men yeşa'u veyadribullahul emsale linnasi vallahu bikulli şey-in alimun” (Nur 24/35). Meali şöyledir:

“Allah, göklerin ve yerin Nûr'udur. O'nun nurunun örneği, içinde çerağ bulunan bir kandile benzer. Kandil, bir sırça içerisinde. Sırça, inciden bir yıldız gibidir ki, doğuya da batıya da nispeti olmayan bereketli bir zeytin ağacından yakılır. Bu ağacın yağı, neredeyse ateş dokunmasa bile ışık saçar. Nûr üzerine nurdur o. Allah dilediğini kendi nuruna kılavuzlar. Allah, insanlara örnekler verir. Allah her şeyi bilmektedir” (Öztürk, 2018: 323).

Bu ayetten sonra şu duaz okunur:

“Hata ettim Hûda yaktı delili
Muhammed Mustafa yaktı delili
Ol Ali Aba'dan Haydar-ı Kerrâr
Aliyy'ül Murtaza yaktı delili
Hatice-tül Kübra Fatıma-tül Zehra
Ol Hayr'ün Nisa yaktı delili
İmam Hasan'ın aşkına girdim meydana
Hüseyin-i Kerbela yaktı delili

İmam Zeynel, İmam Bakır-ı Cafer
Kâzım Musa Rıza yaktı delili
Muhammed Tâki'den hem Ali Nâki
Hasan-ül Askeri yaktı delili
Muhammed Mehdi ol sahibi zaman
Eşiğinde ayet yaktı delili
Bilirim günahım hadden aşıptır
Hünkâr-ı Evliya yaktı delili
On iki İmamdandır bu nur Hatayi
Şir-i Yezdan Ali yaktı delili.”

Duazdan sonra dede şöyle bir gülbank okur: “Çerağlar rüşan ola, münafıklar perişan ola, Hak, Muhammed, Ali, On İki İmam şadıman ola, Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaşî Veli muratlarımızı vere Hu mümine ya Ali”der. Kurban gelir, dede kurbanı tekbirler. “Bism-i Şah, Allah Allah, kurban-ı Halil ferman-ı Hûda, Peyiği Cebrail, tekbiri kurban, Allah-u Ekber, Allah-u Ekber, Allah-u Ekber, La İlahe İllallahü Vallah-ü Ekber, Allah-u Ekber ve Lillah'il hamd” diyerek kurban tekbirlenir.

“Bism-i Şah, cem birliğine, itikat bütünlüğüne niyet eyledik, durduk divana, uyduk Kur'an'a ve 12 İmama, niyazımız Hz. Hüseyin'e” der hep birlikte secdeye inerler.

Allah, Muhammed, Ya Ali diyerek başlarını kaldırırlar.

Bismillahirrahmanirrahim

La feta illa Ali, la seyfe illa Zülfikâr⁴⁸

La feta illa Ali, la seyfe illa Zülfikâr

La feta illa Ali, la seyfe illa Zülfikâr

Dede: “Yezid'in boynuna uğrasın tığla⁴⁹ teber⁵⁰, müminin kalbinde eksilmesin leyli ve-n nehar, der ve devam eder: “Nasrun min Allah'ın fethün garibin ve beşril müminin, Bismi Şah nat Aliyyül nasrumin acayip tevcüdün envelleke finel ağabeyin la ilahe hacaten hammiyen ve kammiyen bi hamdike ya Allah, ya Allah, ya Allah nübüvetike ya Muhammed, ya Muhammed, ya Muhammed Nebi, sırrı velayetike ya Ali, ya Ali, ya Ali, Avni ya Ali, asna ya Ali, edrikni ya Ali, edrikni ya Hatice'yi Fatıma'yı Zehra, edrikni ya Hasan müçteba, edrikni ya Hüseyin Kerbela, ve 12 İmamlar, 14 masumu paklar, 17

⁴⁸ La feta illa Ali, la seyfe illa Zülfikâr: “Ali'den büyük yiğit, Zülfikâr'dan keskin kılıç yoktur” anlamına gelir.

⁴⁹ Tığ: “Kılıç anlamında kullanılır” (TDK sözlüğü 2, 1988: 2214).

⁵⁰ Teber: “Balta, bazı dervişlerin taşıdıkları sapı uzun keski ayça küçük ve hafif balta” (TDK sözlüğü 2, 1988: 2161).

kemberbestler gelmiş yetişmiş ola, darda komaya, kötülere muhtaç eylemeye, dertlerimize deva, hastalarımıza şifa, borçlarımıza eda ola, dil bizden inayet Şahı Merdan'dan ola, Hu mümine. Nur-u Nebi, Kerem-i Ali, pirimiz Hünkâr Hacı Bektaşî Veli gelmiş yetişmiş ola, bir niyazımıza bin sebep yazıla, Dünya'dan göçenlerimize Allah'tan rahmet kalanlara sağlık selamet ola. Hayırlı evlat, hayırlı devlet vere. Devletimizi kılıcı keskin eyleye, şanlı ordumuzu karada, havada, denizde muzaffer eyleye. Dostlarımızı gülüşan düşmanlarımızı perişan eyleye, dil bizden hidayet Hünkâr Hacı Bektaşî Veli'den ola Hu mümine” diyerek dua eder.

Semah dönülür. Ardından dede bir gülbank okur. Semahlar saf ola, günahlar af ola, semahımız kırklar semahı ola, dediğinde dede, semah dönenler secdeye kapanır. Zakir şu duayı okur: “Ali, Hasan, Hüseyin, Zeynel'den Bakır, Cafer, Kâzım, Ali Rıza verdiği şükür, Taki, Naki, Hasan Ali Askeri, Mehdi bir niyazım var” deyince semah dönenler secdeden kalkarlar. Zakir başlar:

“Çıktım kırklar yaylasına

Çağırdım üçler aşkına

Yüzüm yerlere sürdüm

Yediler kırklar aşkına”

Bu canlar “Allah Allah Hak için ola seyir için olmaya” derler.

“Hak Muhammed'im gelsin

Düşmüşlerin elin alsın

Canım Hakka kurban olsun

Yediler kırklar aşkına

Gelin şu farktan geçelim

Akı karayı seçelim

Ab-ı Kevser'den içelim

Yediler kırklar aşkına

Bu dünya kurulu faktır

Gerçeklere sözüm yoktur

Muhammed Ali haktır

Yediler kırklar aşkına

Şah hatayım gelin varalım

Dergâhına yüzler sürelim

Onlar dursun biz vuralım

Yediler kırklar aşkına”

Bu dönüş üçlendikten sonra, semah dönenler duasını alırlar ve meydanda diz üstü otururlar.

Bundan sonra tevhit başlar. Zakir söylerken, oradaki canlar da ellerini dizleri üzerine vurarak ritim tutarlar.

“Günahım çok amma umudum sensin

Allah medet ya Muhammed ya Ali

Günaha kalmayan cömert ganisin

Allah medet ya Muhammed ya Ali

Sensin müminlerin desdi damanı

Yalvarınca sen basmazsın amanı

Mürvet sana derim ey kerem kânı

Allah medet ya Muhammed ya Ali

Kur'an da “Hel etâ” geldi şanına

Mülcem oğlu kıydı senin canına

La feta yazıldı Zülfikâr'ına

Allah medet ya Muhammed ya Ali

Rahmetin boldur sahavet kanı

Şefaât umarız cevher madeni

Dünü gün dilimizin ezberi

Allah medet ya Muhammed ya Ali

Kanber kulun önün sıra yürüttün

İmam Hasan mahlemini tuttun

Şah Hüseyin al kanlara akıttın

Allah medet ya Muhammed ya Ali”

Bu duazların arasında tevhit söylenir. Tevhit şöyledir: “La ilahe illallah, illallah şah illallah, Ali mürşit güzel şah, şahım eyvallah, eyvallah.”

“İmam Zeynel hasta idi ol cenkte

Kafirler daima hengi ahenkte

Güzel imamları cesedi hakta

Allah medet ya Muhammed ya Ali

Onda İmam Bakır içti şerbeti

Yaktı yüreğini yandırdı katil

Okur idim imam Cafer ayeti

Allah medet ya Muhammed ya Ali

Kâzım Musa Rıza'nın katarı

Katara layık olmaz serseri

Tâki ile Nâki de verdiler seri

Allah medet ya Muhammed ya Ali

İmam Hasan Askeri'yi çağırır

Mehdi gelir diye Bilal bağırır

Kâfirlerin askerlerini dağıtır

Allah medet ya Muhammed ya Ali

Anda kırk pare buldular şemleyi

Rahmetle kandırdılar cümleyi

Hatayi'nin yarasını ermeyle

Allah medet ya Muhammed ya Ali”

Duadan sonra sakka, önce dedeye daha sonrada oradaki herkese su ikram eder. Daha sonra dua okunur ve cem bitirilir”(k.k.4).

Fethiye’de mensubu bulunan ocakların Mürşit Ocağı sayılan, Zeynel Abidin Ocağı dedesi İsmail Temiz: “Biz de cemlerde, şerbet ya da başka bir şey içilmez, sadece su içilir” demiştir (k.k.22).

2.6. MUSAHİP KARDEŞLİK

Yol kardeşliği anlamına gelen musahiplik Alevilikte çok önemli bir yere sahiptir. Kan bağıyla oluşan kardeşlikten daha üstün tutulur. Özdemir (2018) göre ise “kan yolu dışında kurulan sosyal-toplumsal bir akrabalık türüdür” (s. 259). Gönüllülüğe dayanan musahiplikte, musahip olmak isteyen her iki kişinin de evli olması gerekir. Bu kardeşliği eşlerinin ve ailelerinin rızasıyla gerçekleştirebilirler.

Hicret gerçekleştikten sonra, Müslümanların sayısı hızla çoğalmıştır. Bunun üzerine Hz. Muhammed, Ensar ile Muhacirleri birbirine kardeş (musahip) yapmış, kendisi de Hz. Ali ile bu anlamda kardeş olduklarını açıklamıştır. Musahiplik Kur'an'ın şu ayetine dayandırılır: “Onlar ki inanıp hicret ettiler, mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda cihat ettiler; onlar ki hicret edenleri barındırdılar, onlara yardım ettiler, işte onlar birbirlerinin dostlarıdır...” (Enfâl 8/72). Musahiplik yaşarken sadece bir kişiyle yapılır. Yani taraflardan biri ölünceye kadar devam eder.

“Birbiriyle musahip olacak çiftlerde bulunması gereken bazı şartlar vardır. Bunlar kısaca, her iki çiftin konuştukları dilin, yaşlarının, ekonomik durumlarının birbirine yakın olması, aynı yerleşim merkezinde hayat sürmeleridir” (Üzüm, 2008:162).

Özdemir (2018) “Musahipler arasında hem dinsel anlamda bir hukuk ve hem de toplumsal anlamda bir hukuk söz konusudur” demektedir (s. 260).

Musahip kardeş çocukları birbirleriyle evlenemezler, bir birlerinin günah ve suç işlemesini engellemek zorundadırlar, ölünceye kadar her koşulda birbirlerinin yanında olmak ve yardımcı olmak zorundadırlar.

Murtaza Aydoğan Dede: “Vardı, eskiden yürütüyorduk. Musahip kardeşler arsında kız alınıp verilmez. 6 göbek sayılır. 7 olmaz, 7 göbek Ermeniler’ de vardır” der (k.k.8).

Ali Asgar Aydoğan: “Var fakat yürütmüyoruz. Bizim buralarda daha çok akrabalar arasında oluyor” diyerek açıklama yapmıştır (k.k.5).

Aliyekber Akboyraz ise “Benim musahibim yoktur. Musahip kardeşlik en önemli kutsallarımızdan biridir. Yapılması gerekir ama günümüzde bitmiş durumda. Hatta bana göre aynı statüden olmaması gerekir ki birbirlerine destek olsunlar” diyerek farklı bir yaklaşım da bulunmuştur (k.k.1).

Erkan Aydoğan ise sitemkâr sözlerle şunları söylemiştir: “Var. Musahibim boşanarak başkasıyla evlendi. Düşkün oldu. Bizi de düşkün saydılar, cemlere almıyorlar” (k.k.6).

Battal Öztürk: “Vardı, vefat etti. Öldükten sonra rüyama girdi benden helallik istedi” diyerek hala acı çektiğini belirtmiştir (k.k.19).

Mehmet Şenkaya ise “Var, devam ediyor. Akrabamızdır. Yeniler musahipliği bilmiyor” sözleriyle durumu özetlemiştir (k.k.21).

Yaptığımız mülakatlarda ve mülakat dışı sohbetlerde çok az kişinin musahibinin olduğunu, genç nüfusun musahip tutma konusuna hiç yönelmediğini gördük. Var olan kişilerin de yürütmekte çok zorlandığını hatta yürütemediğini tespit ettik.

2.7. DÜŞKÜNLÜK

İkrar verip yola girmiş bir canın, Hak-Muhammed-Ali yolunun kurallarına uygun davranmaması sonucu süreli ve ya süresiz olarak, dedenin talimatıyla toplum dışına itilmesine “düşkünlük” denir. Düşkün, Alevilikte suçlu anlamına gelir. “Düşkünlük, Alevilikte ahlaki yaptırım yasasıdır. Düşkün olanlarla kimse konuşmaz, alış-veriş yapmaz,

birlikte oturup durmaz. Düşküne verilen en büyük ceza toplum tarafından dışlanmaktır” (Yaman, 2013: 246).

“Sadece cenazesi olursa konuşma söz konusu olmaksızın cenazesinin defnine yardımcı olunur” (Üzüm, 2008:171).

Düşkün pişman olup, suçunu kabul eder, helallik alırsa, gerekli yaptırımları da karşılarsa, düşkünlük cemi yapılır ve düşkünlüğü kaldırılır.

Murtaza Aydoğan: “Suçların varsa, kabul edip helallik almadan ceme giremezsin. Düşkün olursun. Eşin, çağan, çoluğun dışarı atılır, ceme giremezsin. Kimse evini ziyaret etmez. Selam verip, selam alınmaz. Ne malı, ne davarı diğerlerine katılmaz. Eskiden böyleydi.

Tarikat (Görgü cemi) olmadığı için sorgulama olmuyor. Sorgulama olmayınca da düşkünlük uygulanmıyor” (k.k.8).

Ali Asgar Aydoğan: “Cem (Görgü Cemi) yapılmadığı için uygulanmıyor. Halk mahkemesi demektir. Cem yapıldığı zamanlarda uygulanıyordu. Cemlerde sorgulama olurdu. Eş boşamak düşkünlüktür” (k.k.5) şeklinde tanımlamıştır.

Hatice Koluacı: “Mesela birine ihanet edilirse, yalan söylenirse, birilerinin karısına, kızına musallat olunursa düşkün olunur. Fethiye’de görmedim” (k.k.18) diyerek düşkünlüğün uygulanmadığını açıklamıştır.

Taylan Kızıldağ: “Kişinin toplumdan soyutlanması, cezalandırılmasıdır. Alevi hukuku, şeriatı gereği düşkün kişi, ıslah olana kadar toplumdan uzak tutulur. Bireysel tepkilerde karşılık bulmaktadır” (k.k.17) şeklinde tanımlamıştır.

Deniz Akboyraz şöyle demiştir: “Uygulaması azalmakla birlikte devam ediyor. Toplumsal yaşam hukukudur. Görgü cemi yapılmadığı için uygulanmaz” (k.k.2).

Aliyekber Akboyraz ise: “Alevilik yolunu takip etmeyenler düşkündür. Yok, uygulanmıyor” (k.k.1) demiştir.

Yusuf Güler: “Aleviliğin kurallarına uymayan, hakkında razı olunmayan kişiler düşkün kabul edilir. Hayır, uygulanmıyor” (k.k.14).

Erkan Aydoğan: “Kötü söz söylediğin de, helallik alınmadığında düşkün olunur. Eş boşandığında olur. Görgü cemi yapılmadığı için uygulanmıyor. Musahibim boşanarak başkasıyla evlendi. Düşkün oldu. Bizi de düşkün saydılar, cemlere almıyorlar” (k.k.6) diyerek sitem etmiştir.

Ali Çağlar: “Eskiden dede mahkemesi varmış. Şimdilerde uygulanmıyor” (k.k.10) diyerek yargılama özelliğinden bahsetmiştir.

Mehmet Şenkaya ise şöyle açıklamıştır: “Düşkünlük yolunu kaybedenler, demektir. Ocakzadeler eş boşamaz” (k.k.21).

Battal Öztürk: “Düşkünlük sevdiğin birine, Alevi birine karşı hata yapılırsa olur. Yok, uygulanmıyor” (k.k.19).

Görgü Cemi yapılmadığı için talipler arasında, sorgulama da olmamakta. Bunun sonucunda da Alevilik inancının en önemli unsurlarından biri olan düşkünlük yaptırımı da Fethiye’de uygulanmamaktadır. Mülakat yaptığımız kişiler arasında sadece Erkan Aydoğan, sitem dolu sözlerle düşkün kabul edildiğini, musahibinin başka bir ilde rahatlıkla yaşamına devam ettiği halde kendisinin cemlere alınmadığını ifade etmiştir.

2.8. ORUÇ

“Tanrı’ya ibadet amacıyla yeme, içme gibi birçok şeylerden belli bir süre veya biçimlerde kendini alıkoyma” olarak tanımlanır (TDK sözlüğü 2, 1988: 1701). Aleviler arasında genel olarak Muharrem ve Hızır orucu tutulurken Fethiye’de bunlara ek olarak Ramazan ayı içerisinde birkaç gün oruç tutulur. Ayrıca Muharrem orucu içinde uğundurma (oğundurma) orucu adında farklı bir oruçta tutulur.

2.8.1. Muharrem Orucu

“Muharrem, hürmet edilen anlamındadır. Bu ay, Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından Allah’ın ayı diye nitelendirilmiştir. Bu niteleme Muharrem ayının faziletine, ilahi feyz ve bereketinin bolluğuna işaretir.

Resûlullah (s.a.s.) bir hadisinde şöyle buyurmuştur: Ramazan’dan sonra en faziletli oruç, Allah’ın ayı olan Muharrem’de tutulan oruçtur”⁵¹

Aleviler, Hz. Hüseyin’in Muharrem ayının 10. günü Kerbela’da şehit edilmesinden dolayı Muharrem ayında oruç tutarlar. Tutulan oruç 12 İmamlarla ilişkilendirilerek 12 gün tutulur. Öncesinde üç gün de Masumlar orucu tutularak sayı 15 güne çıkarılır. Masumlar orucu, Kerbela vakasından önce Küfe’de şehit edilen Müslim bin Akil ile iki çocuğu için tutulur. Muharrem orucu Aleviler için matem havasındadır.

⁵¹ <https://kurul.diyaret.gov.tr/Cevap-Ara/468/muharrem-ayinin-fazileti-ve-bu-ayda-ozellikle-de-10-muharrem-de-oruc-tutmanin-hukmu-nedir-?enc=QisAbR4bAkZg1HlmMxXRn5PJ8DgFEAoa2xtNuyterRk%3d> /Erişim Tarihi: 13.04.2022.

Murtaza Aydoğan: “Et, elma, yumurta yenmez. Soğan başı kesilmez. Hayvanın ölmek üzere olsa bile kesilmez. Cana kıyılmaz. Su içilmez. Benim babam suyun içine bir parça köz atardı, suyu bulandırır öyle içerdi” (k.k.8) demiştir.

Mehmet Şenkaya: “Canlıya kıyılmaz, yalan söylenmez, namus davası olmaz. Düşküne, şaşkına fazla ilişilmez, uzak durulur”(k.k.21).

Battal Öztürk: “Hayatta ağzıma su vurmam. Su içmem, ayran içerim, meyve suyu içerim. Et yemem. Soğan kesmem. Elma kesmem. Bıçakla hiçbir şey kesmem. Yumurta yemem. Günahtır. Kan akıtılmaz”(k.k.19) dikkat ettiği şeyleri anlatmıştır.

Ali Asgar Aydoğan: “Yanlış yapmamaya dikkat edilir. Alkolden uzak durulur. Eskiden et yenilmezdi, soğan kesilmezdi. Artık çok dikkat edilmiyor” (k.k.5) diyerek inançtan uzaklaştığını anlatmıştır.

Hatice Koluvaçık şöyle açıklamıştır: “Hoşlanarak yemek yapıp yenmez. Yas tutulur. Ne olursa o pişirilir. Özel bir hazırlık yapılmaz. Et yenmez. Elma kesilmez. Yeni elbiseler dikilmez, giyinilmez” (k.k.18).

Deniz Akboyraz: “Hiçbir canlıya (hayvan, bitki) zarar vermem, susuz bırakmam. Mümkün olduğunca dua ve ibadet ederek Kербela Şehitlerini anarım” (k.k.2) demiştir.

Aliekber Akboyraz: “Tat verecek şeyler yenmez. Banyo yapılmaz, tıraş olunmaz, saç bile taranmaz” (k.k.1).

Yusuf Güler: “Su çok içmemeye, suyla ilgilenmemeye dikkat ederim” (k.k.14) diyerek Kербela şehitlerine su verilmediğinden dolayı, sudan uzak durduklarını ifade etmiştir.

Erkan Aydoğan: “Et yenmez, soğan kesilmez, elma kesilmez, yas tutulur” (k.k.6).

Telli Akboyraz: “Soğan yenmez, et yenmez, yumurta yenmez, yağlı ekmek yenmez. Elma yenmez. Banyo yapılmaz, su içilmez. Soğanlar oruç tutmadan önce kesilir. Elma kesilmesi çok günah sayılır” (k.k.3).

Hüseyin Aydoğan: “Elma yenmez, et yenmez. Banyo yapılmaz, tıraş olunmaz. Aynı sizin babanız, anneniz ölmüş gibi yas tutulur” (k.k.7) diyerek yas tutmanın gerekliliğini vurgulamıştır.

Muharrem ayında yas tutma ve özellikle gözyaşı dökme çok önemsenir. Bu konu da şu rivayet anlatılırdı:

“Çok zalim, gaddar biri bir gün ölür. Sorgulama başlar. İyilikleri terazinin bir tarafına, kötülükleri bir tarafına konulur. İyiliklerinde bir şey yoktur dur ama kötülükleri dağ gibi birikir. İyi düşün, hiç mi iyiliğin yoktur derler. Adam düşünür aklına bir şey gelmez. Bir daha sorarlar adam yok der. Üçüncü defa sorduklarında: Bir gün çölde

gidiyordum, çok susadım, su bulamadım. Bir çalının dibine oturdum, Hz. Hüseyin aklıma geldi. Vah Hüseyin, senide susuz bırakıp katlettiler, nasıl dayandın? dedim bir damla göz yaşı döktüm der. Meleklerle gidin o gözyaşını getirin derler. Melekler getirir. Terazinin iyilikler tarafına gözyaşı damlası konur ve günahlar tarafı havaya kalkar. Adam o gözyaşının sayesinde cennete kabul edilir”⁵².

Muharrem orucu, istinasız bütün Aleviler tarafından kabul edilen ve sağlığı elverdikçe tutulmaya gayret edilen bir oruçtur. 12 gün oruç tutulduktan sonra Aşure yapılır ve akraba, tanıdık ya da tanımadık bütün komşulara dağıtılır. Fethiyeliler buna Aşure Lokması derler ve yaparken de içine en az 12 malzeme konur.

2.8.2. Hızır Orucu

“Hızır orucu Ocak ve Şubat aylarında 3 gün olarak tutulur. Kentleşme ile birlikte 13 ile 15 Şubat arasında tutulması yaygınlık kazanmıştır” (Özdemir, 2015: 255).

Alevilikte, Hızır Orucunun tutulmasına gerekçe olarak şu olay anlatılır: Hz. Ali ile Hz. Fatıma, oğulları İmam Hasan ve İmam Hüseyin’in hastalıktan şifa bulmaları için üç gün oruç adanmışlar, çocuklar iyileşince de oruca başlamışlardı. Birinci gün iftar edecekleri zaman kapıya aç bir yoksul gelmişti, onlardan yemek istedi. O günkü yiyeceklerini ona verdiler, kendileri de su ile iftar ettiler. İkinci gün yine tam iftar vaktinde bir yetim geldi, yiyecek istedi. O günkü yiyeceklerini de ona verdiler. Üçüncü gün yine iftar vakti kapı çalındı. Kapı da bir tutsak vardı. O günkü yiyeceklerini de ona verdiler. Kendileri üç gün üst üste aç kalmışlar fakat adaklarını yerine getirmişlerdi. Bunun üzerine şu ayetler inmiştir: “Yoksula, yetime ve esire, yemeği şöyle diyerek seve seve yedirirler: Biz size yalnız ve yalnız Allah rızası için yediriyoruz. Siz den bir karşılık da bir teşekkür de istemiyoruz” (İnsan 76/8-9). Gelen yoksul, yetim ve esirin farklı kılıklara girmiş Hızır Aleyhisselam olduğuna inanılır. Üç günlük oruçtan sonra lokma niyetine kömbe⁵³ yapılarak komşulara dağıtılır.

⁵² Tez yazarının büyüklerinden işittiği rivayettir.

⁵³ Kömbe: Un, tuz, maya kullanılarak hamur yapılır. Hamur kabardıktan sonra iki kat açılır. Araya ceviz, kavurma veya kıyma ile yapılan harç konur. Fırına verilir. Kızardıktan sora dilimlenir.

2.8.3. Uğundurma (Oğundurma) Orucu

“Bayıltmak, kendinden geçirmek”⁵⁴ anlamında kullanılan bir sözcüktür. Büyük bir dileği olan veya hastası olan kişi hastasının şifa bulması için Muharrem orucu içinde uğundurma orucu tutar⁵⁵. Yedi yıl üst üste tutan kişi, kurban keser. Hızır orucu bahsinde anlatılan Hz. Ali ile Hz. Fatıma’nın iftar yapmadan oruç tutmalarına nispetle tutulur.

Telli Akboyraz şöyle açıklamıştır: “Uğundurma orucu 3 gün tutulur. İftarda 1 siyah üzüm yenir. 7 sene tuttuktan sonra kurban kesilir. Uğundurma tutan kimse, kimseye beddua etmez. Ederse bedduasının tutacağına inanılır” (k.k.3).

2.9. KURBAN

Kurban, ibadet etmek amacıyla kesilen özel hayvandır. “Dini terminolojide kendisiyle Allah’a yaklaşılacak şeyi, özel olarak da Allah’a yakınlık sağlamak, yani ibadet amacıyla belli vakitte belirli cinsten hayvanları kesmeyi ve bu amaçla kesilen hayvanı ifade eder.”⁵⁶ Fethiye’de kurbanın çok önemli bir yeri vardır ve pek çok şey için kurban keserler. Kesilen bu kurbanlar Kurban Bayramı dışında, lokma adı verilen etli bulgur pilavı yapılarak eş, dost, akraba ve komşulara dağıtılarak veya davet edilenlerle birlikte yenir.

Kurban kesiminde koç denilen, en az bir yaşını doldurmuş erkek koyun tercih edilir. Fethiyeliler keçiyi tercih etmezler. Keçi, şeytandır derler.

Lokma, sözlük anlamıyla “Ağıza bir defa da alınıp götürülen yiyecek parçası, sokum ve (dervişler arasında) yemek yemek” anlamındadır⁵⁷.

Lokma, insanların kendi emeğini birlikte yaşadığı insanlarla paylaşmasıdır. Bunun amacı benlikten, bireycilikten kurtulmak ve birlikte yaşadığı toplumun bir parçası olabilmektir. Lokmalar tamamen rızalığa dayanmaktadır.

Yüce Rabbimiz buyuruyor ki:

“Biz o büyük baş hayvanları da sizin için Allah’ın kutsallık nişanları arasına koyduk. Sizin için onlarda hayır vardır. Onlar sıralanmış halde ayakları üzerine dururken, üzerlerine Allah’ın ismini anın. Yanları yere yaslandığı zaman da onlardan yiyin; isteyen yoksulu da istemeyen yoksulu da doyurun. Allah o hayvanları sizin hizmetinize verdi ki şükredebilesiniz. Onların etleri de kanları da Allah’a asla ulaşmaz; fakat sizin takvanız O’na ulaşır. Onları size

⁵⁴ <https://kelimeler.gen.tr/ugundurmak-nedir-ne-demek-312430> / E.T.:03.04.2022.

⁵⁵ Bazı internet sitelerinde Ermeni orucu olarak geçmektedir. Bu konuda Türkiye Ermenileri Patrikliğine sorduğumuz soruya aldığımız cevap sonucunda bu isimde tuttıkları bir oruçlarının olmadığını tespit ettik.

⁵⁶ <https://islamansiklopedisi.org.tr/kurban> / Erişim Tarihi: 16.12.2021. Kaynak Kişi: Ahmet Güç.

⁵⁷ <https://www.lafsozluk.com/2014/11/lokma-nedir-ne-demektir-anlami/> / Erişim Tarihi: 18.11.2021.

bu şekilde boyun eğdirdik ki sizi hidayete erdirdiği için Allah'ı yücelterek anasınız. Güzel düşünüp, güzel davrananlara müjde ver" (Hac 22/36-37).

Fethiye'de kurban kanının ayak basılmayan bir yere akıtılması esastır ve bu nedenle bir çukur kazılır. Kibleye dönülür. Kurbanın gözü mendil veya bir bez parçasıyla kapatılır. "Tekbir-i Allah-u Ekber, Tekbir-i Allah-u Ekber, Tekbir-i Allah-u Ekber, Kurban-ı Halil, Can-ı İsmail, Tekbir-i bıçak" denilerek tekbirler çekilir "Bismillah" denilerek kurban kesilir. Kanının çukura akması sağlanır. Kullanılmayan yerler de atılarak çukur kapatılır.

Murtaza Aydoğan: "Kurban bayramında keserim. Muharrem orucu tutulduktan sonra keseriz. Abdal Musa Lokması yapılırken kesilir. Tarikat kurbanı kesilir. Eskiden Şükriye kurbanı kesilirdi. Adak yapılmışsa kurban kesilir" (k.k.8) diyerek kesilen kurbanları açıklamıştır.

Ali Asgar Aydoğan: "Kurban Bayramında keseriz. Adak kurbanları keseriz" (k.k.5).

Hatice Koluçak: "Kurban bayramında keseriz. Abdal Musa Kurbanı keseriz. Adaklarımız olur keseriz" (k.k.18).

Taylan Kızıldağ: "Kurban Bayramı'nda, adaklarda, Allah rızası için dağıtmak istediğimde kurban kestiririm" (k.k.17).

Deniz Akboyraz: "Kurban bayramında ve dönemsel olarak adak kurbanları keserim" (k.k.2).

Aliekber Akboyraz: "Maddi durumumuz el verirse keseriz" (k.k.1).

Yusuf Güler: "Kurban Bayramında keserim. Abdal Musa Lokmasında da adak kurbanlarım varsa, alır ve ona katarım" (k.k.12).

2.9.1. Kurban Bayramı

Aleviler, kurban kesme geleneğini Hz. İbrahim'in, Hz. İsmail'i kurban edecekken, melek tarafından getirilen kurbana dayandırırılar. Fethiyeliler bu kurbana "Halil İbrahim kurbanı" veya "İsmail kurbanı" derler. Kurban kesildikten sonra parçalanır, kurban kesemeyen komşulara ve akrabalara dağıtılır. Bu işlem ilk gün bitirilir. Diğer günlerde bayram ziyaretleri yapılır.

2.9.2. Abdal Musa Kurbanı

“ Bir kazan yemekle 40 bin askeri doyuran” (Atalay, 1990: 26) yine de yemekte herhangi bir eksikliğin olmaması kerametini gösteren Abdal Musa bolluk, bereketi simgeler. Abdal Musa Lokması yapıldığında her yönden bolluk ve bereket olacağına, dileklerin kabul olunacağına, herhangi bir felaketin, kazanın-belanın olmayacağına inanılır, bu nedenle bu gelenek bugünde devam ettirilir.

Alevilerin yaşadığı yerlerde her yıl Kasım, Aralık, Ocak, Şubat aylarından birin de düzenli olarak Abdal Musa Lokması yapılmaya dikkat edilir. Fethiye’de ise diğer yerlerden ayrı olarak Nisan Ayı veya Mayıs başı gibi yağmur duasıyla birleştirilerek yapılır.

Abdal Musa Lokması, oluşturulan bir heyetin önderliğinde yapılan birlikteliğin simgesidir. Yapılacak hazırlıkta gönül rızasıyla herkesin katkısının sağlanması amaçtır. Alınan kurban veya kurbanlar Allah için kesilir, etli pilav yapılır ve dağıtılır.

2.9.3. Şükriye (Şükran) Kurbanı

Muharrem Orucunun yedisinden itibaren “çırağpa⁵⁸ veya çerağpa” diyerek cem töreninde kullanılan şamdanı ev ev gezdirerek, para ve yiyecek toplanır. On iki günlük oruç tamamlandıktan sonra, toplanan para ile kurban alınır. Bu kurban, Hz. Zeynel Abidin Kerbela katliamından kurtulduğu için Şükriye (Şükran) Kurbanı denilir. Kesilen kurbanın etinden, etli bulgur pilavı yapılır ve gelen herkese dağıtılır.

2.9.4. Adak Kurbanı

“Adak, herhangi bir dilek yerine geldiğinde karşılığında yapılacağı veya verileceği söylenen şey ve bunun sonucunda insanın kendisini Allah’a karşı yükümlü kıldığı durumdur.”⁵⁹ Aleviler arasında sıkça rastlanan kurban adama ve kesme eylemine Fethiyelilerde de sıkça rastlanır. Genellikle Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) Türbesinde kesilir. Kesilen kurbanın etinden lokma adı verilen etli pilav yapılır ve yenir.

⁵⁸ Çırağpa: Çıranın konulduğu yer. <https://eksisozluk.com/ciragpa-3539630> / Erişim Tarihi: 03.04.2022.

⁵⁹ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Adak> / Erişim Tarihi:03.04.2022.

2.10. GELENEKLER

Gelenek “Toplumda genel kabul gören, sürekli veya baskın tatbikatı bulunan sosyal davranış biçimleri ve dildeki yerleşik kullanımlar anlamında bir terim”⁶⁰ şeklinde açıklanır. Geçmişten bugüne kadar gelen kültürel unsurların tamamını ifade etmektedir. Fethiye’de pek çok gelenek bulunur.

2.10.1. Doğum Gelenekleri

Doğum sonrası ilk kırk gün lohusalık dönemi olarak adlandırılır. Bu dönemde anne ve bebeğin dış etkilere karşı savunmasız olduğu düşünülür. Fethiye’de doğum sonrası uygulanan ritüeller daha çok anne ve bebeği korumakla ilgilidir. Ad koymada ise özel bir uygulama yapılmamaktadır. Bunun en büyük nedeni ise dede – talip ilişkisinin olmamasıdır.

Mehmet Şenkaya: “Eskiden büyükler tarafından konurdu. Baba, dede, ninelerin isimleri konurdu. Duayla kulağına söylenir” (k.k.21).

Battal Öztürk: “Ehlibeyt’ den gelen isimler konur” (k.k.19).

Hatice Koluvaçık: “Büyükler kulağa üç defa ismi okur. Diş hediği yapılır. Kırkı çıkarılır” (k.k.18).

Kemal Sevim: “Eskiden verilen Ali, Fatma gibi isim verilmesi değişti” (k.k.20).

Taylan Kızıldağ: “Dua ile bebek yıkanır. Kulaklarına Ezan okunarak ad konulur. Allah, Muhammed, Ali ve Ehli Beyte salavat getirilir” (k.k.17).

Deniz Akboyraz: “Doğum, Rabbimin mucizesidir. Bebek yıkanır. Dedeler ve büyüklerimiz tarafından her iki kulağa Kelime-i Şehadet ve ezan okunur. Hayır dua okunarak isim konur” (k.k.2).

Aliekber Akboyraz: “Büyüklerin adları konurdu ama şimdilerde kalktı” (k.k.1).

Yusuf Güler: “Ad koymada önceliğim aile büyüklerinin isimlerini ve kültürümüze uygun, anlamlı isimleri koymadır. Gelenek yok” (k.k.14).

Hüseyin Erguş: “Ehlibeytin isimlerini veya büyüklerin isimlerini koruz. Dua okunarak kulaklarına ismi söyleriz” (k.k.12).

Sebaha Erguş: “Annenin, bebeğin yastıklarının altına ekmek parçası konur, Kur’an konur. Kırkları çıkana kadar bir yere gidilmez. Dualar okunur, ismi kulağına söylenir” (k.k.13).

⁶⁰ <https://islamansiklopedisi.org.tr/gelenek> /Erişim Tarihi:07.04.2022.

Selman İnce: “Önceden dedelerimiz, isimleri kordu. Şimdi kendimiz koyuyoruz” (k.k.16).

Veli Çağlar: “Genelde ölen büyüklerin isimleri konurdu ama şimdi değişik isimler koyuyorlar” (k.k.11).

2.10.1.1. Al Basması

Örnek (1977) “Loğusa kadınlara ve çocuklara sataştığı, kimi zaman da onları öldürdüğü tasarımlanan alkarısı ‘al, alanası, alkızı’ gibi adlarla anılmaktadır” (s. 144).

Teslim Akboyraz: “Doğan bebeğin yedisi çıkana kadar, annesi ve bebeği “Al” denilen ve bebeğin ciğerini yediğine inanılan yaratığın (genellikle hayvan kılığında geldiğine inanılır) zarar vermemesi yani bebeğin ve annenin ölümüne sebep olmaması için yatağın etrafı kıl ipe çevrilir, yastığın altına Kuran-ı Kerim, ekmek parçası, çuvaldız denilen büyük iğnenin soğana batırılarak konması şeklinde önlem almaya kalkılırdı. İnanca göre bu “Al” denen varlık geliyor, yeni doğan bebeğin ağzından ciğerini içine çekiyor. Yani ruhunu içine çekerek ölümüne sebebiyet veriyor. Bu varlık çuvaldızdan korkarmış. Eğer çuvaldızı bir yerine saplayabilirsen bir yere kaçamaz, sen o çuvaldızı çıkarmazsan senin esirin olurmuş. Ama bu inançta, ritüeller de kalktı. Yalnızca bebeklerin yastığının altına veya odaya Kuran-ı Kerim konmaya devam ediyor” (k.k.4)

“Alkarısının bir yerine iğne, çuvaldız batırmak veya bu cadının üzerine zift dökmek lazımdır. Bu takdirde alkarısı, elindeki ciğeri sahibine derhal iade eder. Kendisini yakalayan şahıs da ocaklı olur” (Örnek, 1977: 145).

Telli Akboyraz: “Bebeğin, baş yastığının altına çuvaldız batırılmış soğan, ekmek konur. Beşiğin etrafına kara, kıl ip sarılır. Bizim kıza gelmişti, siyah, kıllı bir şeydi. ‘Oy, bu ne!’ diye bağırdım, kaçtı. Kayın babam bana kızdı, ‘Niye bana söylemedin, bizim ocağa gelemezler’ dedi” (k.k.3). Bu aile üyeleri, geçmişte aile büyüklerinin alkarısını yakaladıklarını söylerler.

Kökeni “Şamanizme kadar uzanan” (Karakurt, 2011:73) bu inançta yavaş yavaş son bulmaktadır. Kendisine al tesir ettiğine inanılan loğusa kadınlar “al ocağı” denilen yerlere götürülür. Malatya’da Venk Köyünde al ocağı vardır ve ziyaret edilir.

2.10.1.2. Kırk Çıkarma

Yeni doğmuş anne ve bebeği mecbur kalmadıkça kırk gün dışarıya çıkarılmaz. Kırk günün sonunda kırk çıkarma adı verilen bir tören yapılır. Yeter Güler: “Bebeğin banyo yapması için hazırlanan suya 40 tane buğday tanesi atılır ve her bir buğday tanesiyle birlikte İhlas suresi okunur. Kırk çık, diyerek bebeğe kırk tas su dökülerek banyo yaptırılır. Daha sonrada aynı kovadaki suyla anne banyo yapar ve kırkları çıkarılmış olur” (k.k.15)

2.10.2. Türbe Ziyaretleri

“Genellikle ünlü bir kimse için yaptırılan ve içinde o kişinin mezarı bulunan yapı” (TDK sözlüğü 2, 1988: 2265) türbe denir. Alevi geleneğinde ise türbeler, mucizeler ve olağanüstü davranışlar göstererek insanlara yardım ettiğine inanılan, “evliya, ermiş” olarak adlandırılan kişilerin mezarlarının bulunduğu yapılar anlamına gelir.

Aleviler, dua ve dileklerinin Allah tarafından bu kişilerin yüzü, suyu hürmetine kabul olunacağına inanırlar. Türbelere niyaz eder, dualar okurlar. Adak kurbanlarını keser, lokmalar yapar, dağıtır ve yerler.

Fethiye'nin Yukarı Tenci mezrasında Seyit Ali Sultan (Kızıldeli) türbesi bulunur. Fethiye ve çevre köylerden pek çok ziyaretçisi vardır.

Malatya'da bulunan ve Aleviler tarafından ziyaret edilen diğer türbeler ise: Aliseydi Sultan Türbesi, Sultan Yusuf Türbesi, Hasan Basri Türbesi, Abdul Vahap Türbesi ve Zeynel Abidin Türbesi'dir.

Türbe ziyaretlerinde huşu içinde çeşitli ritüelleri gerçekleştirirler.

Hatice Koluvaçık: “Temiz giyinilir. Abdestli gidilir. Ziyarete arka dönülmez, geri geri çıkılır” (k.k.18).

Erkan Aydoğan: “Temiz gidilir. Dua edilir. Türbeye arka dönülmez. Kapıya niyaz edilir. Türbenin etrafında üç kez dolanılır” (k.k.6).

Aliekber Akboyraz: “Edepli şekilde girilir ve çıkılır. Dua okunur. Eşiğe basılmaz. Ziyarete arka dönülmez” (k.k.1).

Fethiyeliler türbeler dışında Abusef Dede mezarı ve Gazi gölü yanında da Hızır'ın oturup, sofraya serdiğine inandıkları bir yeri ziyaret ederler.

Abusef Dede mezarı:

Şah İbrahim Veli Ocağı dedelerinden Abusef Dede'nin mezarı, Fethiye içindeki mezarlıkta bulunur. Mezar, tamir edilmiş ve üzerine bir korunak yapılmıştır.

“Abusef Dede yıllar önce Fethiye’ye gelir. Bir kış cem yaptırmaktadır. Cemin orta yerindeyken Aliseydi taliplerinden Aloğ isminde bir genç hasta olarak getirilir. Hasta ölümcüldür. Gencin babasına, Abusef Dede’ye git, derman dile derler. Hastayı getirip cemevinin kapısına öldü ölecek düşüncesiyle bırakırlar. Kapıcı: ‘Ali Seydililer ağır bir hasta getirdi ve kapıya bıraktı ne yapayım?’ diye dedeye sorar. Hasta meydana getirilir. Dede zakire dönerek ‘Kırk deyiş, duazı imam çalıp söyleyeceksin’ der. Ben de dua edeceğim. Talipler de Allah! Allah! diyecekler. Ellerini havaya kaldırıp ‘Ceddim beni utandırma!’ Bu hastaya şifa verilsin diye yalvarır, yakarır. O sırada hasta çocuk birden ayılıp annesinden su ister. Annesi su verir. Çocuk kendine geldi deyip, rahatlayarak evlerine giderler. Allah’a: Ya beni al, ya o genci kurtar diye yakaran Abusef Dede, o gece o cemde Hakkın rahmetine kavuşur” (Aksüt, 2005: 108).

Abusef Dede, Fethiyelilerin gönlünde yer etmiş bir zattır.

Hızır’ın sofra serdiği yer: Gazi (Kazı) gölü etrafına duvar örülerek küçük bir havuz haline getirilmiş su kaynağıdır. İki metre kadar kuzeyine mum yakmak için yapılmış, oturağı bulunan betondan bir yapıdır. Görülen düşlere binaen Hz. Hızır’ın o su kenarında oturarak yemek yediğine inanılır.⁶¹

2.10.3. Evlilik - Düğün

Toplumsal yapının temelini aileler oluşturur. Aile birliği de evlenme ile sağlanır. Evlilik farklı cinsten iki kişinin dini ve hukuki kurallara uygun bir şekilde bir araya gelmesiyle oluşur. “Dünya’nın her yerinde her aşaması, bağlı bulunduğu kültür tipinin öngördüğü belirli kurallara ve kalıplara uydurularak gerçekleştirilen evlenme olayı, özellikle tören, töre, âdet, gelenek ve görenek bakımından zengin bir tablo çizmektedir” (Örnek, 1977: 185).

Alevilik inancına göre asıl olan, kız ve erkeğin birbirini görerek, tanıyarak evlenmeyi istemeleridir. Her şeyde olduğu gibi evlilik olayında da razı olmak çok önemlidir. Mehmet Şenkaya: “En başta kızın ve erkeğin rızası olmalıdır” (k.k.21).

Herhangi bir mani durum yoksa gençlerin istemeleri, ailelerinde onaylamasıyla, düğün ritüelleri başlar.

Önceden belirlenen bir tarihte, erkek tarafı kız evine gider. Eğer çağrılmışsa kız istemeyi dede yapar yoksa da aile büyüklerinden birisi tarafından kız isteme töreni yapılır. Talipler tarafında Erzincan’a kız istemeye çağrıldığını söyleyen Murtaza Aydoğan Dede

⁶¹ Hızır inancı Türk kavimleri içinde görülen en yaygın inanışlardan biridir. İslamiyetten önce Türkler de görülen “Gök Sakallı, Ak Sakallı Kocalar”ın yerini İslamiyetten sonra Hızır almıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Bahaeddin Ögel. *Türk Mitolojisi II. Cilt*. Ankara. ss.:89-99.

“Allah’ın emri, Peygamber efendimizin kavli, İmam Cafer-i Sadık’ın içtihadı ve burada bulunan canların tanıklığıyla kızınızı oğlumuza eş olarak istemeye geldik (üç kere tekrarlanır)” (k.k.8) diyerek, kız istediğini ifade etmiştir.

Düğün’ den önce, belirlenen bir tarihte resmi nikâh kıyılır. Veli Çağlar: “Resmi nikâhı tercih ederiz” (k.k.10). Kemal Sevim: “Eskiden dedeler Allah’ın adını anar, nikâh kıyarlardı. Şimdi kalmadı. Resmi nikâh kıyılıyor” (k.k.20). Ali Asgar Aydoğan: “Dedeler nikâh kıymıyor. Kız istemede dua edilir. Dini nikâh kıymıyoruz” (k.k.5).

Dede talip ilişkisinin kopuk olduğunu gözlemlediğimiz Fethiye’de resmi nikâh yeterli kabul edilir ve dini nikâh tercih edilmez. Erkan Aydoğan: “Dedeler nikâh kıymaz” (k.k.6). Selman İnce: “Dede nikâhı olmaz” (k.k.16).

Dini nikâh kıydırmak isteyenler ise biliyorsa dedenin nikâh kıymasını, bilmiyorsa Alevi inançlı birinin İmam Cafer içtihadı üzerine nikâh kıymasını tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Taylan Kızıldağ: “Ehlibeyt ve İmam Cafer Sadık baz alınır, dede yada imam ikisi de olabilir” (k.k.17).

Teslim Akboyraz: “Rızalığa dayanan bir evlilikte bereket ve huzurun olacağı ve yarınlarda soy sahibi olunacağı inancıyla dua ile nikâh işlemi yapılır. Bilen dede olursa duasını okur. Yoksa da Ehlibeyt inancına saygı gösteren imama nikâh yaptırılır. Bu nikâh işlerini çevremdekilere bende dâhil olmak üzere kendim yapıyorum” (k.k.4)diyerek, resmi nikâh kıyanların istemeleri halinde dini nikâhlarını kendisinin kıydığını söylemiştir.

Aliekber Akboyraz: “Resmi nikâh yeterlidir. Kıyarsa dedeyi tercih ederim” (k.k.1).

Fethiye’de yapılan düğünler iki gün sürmektedir. İlk gün “Nişan” veya “Kına gecesi” olarak geçer. Kız evinde veya bir salonda gerçekleşir. İkinci gün ise düğün yapılır. Düğün ise erkek evinde veya düğün salonlarında yapılır. Ali Çağlar: “Eskiden gelinler Kızıldeli Sultan ve Abusef dedenin mezarlarını ziyaret ederlerdi” (k.k.10), Erkan Aydoğan ise: “Eskiden gelinler Kızıldeli türbesine gelirlerdi, dualar edilirdi” (k.k.6) diyerek şimdi yapılmayan bir gelenekle ilgili ayrıntıyı bizimle paylaşmıştır.

Yine her evde yapılmayan bir düğün geleneğini de Yusuf Güler: “Gelin, eve giderken küp kırılır, üzerinden tahıl serpilir. Bolluk, bereket getirsin anlamında. Saca bastırılır (ayak dağlama denir)” (k.k.14) diyerek anlatmıştır.

Alevilerin yaşadığı diğer yerlerde olmadığı gibi Fethiye’de de “başlık parası ya da süt hakkı” adı altında istenen para olayı bulunmamaktadır. Dini nikâhlarda ise “mihir” belirleme olmaz. Çünkü Alevilerde boşanma, düşkünlük sebebidir ve ağır yaptırımları gerektirir.

2.10.4. Ahiret Hayatı Ve Cenaze Gelenekleri

İslâm'ın en temel inanç esaslarından biri olan ahiret inancı, ölümden sonra kabir hayatını, kıyamet koptuktan sonra da sorgulanarak sevap veya günahlarının çokluğuna göre cennet veya cehenneme gidileceğini ifade eder.

Aleviler ahirete inanırlar. İnsanların sevap ve günahlarına göre hak ettikleri mükâfat ve cezaya uğrayacağına inanırlar. Mehmet Şenkaya: “Bir insan kârını nasıl biliyorsa, zararını da bilmeli” (k.k.21) diyerek ahiret hayatındaki sorgu-suale dikkat çekmiştir. Hatice Koluvaçık ise şunları söylemiştir: “Ahiret inanırım. İyi biriysen cennete gidersin. Kötü biriysen cehenneme gidersin” (k.k.18). Yusuf Güler ise: “Bu Dünya'dan götürdüğün ameline göre cennet ve cehenneme gidileceğine inanıyorum. Mahşer gününe inanıyorum” (k.k.14) der. Teslim Akboyraz: “Ahiret hayatı İlâhi adaletin tecelli edeceği ve sevdiklerimizle birlikte olacağımız şeklinde anlatıldı” (k.k.4) diyerek ahiret hayatının aile büyükleri tarafından nasıl anlatıldığını söylemiştir. Bu konuda Sebaha Erguş ise biraz daha ayrıntıya girerek “Sırat köprüsü varmış. Köprüden geçebilenler cennete, geçemeyen düşenler ise cehenneme gidermiş” (k.k.13) der ve Sırat köprüsünden bahseder. Sırat köprüsü büyüklerimiz tarafından “kıldan ince, kılıçtan keskin” olarak tasvir edilir. Ameli iyi olanlara Sırat köprüsünün, çok geniş geleceğini ve rahat rahat geçerek cennete gidecekleri söylenirken, ameli kötü olanlar içinse köprünün kıl gibi olacağını ve bu kişilerin geçemeyerek cehennem çukuruna düşecekleri söylenirdi.

Aleviler, Peygamber efendimizin “Kişi sevdiğiyle beraberdir” hadisinden yola çıkarak mahşer günü Peygamber Efendimiz ve Ehlibeytin kendilerine şefaate edeceğine inanırlar.

Bilimsel olarak, canlı bir varlığın, canlılık faaliyetlerinin yitirilip bir daha geri gelmemek üzere son bulmasına ölüm denir. Dinen anlamı ise; Ruhun bedenden ayrılmasıdır. Kur'an-ı Kerim ölüm konusunda şunları söyler: “ Senden önce hiçbir insana ölümsüzlük vermedik. Şimdi sen ölürsen, onlar ölümsüz mü olacaklar? Her canlı, ölümü tadacaktır. Biz bir imtihan olarak sizi şer ile de hayır ile de deniyoruz. Sonunda bize döndürüleceksiniz” (Enbiya 21/34-35).

Cem ibadetinde: “Ölmeden önce ölünüz, hesaba çekilmeden önce hesabınızı görünüz, ahirete kul hakkıyla gitmeyiniz” denir. Alevilik inancında, yaşamın her aşamasında kulun, kuldân razı olması gerekir.

Fethiye'de cenaze namazını dedeler kıldırır. 1566 yılından beri cami olduğu için cenaze namazını imamlar kıldırır. 4 tekbirli cenaze namazından önce helallik alınır. Bu

nedenle de “Dardan indirme cemi” yapılmaz. Bu konuda Murtaza Aydoğan Dede şunları söylemiştir: “Yapılan günahı, hatayı ancak Allah affeder. Dardan indirme cemi biz yapmıyoruz” (k.k.8). Erkan Aydoğan ise: “Cenaze namazı kılınır. Helallik alınır. Dardan indirme bilmeyiz” (k.k.6) demektedir.

Fethiyeliler kendi aralarında “Öleceğin zaman Fethiye’de öleceksin, çünkü Fethiye’de ölüye, diriye, düğüne, komşuya, misafire yani her şeye değer verirler” diyerek bu konularda haklarını teslim ederler. Fethiyeliler küste olsalar cenazelere katılmaya özen gösterirler.

Teslim Akboyraz: “Cenaze namazı kılınır. Dardan indirme yapılmaz. Köyde cenaze olduğu zaman, cenaze olan eve 3 veya 7 gün Sabah, Öğlen, Akşam olmak üzere üç öğün (herkes bir öğün olacak şekilde) komşular tarafından sırayla yemek verilirdi. Zamanla yemek verme işi, gücü yetenlerin hazır yemek ısmarlama şekline dönüştü. O da yapılmıyor artık. Şimdiler de artık cenaze sahipleri baş sağlığına gelenlere yemek verme işini de üstlenir oldu. Son zamanlar da cenaze erkânına katılım da azaldı” (k.k.4) diyerek diğer bazı geleneklerden bahsetmiştir.

Dualar edilip cenaze gömüldükten sonra mezarın üzerine su dökülür, bulgur ve şekerler saçılır. Şekerleri orda bulunanlar lokma niyetine birer ikişer alırlar. Ölü gömüldükten sonra cenaze evine dönülür ve bir yemek verilir. Bu yemeğe “kazma takırtısı” denir. Kemal Sevim: “Kazma takırtısı verilir. Üçü yapılır. Kırkı yapılır” (k.k.20).

“O gün ölü gömüldükten sonra bir ziyafet verilir ve ölüyü gömen toplulukta bu ziyafette bulunur. Ziyafetin adına ‘kazma takırtısı ziyafeti’ denir. Bu ziyafetin masrafları komşular tarafından sağlanır” (Yalman, 1977: 268).

Yusuf Güler ise daha da detay vererek şunları söylemiştir: “Kur’an okunur. Cenaze namazı kılınır. Üçü, kırkı yapılır. Cenaze yıkanırken kullanılan, su kaynatılan kazanın içinde ateş yakarlar. Sabaha kadar o sönmez. Kazan kurusun, arkasından kimse ölmesin anlamında. Mezarın başında ateş yakılır, yırtıcı hayvanlar cenazeyi çıkarmasın, zarar vermesinler diye” (k.k.14).

Kazma takırtısı, kazanın içinde ateş, mezarın başında ateş yakılması gibi gelenekler Türkmenler arasında sıkça görülen uygulamalardır. Bu da Fethiyelilerin hepsi olmasa bile bir kısmının Türkmen kökenli olduğunu bize gösterir.

Eskiden üçünde, Kur’an okunur, şeker dağıtıldı. Yedisinde, Kur’an okunur, yemek verilirdi. Artık maddi açıdan cenaze sahiplerini zorladığı için üçü ve yedisi birleştirilerek üçünde yemek veya yemek ve şeker birlikte verilir oldu.

Cenazenin gömülmesinden kırk gün sonra, maddi gücü yetenler kırkı denem tören düzenlerler. Kırkında da yine mevlit ve Kur'an okunarak yemek verilir.

Cenaze olduktan sonraki ilk dini bayrama, "ilk bayramı" adı verilir ve cenaze evine gidilerek baş sağlığı dilenir.

2.10.5. Sünnet – Kirvelik

Kirve, çocuk sünnet edilirken onu kucağına oturtan kişidir. Çocuğu tutarak sünnetçinin işlemi gerçekleştirmesine yardımcı olur. Artık sünnet işini sünnetçiler değil, doktorlar yapmaktadır. Kirveler de işlem sırasında çocuğun yanında bulunurlar.

Kirvelik, etkisi azalmakla birlikte halâ devam eden, Aleviliğin köklü bir kurumudur. Bir inanca göre Hz. Peygamber, Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'in kirvesi olmuş ve onları sünnet ettirmiştir. Hatice Koluayık: "Peygamber ocağıdır. Kirvelik kardeş gibidir. Kirveye saygı sonsuzdur" (k.k.17) diyerek bu inancı belirtmiştir. Ali Asgar Aydoğan'da yine benzer bir ifadeyle: "Bizim için çok önemli. Peygamber geleneğidir" (k.k.5) demektedir.

" Kirvelikte, peygamber dostluğu vardır. Ubâde oğlu Said, oğlunun sünnet düğünü hazırlığını yapıyor, 'Ben peygambere dost olacağım' diyor. O dönemin geleneğine göre Hz. Peygamber'e elma gönderiyor, onu kirveliğe davet ediyor. Hz. Peygamber, çocuğun gözlerini kapatarak kucağında tutuyor. 'Herkes bundan böyle dost oldu' diyor. Herkesin dostluk kurduğu kişi Hz. Peygamberdir. Kirvelik böylece bir dostluk simgesidir, çok saygı gören bir görevdir" (Yaman, 2013: 320).

Çocuğun babası sevdiği bir kişiye teklif eder, o kişi de kabul ederse sünnet düğünü yapılır. Kirve olmak, Peygamber geleneğidir, insana gurur verir. Ret edilmez. Ret etmek hoş karşılanmaz.

Kirveler, düğün masraflarının hepsini olmasa da, büyük çoğunluğunu karşılar.

Kirvelik çok eski bir gelenektir ve kirveler çocuk üzerinde büyük haklara sahip olur. Hüseyin Erguş: "Çok önemlidir. Kardeşten önce gelir. Halen ilişkiler devam ediyor" (k.k.12) derken, Erkan Aydoğan: "Musahiplik kadar önemlidir" (k.k.6) diyerek, kirvelik kurumunu daha da yüceltmıştır. Taylan Kızıldağ ise: "Sünnete refakatçidir. Kardeşten üstün tutulur. Kirve anne ve babanın yerindedir. Soyundan dahi kız alınıp, verilemez. Evlilik olamaz" (k.k.17) diyerek kirvelik bağı kuran aileler arasındaki sosyal durumu ortaya koymuştur.

2.10.6. Diğer Gelenekler

- Eskiden Fethiyeli gençler, bayramlarda Fethiye'deki höyüğün tepesine çıkıp, halaylar çeker, oyunlar oynarlarmış. Bu nedenle höyüğün olduğu tepeye “Bayram Tepesi” denir.

- Özellikle Görgü Cemi veya Abdal Musa Lokması için kesilen kurbanların aşık kemikleri saklanır ve bulgur çuvallarının içine bereket getirsın diyerek konurmuş. Bu gün bile çuvallarının içinde kemik olduğunu söylerler.

- Dualardan sonra “Allah! Allah!” derler, “Âmin” demezler.

- Su hiçbir zaman kana kana içilmez, su içtikten sonrada “Oh!” denilmesi hoş karşılanmaz. Su içtikten sonra “Rahmet Hasan’la Hüseyin’e, lanet Yezit ile Muaviye’ye” demeye dikkat edilir.

- Yemek yiyen kişilere “Helal olsun” denir, “Afiyet olsun” denmez. Diyenler de hoş karşılanmaz. Afiyet isminin, Muaviye’nin kız kardeşinin ismi olduğuna inanırlar.

- Eskiden büyüklerimiz Hz. Hüseyin’in başıyla oynandığını söyleyerek futbol oynayanlara kızarlardı, şimdi değişti.

- Güneş battıktan sonra sakız çiğnenmesine kızılır, “ölü eti çiğniyorsun” denilirdi, Artık böyle bir söylem bulunmamaktadır.

- Herkes tarafından bilinmeyen, uygulanmayan bir gelenekte “tuz çevirme” geleneğidir. Ocaklı ailelerin bayanları tarafından bilinir ve uygulanır. Dışardan eve gelen birisi eğer kötü nefse uğramış veya nazara uğramışsa, içeri girdiğinde evdeki ocaklı bayanı esneme tutuyor, gözleri kapanıyorsa sana nazar değmiş denilerek tuz çevirme ritüeli yapılır. Tuz çevirecek bayan sağ eline bir miktar tuz ile bir bıçak alır. Benim elim değil Fatma Ana’nın eli diyerek dua okumaya başlar. Dua okurken de elini döndürerek nazar çıkarma işlemini yapar. Elini döndürürken, Fatiha, İhlas, Nas ve Felak sürelerini okur. Üç defa elini döndürür ve geçmiş olsun der. Daha sonra elindeki tuzu az biraz suya koyup çözdürerek önce nazara uğrayan kişinin yüzüne eliyle serpiştirir. Sonrada evin içine eliyle serpiştirilir. Kalan suda kapıdan dışarıya serpilir. Böylece nazar çıktığına inanılır⁶².

⁶² Tez yazarının kendi ailesinden gördüğü bir gelenektir.

2.11. YENİLMESİ VE İÇİLMESİ YASAK OLAN YİYECEK VE İÇECEKLER, HARAM OLAN HAYVANLAR

TDK sözlüğüne göre haram: “ Din kurallarına aykırı olan, dince yasak olan” (s. 944) anlamına gelir. Mülakat yaptığımız Fethiyeliler ise şunları söylemiştir:

Murtaza Aydoğan: “Elinle koymadığını kaldırmayacaksın. Şu buraya düşmüş, onu alamazsın. Burada bir örnek vereyim:

Taptuk Emre’yi Hacı Bektaş bir yere göndermiş. Giderken su kenarında elini yıkıyor. Elini yıkarken su içinde bir elma geliyor. Elmayı alıp yiyor. Ayıkıyor. Varıp bahçe sahibini buluyor. Bu bahçe kimin? diyor. Benim diyor. Ben diyor, elmadan bir tane akarak geldi, ben de yedim. Hakkını helal et diyor. Adam şöyle bir duruyor. Hayır etmem diyor. Niye diyor. Sen bana iki sene hizmet edeceksin diyor. Eyvallah diyor, iki sene hizmet ediyor. Tamam artık, ben gidecem diyor. Adam, yok bir şartım daha var diyor. Benim bir kızım var “Gözleri kör, ayakları topal, kolları çolak, dili lal, konuşmasını bilmez, bunu da alırsan Hakkımı helal ederim diyor. Onu da kabul ediyor. Lakin varıyı içeriye ki, adamın anlattığı gibi değil kız. Çok güzel. Ondan sonra aşağıya iniyor, diyor ki “sen bana böyle demiştin diyor. Evet diyor. “Senin gibi böyle sudan giden bir elma için helallik almaya gelen adamı ben, nereden bulacağım ki kızımı verem” diyor. “Benim kızın haramda eli olmaz, zinada gözü olmaz” diyor. Gidiyor. Hacı Bektaş Veli’nin kapısı önünde yatıyor.

Demek istediğim; Yerde bulduğun şeyin sahibini ararsın. Bulup veremedin, onun yerine, hayrına birine verirsın. Elinle koymadığını kaldırma diyor. Elinle koymadığını kaldırıp yersen “Haram” diyor. Rızasız lokma haramdır. Sen gelip benim malımı yer içer, talan edersen Alevilikte bu haram oldu ama tarikata girdiğin zaman bunu sorarlar. Doğruluk, en başta doğruluk gelir. Ne olursan ol, elinle koymadığın bir şeyi kaldırıp cebine koymak hakkın değil. Hırsızlıktır. Bu Alevilikte rızasız lokmadır.

Domuz vardı, tavşan vardı ama şimdi onları da yiyenler çıkıyor” (k.k.8).

Teslim Akboraz: “İslamiyet’in yasak dediği şeyler yasaktır bir farkla o da tavşan eti de yenmez. Midenin kaldıramıyacağı ama diğer mezhepler de yenen şeylerde yenmez.

Domuz başta olmak üzere yırtıcı ve leş yiyen, sürüngen ve tiksinti veren canlı türleri de yenmez” (k.k.4).

Taylan Kızıldağ: “Tavşan, güvercin, kedi, sincap, domuz vb. hayvanlar” (k.k.16).

Deniz Akboyraz: “Kuran-ı Kerim’de yasak edilen, Allah’ın haram kıldığı her şey, bizde de yasak ve haramdır” (k.k.2).

Aliekber Akboyraz ise: “Değişiklikler diğer mezheplerde de yer alır ama asıl olan Kur’an da yazanlardır. Domuz, tek tırnaklılar gibi. Kur’an da belirtilen yasaklar” (k.k.1) diyerek açıklama yapmıştır.

2.12. KUR’AN-I KERİM VE DİĞER KUTSAL KİTAPLARA BAKIŞ

“Kur’an İslâm dininin temel ilkelerini, Hz. Muhammed’e gönderilen Tanrı buyruklarını içeren, Müslümanlığın temel kitabı” dır (a.g.e. s. 1408). Allah tarafından insanlara değişik zamanlarda dört kitap gönderilmiştir. Hz. Davut’a “Zebur”, Hz. Musa’ya “Tevrat”, Hz. İsa’ya “İncil” ve Hz. Muhammed’e “Kur’an-ı Kerim” indirilmiştir.

Sebaha Erguş: “Hepsine inanırız. Kur’an bizim kitabımızdır” (k.k.12) demiştir.

Battal Öztürk: “Gökten indiler. Hepsine de inanırım” (k.k.18) demektedir.

Yusuf Güler ise “Kur’an-ı Kerim bizim kutsal kitabımızdır. Diğer kitaplarında hak kitap olduğuna inanırım. Kur’an’a göre yaşanılması inancındayım. Kur’an son kitabımızdır ve ona göre yaşamamız gerekir. Kur’an’ın insanlara doğru anlatılması gerekir. Ölüye gelmemiştir. Normal hayatta kullanılmalı, yanımızda taşınmalıyız. Orda kutsal olan kâğıt mı, mürekkep mi yoksa içindeki bilgi mi? Kesinlikle okunmalıdır” (k.k.13) diyerek farklı bir yorum getirmiştir.

Deniz Akboyraz: “Kıyamete kadar yol göstericimiz olan Kur’an-ı Kerim kitabımız ve yaşayan Kur’an olarak gördüğümüz Ehl-i Beyt vazgeçilmezlerimizdir. Bizler indirilen tüm kitaplara inanırız” (k.k.2).

Taylan Kızıldağ ise “Hak yolun kitaplarıdır. Tarihi süreçte Fıkıh ve Kelam açısından başkalaşıma uğradıkları belli oluyor. Yorum ve ekler orijinal Hak kelimasını yutmuş durumda” (k.k.16) demiştir.

Ali Asgar Aydoğan: “Okumadım ama saygılıyım. Kulaktan dolma bilgilerimiz var. İnsanları doğruya yöneltmiş, insanlara ışık tutmuşlardır” (k.k. 5).

Teslim Akboyraz ise şöyle demiştir: “Kur’an-ı Kerim son İlâhi kitabımızdır. Kıyamete kadar da hükümleri geçerlidir. Ama yanlış yorumlarla yapılan ahkâmlara da itibar edilmez” (k.k.4).

Fethiyeliler “Başımız Kur’an’a bağlı” (k.k.14) diyerek kutsal kitapları olarak bilirler. Diğer kitapları da Hak kitap olarak görür ve inanırlar.

2.13. DİĞER DİN VE İNANIŞLARA BAKIŞ

Din sözlükte “Tanrı’ya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum” (a.g.e. s. 592) olarak tanımlanmıştır.

Murtaza Aydoğan: “Dürüst Aleviler herkese, her inanca saygılıdır. Her kese bir gözle bakar, ne olursa olsun hepsine saygılıdır. Hakiki Alevi herkese saygılıdır” (k.k.8).

Teslim Akboyraz: “72 millete bir nazarla bakılır, ama karşıdaki insanların sana öyle bakması temenni edilir” (k.k.4).

Hatice Koluçak: “Saygımız sonsuzdur. İnsan olarak Dünya’ya gelinir. Sonradan ayrılır” (k.k.18).

Taylan Kızıldağ: “Hepsine saygı duyulur. Alevilik vicdan ve akıl içermeyen biat kültürlerini eleştirir” (k.k.17).

Deniz Akboyraz: “Alevilik sevgi, saygı, hoşgörü temeline dayanan ve yaratılan her şeyi yaratandan dolayı seven bir yoldur. Kişilerin inançlarına ve yaşamlarına saygı duyar, eleştirmedir ve ondan dolayı farklı davranmaz, ayırmayız” (k.k.2).

Aliakber Akboyraz: “Yaratılanı severiz, Yaratandan ötürü” (k.k.1).

Mehmet Şenkaya: “Dört peygamber, dört kitap bizde Haktır. Hepsine sevgi ve saygımız var” (k.k.21).

Mülakat yaptığımız diğer Fethiyeliler de benzer şeyler söyleyerek “diğer din ve inançlara saygılı” olduklarını söylemişlerdir.

2.14. DEVLETE BAKIŞ – BEKLENTİLER

Devlet, “toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasi bakımdan teşkilatlanmış millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlık” (TDK sözlüğü 1, 1988: 573) olarak tanımlanır.

Sosyal devlet tanımlaması sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkmıştır. İşçi sınıfının emek mücadelesinde devleti kendi yanında görmek istemesi sonucunda ortaya çıkan bir anlayıştır. Devlet bir anlamda denge unsuru olarak görülür. Sosyal devlet anlayışına sahip bir devletin sosyal politikalarla bireyler arasındaki pozitif eşitliği sağlaması gerekir. Sosyal devlet anlayışı: “Dar anlamda devletin çalışmalarını, belirli sınıflara ya da sınırlı kitlelere yöneltmesiyken geniş anlamda toplumun bütünsel bir çizgide ele alınıp sınıfsız bir bakış açısıyla yaklaşarak ele alan bir disiplin çıkar” (Talas, 1992: 15-16).

Sosyal devletler, bireylerin dini, dili, ırkı, mezhebi vs. fark etmeksizin herkesin sosyal hizmetlere erişmesini sağlayan devletlerdir.

Anayasamıza göre devletimiz: “...demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir” (T.C. Anayasası(Gerekçeli), 2019).

Fethiyeliler devlete bağlıyız derken aynı zamanda devletin adil olması gerektiğini söylerler. Ali Ekber Akboyraz: “Devletten beklentimiz adaletli olmasıdır. Ayrım yapmamasıdır. Devlet babadır ve evlatları arasında ayrım yapmamalıdır. Devlet herkesindir. Bizim devletimizdir. Ayrım gayrım yapan hükümetlerdir” (k.k.1) diyerek bir tespitte bulunur. Hüseyin Aydoğan ise: “Devlete bağlıyız, Ayrımcılık yapılmasın” (k.k.7) diyerek beklentilerini söyler. Teslim Akboyraz ise: “Devletimiz artık, inancımızın eğitimi alacağımız ortamları bize yaratmalı. Bir mezhebin bütünü din eğitimi verip de diğerlerini görmezden gelmemeli” (k.k.4) diyerek eğitim beklentisinden bahseder.

Fethiyeliler devletten Anayasa’da yazan “sosyal bir hukuk devletidir” ibaresine uygun davranarak vatandaşları arasında ayrım yapmamasını beklemektedirler. Cemevlerine ibadethane statüsünün verilmesini beklemektedirler.

2.15. GURBETÇİLERDE ALEVİLİK

Kıtlık; “ihtiyaca yetmeyecek derecede azlık ya da savaş, kuraklık gibi sebeplerle ürünün yetişmemesi ve bundan doğan açlık” (TDK sözlüğü 2, 1988) olarak tanımlanmıştır.

Yoksulluk ve kıtlık beraberinde göçleri getirir. 1960’lı yıllarda Doğu Anadolu Bölgesinde yaşanan kıtlıktan Fethiye’de etkilenmiştir. Köy artık köylüye yetmez olmuştur. Köylü çalışmak için Sivas, Adana gibi illere gitmeye başlamıştır. Tam da bu dönemde köylünün imdadına, Almanya’nın işçi alımları yetişmiştir. Köylü Almanya’ya işçi olarak gitmeye başlamıştır. Bunun sonucunda yıllar için de nüfusun neredeyse 2/3’ü gurbetçi⁶³ olmuştur.

Mülakat yaptığımız Fethiyelilerin bir kısmının görüşleri şöyledir:

Mehmet Şenkaya: “Herhalde Avrupa’daki Aleviler bize göre daha inançlılar gibime geliyor. Her yıl gelip kurbanlarını keserler ama oradaki yaşantıları nasıldır, tam olarak bilmiyorum” (k.k.21).

Ali Asgar Aydoğan: “Evet, Alevi yaşantılarına devam ediyorlar. Onların Federasyonları var. Bazı ayrı gruplar var. Reddeden, dualara katılmayan, onların dışında devam ediyor” (k.k.5).

⁶³ Gurbet: Doğup yaşanılmış olan yerden uzak yer. Gurbetçi ise gurbete çıkan, geçimini gurbette kazanan kimse (TDK sözlüğü 1, 1988: 897).

Kemal Sevim: “Yurt dışındakiler buraya göre daha duyarlı, inançlarına devam ediyorlar” (k.k.20).

Yusuf Güler: “Onların Alevilik anlayışları deistliğe doğru gidiyor. Kur’an’ı, peygamberi kabul etmiyorlar. Allah’ı sanki biraz görselleştiriyorlar. Aleviliği kesinlikle İslam dışı gibi görüyorlar. Kur’an’ın ve peygamberin olmadığı bir Aleviliğe yönelmişler gibi. Bizden çok farklılar. Kendi akrabalarım var. İslamiyet’le, buradaki Alevilikle hiç ilgisi yok” (k.k.14).

Teslim Akboyraz: “Gurbetçilerde, asimile olup din değiştirenler olduğu gibi Aleviliği İslam’ın dışına çıkarıp ayrı bir dinmiş gibi görenlerden tutunda az çok geleneksel Aleviliğe sahip çıkanlar da vardır” (k.k.4).

Gözlemlerimizden ve mülâkatlardan, Gurbetçi Alevilerin bir tarafta Alevi kültürüne, ibadet biçimlerine sahip çıktıklarını; diğer tarafta dini değerleri değil, Alevi nüfusunun azınlık konumunu vurgulayan, ideolojik, daha radikal bir Alevi bilincinin ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Hatta son zamanlarda deist⁶⁴ Alevilerin de olduğu görülmektedir.

⁶⁴ Deist: Deizm yanlısı demektir. Deizm ise Tanrı’yı yalnızca ilk sebep olarak kabul eden, Tanrı için başka herhangi bir güç ve nitelik tanımayan, vahyi reddeden görüş demektir (a.g.e. s.543).

3. DERLEME METİNLERİ

3.1. Murtaza Aydoğan (Kızıldeli Sultan Ocağı Dedesi)

Yaş: 87 Meslek: Çiftçi Doğum yeri: Fethiye Eğitim Durumu: İlk okul

1. Size göre Alevilik nedir? Nasıl tanımlarsınız?

Alevilik Hz. Peygamberden beri devam eder. Peygamberimiz Ebu Talip'in yanında yetişti. Hz. Ali'de peygamberin yanında yetişti. Hz. Ali ile devam eder. Günümüze kadar gelmiştir. Müslümanlığın köküdür. Allah, Muhammed ya Ali deriz ve Hz. Muhammed'in bizlere bıraktığı Kur'an'a ve Ehlibeyt'e sahip çıkarız. Kendimize bu yolu rehber edinmişizdir. Emeviler, Hz. Ali'ye ve Ehlibeyt'e yıllarca küfür ettirdi. Camilerin eşiklerine Hz. Ali'nin ve evlatlarının isimleri yazdırıldı. Bu hakaretler dinlensin diye hutbeler namazdan önceye alındı. Onları sevenler camilerden uzaklaştırıldı. On İki İmamlara ve Ehlibeyt nesline zulüm ettiler. Hz. Hasan'ı eşine zehirlettiler, Hz. Hüseyin'i Kerbela'da şehit edip başını kestiler. Bu durum ve zulüm karşısında melekler dahi ağlamışlardır. Emeviler ve Abbasiler Hz. Muhammed'in nesli, soyu olan İslam'ın ve Kur'an'ın ahkâmını bilen Ehl-i Zikir'in katledilmesi için ellerinden geldikince bütün kötülüğü yapmışlardır. Hz. Muhammed, neslini katledenlere, onların yolundan gidenlere şefa'at eder mi? "Bilmiyorsan git Ehl-i Zikirden öğren" diyor bizi yaratan yüce Allah. Ehl-i Zikir de Hz. Muhammed'in torunları, On İki İmam olduğuna göre bizlerde onların takipçileriyiz. Bugün Alevilik sönmeye devam ediyor. Allah'ı tanımayan, Peygamberi tanımayan insanlar ortaya çıkmıştır. Alevilikte dürüstlük aranır, sevgi aranır, doğruluk aranır, saygı aranır. Sevgi, doğruluk, dürüstlüğü atan Alevi değildir. Alevi olan Allah'ı, Peygamberi, Ali'yi, On İki İmamı sever. On İki İmamı seven kişi dürüstlükten bahseder.

Dürüst olacaksın. Karşıdakini aldatmayacaksın. İnsan kalmamış. İnsan çok adem kalmamış. Behlül Divane, çarşıya gidermiş, halk Behlül Divane'den şikâyetçi. Harun Reşit'e şikâyet ederler, derler ki: Bizim önümüze, dükkânımıza pisliyor. Harun Reşit, Behlül'ü çağırıyor, "sen böyle böyle yaparmışsın" diyor. Behlül "Kardeş, kalk gidek" diyor. Behlül, Harun Reşit'in gözünün perdesini alıyor, bir bakıyor, bir adem bu köşenin başında, bir adem şu köşede gerisi hep ayrı bir mahluk. Varıyı diyiki ademe, "Behlül böyle bir şey yaptı mı" diyor ki "Hayır" öbürüne soruyor diyor ki "Hayır". "Kardeş" diyi, "ben bu hayvanların önüne pisliyorum." İnsanın can gözü açık olunca her şeyi görür ama can gözü kapalı olursa dünya kadar ibadet et boştur.

Alevilik demek Ali'ye yakındır. Allah'a yakındır. Dini Müslüman olan Alevi'dir. Alevilik sevgiyle, saygıyla, birbirine hürmetle, bağışlamayla olur. Alevilik dargınlıkla, küskünlükle olmaz. Bir Müslümanın küskünlüğü bir mendil kuruyana kadardır. Alevi onun bunun hakkına tecavüz etmez. Alevi onun bunun dedikodusunu yapmaz.

2. Alevilik inanç ve ibadetleri hakkında bilgileri kimlerden, nereden öğrendiniz?

Babadan, dededen.

3. Bir ocağa bağlı mısınız? Evet, ise hangi ocağa bağlısınız?

Kızıldeli (Seyit Ali Sultan) Ocağı

4. Ocak dedenizin kim olduğunu biliyor musunuz? Dede talip ilişkiniz devam ediyor mu?

Dede – talip ilişkisi devam etmiyor. Dedemiz her sene geliyordu, şimdi neden gelmiyor? Çünkü: dedeye sevgi, saygı kalmamıştır. Dedelere karşı ikiyüzlü davranılıyor. Dedenin yüzüne gülüp, arakasından kırk çeşit laf ediyorlar. Dede bir suç işler beş günah yazılır, talip bir suç işler bir günah yazılır. Alevilikte bir tabir vardır: “İçin dışın başka olmayacak”. Dede doğru talimat verirse talip yoldan çıkmaz. Talip talipliğini kaybederse Alevilikte bozulur. Başın bozuk olmaması gerekir. Baş bozuk olursa ayak dünden bozulur. Baş sağlam olursa ayakta sağlam olur.

Gittiğim yerlerde Aleviliğin bittiğini görüyorum. 1990'lı yıllar ile 2017-2018 yıllarında gittiğim zamanlar arasında dağlar kadar fark var. Dedeyi tanımıyorlar. Dede geliyor yanına gelen yok. Dededen kaçıyorlar. Saygı, hürmet kalmamış. Diyorum ki “Siz sorun ben cevap vereyim”, kimse soru sormuyor. Dede sen anlat diyorlar. Dinlemiyorlar ki. Gelmiyorlar ki bir şey öğreteyim. Öğrenmek istemiyorlar. Samsun, Amasya, Erzincan, Suriye, İran'a kadar gittim eskiden.

5. Dedeniz düşkün olursa mürşit ocağınız hangisi?

Bir yerde Hacı Bektaş Veli, bir yerde Mineyikliler var (Zeynel Abidin Ocağı). Benim görüşüme göre Hacı Bektaş-ı Veli

6. Musahibiniz var mı? Var ise musahiplik kurumunu tam olarak yürütebiliyor musunuz?

Vardı, eskiden yürütüyorduk. Musahip kardeşler arasında kız alınıp verilmez. 6 göbek sayılır. 7 olmaz, 7 göbek Ermeniler' de vardır.

7. Fethiye'deki cemevinde cem yapılıyor mu?

Dışardan gelen olursa (İstanbul'dan felan) yapılıyor, yapıyoruz. Katılan olmuyor ama. İstek olursa, Malatya'dan dede getirilirse yapılıyor.

Eskiden her yıl tarikat (görgü cemi) yapıldı. Kimse birbirine küskün değildi. Zenginleştikçe uzaklaştılar.

8. Cem size göre ibadet midir? Hiç ceme katıldınız mı?

Aleviliğin en büyük ibadetidir. Cem de sorgu-sual yapılır. Cem de şakını, düşkünü sormak gerekir. Helallik alınmak zorundadır. Ceme abdestsiz girilmez. Abdestle dışın temizlenir. İçindeki pislği, karayı temizlemek gerekir. Onu temizlemedikten sonra abdest alsan, namaz kılsan, Hacca gitsen ne olur ki, hepsi boştur. Şimdi çok yerde cem yapılıyor ama şaşkın, düşkün, hırsız, yalancı kontrol edilmeden cem yapılıyor. Yanlış. Bu bir ibadetse ki öyle, ona uygun hareket edilmelidir.

Kimi kolu açık, kimi başı açık, kadın – erkek birbirine karışmış birlikte oturuyor. Bu Alevilik cemine sığmaz. Kırklar meclisini güdüyorsun, tarikat cemi yapıyorsun, olmaz. Kısır cem yapın o zaman.

Dede önüne kitap almış, kitapta dua okuyor. Ben kitapta okumam, içimde ne varsa onu okurum.

9. Ehl-i Beyt kimlere denir? Ehl-i Beytin önemi nedir?

H. Peygamber, kızı Fatıma, damadı Ali ve torunları Hasan ile Hüseyin'dir.

10. On iki imamlar sizin için neyi ifade ediyor?

Kerbela olayından çok sonra H. Zeynel Abidin evleniyor. Ondan ona, ondan ona derken 12 tane imam peydah oluyor. Tabi her birinin üçer, beşer çocuğu var ama içinden bilgili olan kişi imamlığa seçiliyor. Diğerleri ona tabii oluyor. On İki İmamlar bu şekilde hareket ediyor. On İki İmam deyince duracaksınız. Yer, gök 12 direk üzerinde durur. On İki İmam deyince yer, gök titrer.

Beşini Emeviler katletti, altısını Abbasiler katletti. İmam Mehdi ise ölmemiştir, kayıptır.

11. Alevilikte düşkünlük ne anlama gelir? Fethiye'de "düşkünlük" günümüzde uygulanmakta mı?

Suçların varsa, kabul edip helallik almadan ceme giremezsin. Düşkün olursun. Eşin, çağan, çoluğun dışarı atılır, ceme giremezsin. Kimse evini ziyaret etmez. Selam verip, selam alınmaz. Ne malı, ne davarı diğerlerine katılmaz. Eskiden böyleydi.

Tarikat (Görgü cemi) olmadığı için sorgulama olmuyor. Sorgulama olmayınca da düşkünlük uygulanmıyor.

12. Muharrem ayında oruç tutar mısınız? Tutduğunuz başka oruç var mı?

Sağlığım elverdikçe her zaman tutarım. Hızır orucu tutulur.

13. Muharrem ayında nelere dikkat edersiniz?

Et, elma, yumurta yenmez. Soğan başı kesilmez. Hayvanın ölmek üzere olsa bile kesilmez. Cana kıyılmaz. Su içilmez. Benim babam suyun içine bir parça köz atardı, suyu bulandırır öyle içerdi.

14. Kurban keser misiniz? Hangi kurbanları kesersiniz?

Kurban bayramında keserim. Muharrem orucu tutulduktan sonra keseriz. Abdal Musa Lokması yapılırken kesilir. Tarikat kurbanı kesilir. Adak yapılmışsa kurban kesilir.

15. İmkânınız olsa Mekke, Medine, Küfe, Kerbela' ya gitmek ister misiniz?

Gittim.

16. Ahiret hayatı size nasıl anlatıldı?

Yaptığın iyilik ve kötülüğe göre sorgu, sual edlirsin. İyiklerin ağır basarsa cennete, kötülüklerin ağır basarsa cehenneme gidersin. Allah'ı inkâr eden, peygamberi, ehlibeyti sevmeyen biri cennete gidemez. Üzerinde kul hakkı var ise, insanlar senden razı değilse cennet yüzü göremezsın.

17. Fethiye'de doğumdan sonra yapılan gelenekler nelerdir? Ad koyma nasıl yapılır?

Eskiden ehlibeytin, 12 İmamın ismi konurdu, büyüklerin ismi konurdu. Şimdi o isimleri beğenmiyorlar.

18. Düğün âdetleri nelerdir? Dedeler nikâh kıyar mı? Dini nikâh kıymada dedeyi mi yoksa imamı mı tercih edersiniz?

Nikâh kıymam. Resmi nikâh eşlerin haklarını korur. Çağırırlarsa kız istemeye gideriz. En başta kız ve erkeğin bu işe razı olması, istemesi gerekir. Kız isterken: "Allah'ın emri, Peygamber efendimizin kavli, İmam Cafer-i Sadık'ın içtihiadı ve burada bulunan canların tanıklılığıyla kızınızı oğlumıza eş olarak istemeye geldik" der isteriz. Verirlerse üç defa tekrarlarız. Sonrada hayır, duasını okuruz.

19. Kirvelik hakkında bilgi verir misiniz? Kirveler arasındaki ilişki nasıldır?

Kirvelik çok önemlidir. Hz. Peygamber'den kalmadır. Peygamber sünnetidir. Kan bağıyla değil, sevgiyle olur. O yüzdende çok kıymetli olur. Kirvenin ne kızı alınır, nede kız verilir.

20. Fethiye'de cenaze merasimleri nasıl yapılır? Örneğin dardan indirme yapılır mı?

Yapılan günahı, hatayı ancak Allah affeder. Hocamız var, cenaze namazını o kıldırır.

21. Yörede hangi türbeler ve ziyaretler var?

Seyyid Ali Sultan var.

22. Türbe ziyaretlerinde nelere dikkat edilir?

Öncelikle edepli bir şekilde girecen. Eskiden eşiğe niyaz edilirdi şimdi o kalktı. Kapının her iki yanına niyaz edilir. Eşiğe basılmadan içeri girilir. Mezara niyaz eder, duanı okursun. Mezara arkanı dönmeden geri geri çıkarsın.

23. Alevilikte yasak olan yiyecek ve içecekler var mı?

Elinle koymadığını kaldırmayacaksın. Şu buraya düşmüş, onu alamazsın. Burada bir örnek vereyim:

Taptuk Emre'yi Hacı Bektaş bir yere göndermiş. Giderken su kenarında elini yıkıyor. Elini yıkarken su içinde bir elma geliyor. Elmayı alıp yiyiyor. Ayıkıyor. Varıp bahçe sahibini buluyor. “Bu bahçe kimin?” diyor. Benim, diyor. Ben diyor, elmadan bir tane akarak geldi, ben de yedim. Hakkını helal et diyor. Adam şöyle bir duruyor. Hayır etmem diyor. Niye diyor. Sen bana iki sene hizmet edeceksin diyor. Eyvallah diyor, iki sene hizmet ediyor. Tamam artık, ben gidecem diyor. Adam, yok bir şartım daha var diyor. Benim bir kızım var “Gözleri kör, ayakları topal, kolları çolak, dili lal, konuşmasını bilmez, bunu da alırsan Hakkımı helal ederim diyor. Onu da kabul ediyor. Lakin varıyı içeriye ki, adamın anlattığı gibi değil kız. Çok güzel. Ondan sonra aşağıya iniyor, diyor ki “sen bana böyle demiştin diyor. Evet diyor. “Senin gibi böyle sudan giden bir elma için helallik almaya gelen adamı ben, nereden bulacağım ki kızımı verem” diyor. “Benim kızın haramda eli olmaz, zinada gözü olmaz” diyor. Gidiyor. Hacı Bektaş Veli'nin kapısı önünde yatıyor.

Demek istediğim; Yerde bulduğun şeyin sahibini ararsın. Bulup veremedin, onun yerine, hayrına birine verirsın. Elinle koymadığını kaldırma diyor. Elinle koymadığını kaldırıp yersen “Haram” diyor. Rızasız lokma haramdır. Sen gelip benim malımı yer içer, talan edersen Alevilikte bu haram oldu ama tarikata girdiğin zaman bunu sorarlar. Doğruluk, en başta doğruluk gelir. Ne olursan ol, elinle koymadığın bir şeyi kaldırıp cebine koymak hakkın değil. Hırsızlıktır. Bu Alevilikte rızasız lokmadır.

24. Yenilmesi haram olan hayvanlar hangileridir?

Domuz vardı, tavşan vardı ama şimdi onları da yiyenler çıkıyor.

25. Kuran-ı Kerim ve diğer kutsal kitaplar hakkında neler söylersiniz?

Hepsi de Hak'tır. İnanırsınız.

26. Alevilikte diğer dinlere ve inançlara nasıl bakılır?

Dürüst Aleviler herkese, her inanca saygılıdır. Her kese bir gözle bakar, ne olursa olsun hepsine saygılıdır. Hakiki Alevi herkese saygılıdır.

27. Fethiye'ye özgü örf ve adetleriniz var mı?

Eskiden Bayram tepesine çıkar halay çekerlerdi.

28. Geçmişteki yaşam nasıldı? Neler önemsenirdi? Eskilerden neler hatırlıyorsunuz?

Eskiden insanlık vardı, büyüğe küçüğe hürmet vardı.

29. Kerbela olayı size neyi ifade ediyor?

Hız. Hüseyin, Yezit' e biat etmedi. Etseydi ne Alevilik kalırdı ne de Ehlibeyt olurdu. Biat etmedi, Mekke'den Küfe' ye 72000 kişiyle çıktı. Müslim Akil'i gönderdi onu katlettiler. Çocukları bir kadın saklıyor. Eşi anlıyor, çocukları yakalıyor. Onların boyunlarını vuruyor, başları birbirine bağlıyor, cesetleri suya atıyor. Ziyadın yanına gidiyor. "Ya Emir el Müminin benim mükafatımı ver diyor." Ziyad diyor ki: "Ben sana çocukları katlet demedim ki" orda sevici(taraftarı) birine diyor ki: "Götür bunu aynı yerde öldür". Adamı öldürüyor, çocukların başını da suya atıyor, başlar akıp gidiyor.

Hız. Hüseyin Mekke'den Küfe' ye gelirken Yezid, başkumandanı Har'a yakalatmak için emrediyor. Geliyor gece yakalıyor. "Ya Hüseyin nereye gidersin?" diyor. Diyor ki ben Türk diyarına giderim. O zaman diyor ki "Bana seni yakalama emri verdiler. Ne sen beni gördün, nede ben seni gördüm." Çıkayım gideyim diyor. Tamam diyor. İkinci sefer, üçüncü sefer gece diyor ki Har'a "bura neredir?" Har, "burası Kerbi bela" diyor, Kerbela demiyor. "Çadırları yıkın" diyor. Bunun bir evveliyatı var. Çadırları yıkıyorlar. Haymegâhları kuruyorlar. Yezit orduları kaş kaş çeviriyor. İlk önce Ya Emir-el Müminin diyor en önde şehit ben olacağım. Orda şehit oluyor. Hız. Hüseyin onun ismini "Hür koyuyor. Her iki cihanda hür olasın" diyor. Hız. Hüseyin'i de şehit ettikten sonra, Hız. Zeynel Abidin hasta, ona dokunmuyorlar. Başları alınıyor, Ehlibeytin hanımlarını çıplak develere bindiriyorlar Şam'a götürürken, Halep'e geliyler. Halep'te keşiş diyor ki verin başı ben saklıyayım . Veriyler. Keşiş başı vermemek için 6 oğlunun başını veriyor, kabul etmiyorlar. 7. oğlunun da başını veriyor yine kabul etmiyorlar. Kendi başını veriyor, 7000 de altın veriyor, oda gidiyor. Yezit' in karşısına getiriyorlar. Yani başını veriyor İslam'ı koruyor.

30. Sizce Fethiye'de Alevilik inancı tüm canlılığını devam ettiriyor mu?

Yok, bitmiş artık. Allah'a, Peygamber'e laf söyleyen kişiler var. Adam diyor ki "benim Hız. Hüseyin'e ne ihtiyacım var, onun bana ihtiyacı var". Ne diyecek?

31. Alevi olarak devlete bakış açınız nasıl? Devletten beklentileriniz nelerdir?

Devlete saygılıyız.

32. Fethiyeli gurbetçiler Alevi inancını devam ettiriyor mu? Fethiye'deki Alevilik ile gurbetçiler arasındaki Alevilik anlayışları arasında fark var mı?

Bilmiyom, ordaki yaşantılarını görmedim.

3.2. Teslim Akboyraz

Yaş: 50 Meslek: Memur Doğum yeri: Malatya Eğitim Durumu: Üniversite

1. Size göre Alevilik nedir? Nasıl tanımlarsınız?

Hiz. Ali hicretten yaklaşık 22 yıl önce Mekke'de dünyaya gelmiş. İnsanlık tarihinde Kâbe'de doğan ilk kişidir. Bebeğe annesi, babasının ismi olan "aslan" anlamına gelen "Esed" bir rivayete göre de "Haydar" ismini vermek ister. Bu mucizevi doğumu haber alan Peygamberimiz gelerek, yengesine göz aydınlığı verir. Bebeği kucağına alarak "Ali" ismini koyar. Ali bin Ebu Talip, çocukluğu dahil hiçbir puta tapmadığı için, Keremallahu vecheh (k.v.) (Allah yüzünü şereflendirsin) sıfatıyla anılan tek sahabedir. Aslan anlamında "Haydar", Allah'ın güçlü Aslan'ı anlamında "Esedullahi'l Galib", Allah'ın rızasını kazanmış anlamında "el-Murtezâ" ve en çok sevdiği lakap olan, Peygamberimiz tarafından takılan "Ebu Turab" toprağın babasıdır. Hiz. Ali (k.v.) 5 yaşlarındayken Mekke'de baş gösteren kıtlık üzereine geçim sıkıntısına düşen Ebu Talib'in yükünü hafifletmek için oğullarını, Hiz. Peygamber ve amcaları Hamza ve Abbas yanlarına alarak bakımlarını üstlenirler. Hiz. Ali'yi Hiz. Peygamber alır. Hiz. Ali, 5 yaşından hicrete kadar yani 17 veya 18 yıl Hiz. Peygamber'in himayesinde ahlâkıyla, her türlü eğitimiyle hane-i saadette yetişir. Hiz. Muhammed (s.a.v.)'e peygamberlik görevi verildiği zaman, Hiz. Hatice'den sonra ona ilk inanan ve Resulullah ile ilk namaz kılan kişidir. Kur'an'ı Kerim'de "Öne geçenlerin öne geçeni, onlardır (Allah'a) yakınlaşmış olanlar" (Vâkıa 56/10) ayeti ile belirtilen, "(önce) en yakın akrabalarını uyar" (Şuara 26/214) ayeti gereğince peygamberimiz akrabalarını uyardığında, kimse uymadığı zaman 15 yaşlarındaki Hiz. Ali ayağa kalkıp destek ve tabi olacağını akrabaları içinde belirttiğinde, peygamberimiz "Bu (Ali) benim kardeşim, vasım ve halifemdir. O'nu dinleyin ve itaat edin" buyruğuna mazhar olandır. Hicret esnasında peygamberin yatağına yatıp "İnsanlardan öylesi de var ki, Allah'ın rızasını elde etmek için canını satar (feda eder) Allah, kullarına şefkatlidir" (Bakara 2/207) ayeti hakkında inen, "Şüphesiz sizin veliniz Allah, Resulü ve namazı hakkıyla yerine getiren ve rükû halinde zekât veren müminlerdir" (Maide 5/55) belirtilen, "Mallarını gece-

gündüz, gizli ve açık olarak (Allah yolunda) harcayanlar, işte onların mükâfatı Rablerinin yanındadır, Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyenler de” (Bakara 2/274) ayetiyle de bir başka özelliği daha belirtilen, “O gün (kıyamet günü) insanlardan her topluluğu kendi imamlarıyla çağırırız” (İsra 17/71) ayeti gereğince imam olarak benimsediğimiz, Resulullah (S.a.a.) de “Ya Ali sen; Kâbe’nin menzilindesin, sana gelirler, sen gitmezsin. Şayet bu toplum sana gelip hilafeti teslim ederse kabul et, vermezler ise bırak yanlarına gitme ta ki, onlar sana gelsin” hadisi gereği; Hz Ali ve Ehlibeyt’ in sevilmesinin farz olduğu “Allah’ın iman edip iyi işler yapan kullarına müjdelediği budur. De ki; Buna karşılık sizden Ehlibeytimi sevmekten başka bir mükâfat istemem” (Şûra 42/23) ayeti gereğince sevdiğimiz, “Evlerinizden oturun ve cahiliye döneminde olduğu gibi açılıp saçılmayın. Namazı hakkıyla kılın, zekâtı verin, Allah’a ve peygamberine itaat edin. Kuşkusuz Allah, yalnızca siz Ehlibeyt’ ten her türlü pisliği gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor” (Ahzâb 33/33) ayetinin belirttiği gibi Hz. Ali (k.v.) nin, Ehlibeytin ve onları pak olan 12 İmamlar ve evlatlarının yanında, onların yaşadığı İslami hayatı örnek alan, içtihadta İmam Caferi Sadık hazretlerini, tarikatta evladı resulün soyundan gelen mürşit, pir, rehber olan dedenin önünde Hak – Muhammed – Ali yoluna ikrar veren kişilerin tuttuğu yola, bana göre “Alevilik” denir. Alevi bir anne – babadan doğumla kazanılmaz, onlar Alevi kökenli kişiler olarak adlandırılabilir. Bu yola ikrar verip, ikrarının üzerinde durup yolun gereğini yapmakla olur.

2. Alevilik inanç ve ibadetleri hakkında bilgileri kimlerden, nereden öğrendiniz?

İlk bilgileri dedem ve babamdan öğrendim. Sonra eğitim-öğretim hayatımı İmam Hatip Lisesi’nde yaparken Sünni eğitimini aldım. Alevilik inancıyla ilgili bilgileri de babamın arkadaşı diğer ocakzade dedelerden ve kitabi bilgilerle artırdım.

3. Bir ocağa bağlı mısınız? Evet ise hangi ocağa bağlısınız?

Kendi ocağımız olan, Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) Ocağı’na bağlıyım.

4. Ocak dedenizin kim olduğunu biliyor musunuz? Dede talip ilişkiniz devam ediyor mu?

Ocak dedem, babam Aliseydi idi. Şehirde olduğumuz için köydeki Ocak dedeleri de vardı. Bunlar rahmetli olan Hüseyin Aydoğan, Zülfikar Aydoğan ve hayatta olan Murtaza Aydoğan.

5. Dedeniz düşkün olursa mürşit ocağınız hangisi?

Mürşit Ocağımız Karaca’daki Zeynel Abidin Ocağı’dır.

6. Musahibiniz var mı? Var ise musahiplik kurumunu tam olarak yürütebiliyor musunuz?

Musahibim şu anda yoktur. Yürütecek bir musahip belirleyemedim.

7. Fethiye'deki cemevin de cem yapılıyor mu?

Fethiye'deki cemevinde nadiren cem yapılıyor. Seyyid Ali Sultan'daki cemevinde yılda birkaç kez yapılıyor.

8. Cem size göre ibadet midir? Hiç ceme katıldınız mı?

Cem bana göre bir ibadettir. Evet, ceme katıldım.

9. Ehl-i Beyt kimlere denir? Ehl-i Beytin önemi nedir?

Ehlibeyt, Peygamberimizin kendisi de dahil abasının altına aldığı kişilerdir. Bunlar: Peygamberimizin kızı Fatma Anamız, damadı Hz. Ali ve torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'dir. Ehlibeytin önemi Şura Süresi 23. Ayetinde belirtildiği gibi, sevilmesi farz olan zatlardır. İslamiyet bunların hayatlarından örnek alınarak yaşanmalıdır. Ehlibeyt rehber ve yol gösterici değil, bir nevi varlığın vesilesi olan ilk nurdur. Bu yüzden sevmek şart ve kurtuluş yoludur.

10. On iki imamlar sizin için neyi ifade ediyor?

On İki İmamlar, Hz. Ali'den başlayarak gelen evlatları yani neslindeki önderlerimizdir.

11. Alevilikte düşkünlük ne anlama gelir? Fethiye'de "düşkünlük" günümüzde uygulanmakta mı?

Alevilikte düşkünlük, dedenin önünde ikrar verilerek girilen bu yolda nefesine uyararak yapılan yanlışlıklara karşı uygulanan cezai yaptırımlara düşkünlük denir. Fethiye'de düşkünlük uygulanmamaktadır çünkü: İnsanlar bu yola ikrar vererek girmemişlerdir. Bu nedenle de uygulanmaz.

12. Muharrem ayında oruç tutar mısınız? Tuttuğunuz başka oruç var mı?

Evet tutarım. Bir diğeri Hızır Orucudur. Şubat ayının ikinci haftası, 13-14-15 Şubat'ta yöreden yöreye değişiyor ama bu günler 3 gün oruç tutulur. İmkânları olanlar kömbe, yağlı ekmek yaparak komşulara dağıtır.

13. Muharrem ayında nelere dikkat edersiniz?

Muharrem ayında yas çeker ve bütün uzuvlarımla oruç tutmaya çalışırım. Aşırı denecek gündelik hareketlerden çekinir, gülüp eğlenme gibi sosyal hareketleri yapmayız.

14. Kurban keser misiniz? Hangi kurbanları kesersiniz?

Kurban Bayramında ve Muharrem orucu tuttuktan sonra Hz. Zeynel Abidin'in Kerbela'dan kurtuluşu için Şükür kurbanı keseriz.

15. İmkânınız olsa Mekke, Medine, Küfe, Kerbela'ya gitmek ister misiniz?

İmkânım olursa, o kutsal yerleri görmeyi çok istiyorum.

16. Ahiret hayatı size nasıl anlatıldı?

Ahiret hayatı İlahi adaletin tecelli edeceği ve sevdiklerimizle birlikte olacağımız şeklinde anlatıldı.

17. Fethiye'de doğumdan sonra yapılan gelenekler nelerdir? Ad koyma nasıl yapılır?

Doğan bebeğin yedisi çıkana kadar, annesi ve bebeği “Al” denilen ve bebeğin ciğerini yediğine inanılan yaratığın (genellikle hayvan kılığında geldiğine inanılır) zarar vermemesi yani bebeğin ve annenin ölümüne sebep olmaması için yatağın etrafı kıl iple çevrilir, yastığın altına Kuran-ı Kerim, ekmek parçası, çuvaldız denilen büyük iğnenin soğana batırılarak konması şeklinde önlem almaya kalkılırdı. İnanca göre bu “Al” denen varlık geliyor, yeni doğan bebeğin ağzından ciğerini içine çekiyor. Yani ruhunu içine çekerek ölümüne sebebiyet veriyor. Bu varlık çuvaldızdan korkarmış. Eğer çuvaldızı bir yerine saplayabilersen bir yere kaçamaz, sen o çuvaldızı çıkarmazsan senin esirin olurmuş. Ama bu inançta, ritüeller de kalktı. Yalnızca bebeklerin yastığının altına veya odaya Kuran-ı Kerim konmaya devam ediyor.

18. Düğün âdetleri nelerdir? Dedeler nikâh kıyar mı? Dini nikâh kıymada dedeyi mi yoksa imamı mı tercih edersiniz?

Rızalığa dayanan bir evlilikte bereket ve huzurun olacağı ve yarınlarda soy sahibi olunacağı inancıyla dua ile nikâh işlemi yapılır. Bilen dede olursa duasını okur. Yoksa da Ehlibeyt inancına saygı gösteren imama nikâh yaptırılır. Bu nikâh işlerini çevremdekilere bende dâhil olmak üzere kendim yapıyorum.

19. Kirvelik hakkında bilgi verir misiniz? Kirveler arasındaki ilişki nasıldır?

Peygamber kucağı anlamında kirveliğe çok değer verilirdi. Şimdi hükmü kalmadı. Yoksa sevgi saygı çoktu. Kirve çocukları birbirleriyle evlenemezler.

20. Fethiye'de cenaze merasimleri nasıl yapılır? Örneğin dardan indirme yapılır mı?

Cenaze namazı kılınır. Dardan indirme yapılmaz. Köyde cenaze olduğu zaman, cenaze olan eve 3 veya 7 gün Sabah, Öğlen, Akşam olmak üzere üç öğün (herkes bir öğün olacak şekilde) komşular tarafından sırayla yemek verilirdi. Zamanla yemek verme işi, gücü yetenlerin hazır yemek ısmarlama şekline dönüştü. O da yapılmıyor artık. Şimdiler de artık cenaze sahipleri baş sağlığına gelenlere yemek verme işini de üstlenir oldu. Son zamanlar da cenaze erkânına katılım da azaldı.

21. Yörede hangi türbeler ve ziyaretler var?

Seyyid Ali Sultan Türbesi, Abusef Dede mezarı, Nur Ali Ziyaret yeri bulunur. Aliseydi Sultan Türbesi (İriağaç'ta), Abdul Vahap Gazi Türbesi (Baskil'de), Zeynel Abidin Türbesi (Battalgazi'de), Hasan Basri Türbesi (Battalgazi'de) bulunur.

22. Türbe ziyaretlerinde nelere dikkat edilir?

Saygı ile kapısına niyaz edilerek girilir. Türbeye niyaz ve duadan sonra geri geri çıkılır.

23. Alevilikte yasak olan yiyecek ve içecekler var mı?

İslamiyet'in yasak dediği şeyler yasaktır bir farkla o da tavşan eti de yenmez. Midenin kaldıramayacağı ama diğer mezhepler de yenen şeylerde yenmez.

24. Yenilmesi haram olan hayvanlar hangileridir?

Domuz başta olmak üzere yırtıcı ve leş yiyen, sürüngen ve tiksinti veren canlı türleri de yenmez.

25. Kuran-ı Kerim ve diğer kutsal kitaplar hakkında neler söylersiniz?

Kur'an-ı Kerim son İlâhi kitabımızdır. Kıyamete kadar da hükümleri geçerlidir. Ama yanlış yorumlarla yapılan ahkâmlara da itibar edilmez.

26. Alevilikte diğer dinlere ve inançlara nasıl bakılır?

72 millete bir nazarla bakılır, ama karşıdaki insanların sana öyle bakması temenni edilir.

27. Fethiye'ye özgü örf ve âdetleriniz var mı?

Eskiden Bayram Tepe'sinde toplanıp halaylar çekilir, çeşitli oyunlar oynanmış.

28. Geçmişteki yaşam nasıldı? Neler önemsenirdi? Eskilerden neler hatırlıyorsunuz?

Geceleri uykusunda korkan çocuklar, ağzı dualı denilen büyüklerin ya da dedelerin yanına götürülür dua okutulurdu. Bu dualar (İhlas, Felak ve Nas sûreleri) ve On İki İmamların isimleri okunur, "Benim elim değil, Fatma ananın eli" denilerek çocuğun başı sıvazlanarak artık korkun çıktı diyerek gönderilirdi. İnanç o ki çocuk Allah'ın izniyle şifa bulurdu.

Bir güzel geleneğimiz de eskiden annelerimiz evlerde ekmek pişirirlerdi. Yoldan geçenler veya komşulardan biri "Bereketli olsun, kolay gelsin!" diyerek selamladığında annelerimiz "Kokusu tütmüştür, Fatma ananın sıcaklığı gel ye" diyerek ikram ederlerdi. Hatta vakti olanlara sıcak ekmeğe yağ sürerek veya yağlı ekmek pişirilerek ikram edilirdi. Şimdi bu güzel gelenekte kalktı. İnsanlar fırınlardan hazır ekmek alıyorlar.

29. Kerbela olayı size neyi ifade ediyor?

Kerbela, İlahi aşkla yanan gönüllerin İslamiyet'in tekrar hayat bulması için bile bile şehitliğe gittikleri yoldur.

30. Sizce Fethiye'de Alevilik inancı tüm canlılığını devam ettiriyor mu?

Hayır, gittikçe eski inanç ve itikat yozlaşıyor ve her şey maddiyatla ölçülüyor. Yeni neslin birçoğu Alevilikten bihaber yetişiyor. Ne ebeveynlerinden nede dedelerden bir şey öğrenemiyorlar. İlgileri de yok.

31. Alevi olarak devlete bakış açınız nasıl? Devletten beklentileriniz nelerdir?

Devletimiz artık, inancımızın eğitimi alacağımız ortamları bize yaratmalı. Bir mezhebin bütünü din eğitimi verip de diğerlerini onun altında asimileye maruz bırakmamalı.

32. Fethiyeli gurbetçiler Alevi inancını devam ettiriyor mu? Fethiye'deki Alevilik ile gurbetçiler arasındaki Alevilik anlayışları arasında fark var mı?

Gurbetçilerde, asimile olup din değiştirenler olduğu gibi Aleviliği İslam'ın dışına çıkarıp ayrı bir dinmiş gibi görenlerden tutunda az çok geleneksel Aleviliğe sahip çıkanlar da vardır.

3.3. Kemal Sevim

Yaş:56 Meslek: Emekli Doğum yeri: Fethiye Eğitim Durumu: Lise

1. Size göre Alevilik nedir? Nasıl tanımlarsınız?

Doğruluktur, dürüstlüktür. Ali'nim yolunu takip etmektir.

2. Alevilik inanç ve ibadetleri hakkında bilgileri kimlerden, nereden öğrendiniz?

Büyüklerimizden.

3. Bir ocağa bağlı mısınız? Evet ise hangi ocağa bağlısınız?

Ali Seydi Sultan Ocağına bağlıyız. (İriağaç, Darıyeri)

4. Ocak dedenizin kim olduğunu biliyor musunuz? Dede talip ilişkiniz devam ediyor mu?

Devam etmiyor. Tanımıyorum.

5. Dedeniz düşkün olursa mürşit ocağınız hangisi?

Bilmiyorum.

6. Musahibiniz var mı? Var ise musahiplik kurumunu tam olarak yürütebiliyor musunuz?

Yok.

7. Fethiye'deki cemevinde cem yapılıyor mu?

Pek nadir.

8. Cem size göre ibadet midir? Hiç ceme katıldınız mı?

En büyük ibadettir. Katıldım.

9. Ehl-i Beyt kimlere denir? Ehl-i Beytin önemi nedir?

Hz. Hüseyin'in ailesi.

10. On iki imamlar sizin için neyi ifade ediyor?

Peygamberin torunları.

11. Alevilikte düşkünlük ne anlama gelir? Fethiye'de "düşkünlük" günümüzde uygulanmakta mı?

Bilgim yok.

12. Muharrem ayında oruç tutar mısınız? Tuttuğunuz başka oruç var mı?

Yok, tutmam.

13. Muharrem ayında nelere dikkat edersiniz?

Kötü söz söylememeye dikkat ederim.

14. Kurban keser misiniz? Hangi kurbanları kesersiniz?

Ben kesmedim ama ailemizde kesiliyor.

15. İmkânınız olsa Mekke, Medine, Küfe, Kerbela'ya gitmek ister misiniz?

Kerbela'ya gitmek isterim.

16. Ahiret hayatı size nasıl anlatıldı?

Büyüklerimizin söylediği kadar bilgim var, pek bilmiyorum. Cennet, Cehennem var.

17. Fethiye'de doğumdan sonra yapılan gelenekler nelerdir? Ad koyma nasıl yapılır?

Eskiden verilen Ali, Fatma gibi isim verilmesi değişti.

18. Düğün âdetleri nelerdir? Dedeler nikâh kıyar mı? Dini nikâh kıymada dedeyi mi yoksa imamı mı tercih edersiniz?

Eskiden dedeler Allah'ın adını anar, nikâh kıyarlardı. Şimdi kalmadı. Resmi nikâh kıyılıyor.

19. Kirvelik hakkında bilgi verir misiniz? Kirveler arasındaki ilişki nasıldır?

Kirve kardeşten ileri, kutsal bir şeydir. Kız alınmaz, kız verilmez.

20. Fethiye’de cenaze merasimleri nasıl yapılır? Örneğin dardan indirme yapılır mı?

Kazma takırtısı verilir. Üçü yapılır. Kırkı yapılır.

21. Yörede hangi türbeler ve ziyaretler var?

Kızıldeli Sultan var. İriağaç’ta Ali Seydi Sultan var.

22. Türbe ziyaretlerinde nelere dikkat edilir?

Dua edilir. Eşikliğe niyaz edilir. Çıkarken geri geri çıkılır.

23. Alevilikte yasak olan yiyecek ve içecekler var mı?

Ölü hayvan (leş) yenmez.

24. Yenilmesi haram olan hayvanlar hangileridir?

Domuz, tavşan yenmez.

25. Kuran-ı Kerim ve diğer kutsal kitaplar hakkında neler söylersiniz?

İnanıyoruz. Bazen Kuran-ı Kerim mealini okurum.

26. Alevilikte diğer dinlere ve inançlara nasıl bakılır?

Saygı duyarım.

27. Fethiye’ye özgü örf ve âdetleriniz var mı?

Farklı bir şey yok.

28. Geçmişteki yaşam nasıldı? Neler önemsenirdi? Eskilerden neler hatırlıyorsunuz?

Çok farklıydı. Büyüklerin sözleri geçerdi, ağırlıkları vardı. Eskiye özölüyoruz.

29. Kerbela olayı size neyi ifade ediyor?

Emevi siyasetine karşı çıkıldığı için olmuştur.

30. Sizce Fethiye’de Alevilik inancı tüm canlılığını devam ettiriyor mu?

En büyük kırmızı çizgimizdir. Devam ediyoruz.

31. Alevi olarak devlete bakış açınız nasıl? Devletten beklentileriniz nelerdir?

Devleti kucaklarız.

32. Fethiyeli gurbetçiler Alevi inancını devam ettiriyor mu? Fethiye’deki Alevilik ile gurbetçiler arasındaki Alevilik anlayışları arasında fark var mı?

Yurt dışındakiler buraya göre daha duyarlı, inançlarına devam ediyorlar.

3.4. Ali Asgar Aydoğan

Yaş:75 Meslek: Çiftçi Doğum yeri: Fethiye Eğitim Durumu: İlk okul

1. Size göre Alevilik nedir? Nasıl tanımlarsınız?

Bir yol, dürüstlük.

2. Alevilik inanç ve ibadetleri hakkında bilgileri kimlerden, nereden öğrendiniz?

Aileden aldık. Küçükken cem törenine katılırdık.

3. Bir ocağa bağlı mısınız? Evet ise hangi ocağa bağlısınız?

Kızıldeli (Seyit Ali Sultan) Ocağı

4. Ocak dedenizin kim olduğunu biliyor musunuz? Dede talip ilişkiniz devam ediyor mu?

Evet biliyorum ama dede - talip ilişkisi devam etmiyor.

5. Dedeniz düşkün olursa mürşit ocağınız hangisi?

Bilemiyorum.

6. Musahibiniz var mı? Var ise musahiplik kurumunu tam olarak yürütebiliyor musunuz?

Var fakat yürütmüyoruz. Bizim buralarda daha çok akrabalar arasında oluyor.

7. Fethiye'deki cemevinde cem yapılıyor mu?

Yapılıyor fakat düzenli değil. Dışardan gelen olduğunda bazen yapılıyor.

8. Cem size göre ibadet midir? Hiç ceme katıldınız mı?

Evet ibadettir. Katıldım. Gençlik zamanında çok katıldım. 30 seneyi geçti artık yapılmıyor. Eskiden her sene görgü cemi yapardık.

9. Ehl-i Beyt kimlere denir? Ehl-i Beytin önemi nedir?

Hz. Muhammed' in ailesi, torunları.

10. On iki imamlar sizin için neyi ifade ediyor?

On İki İmamlar, bunlar dine hizmet eden insanlar. Din görevlileridir.

11. Alevilikte düşkünlük ne anlama gelir? Fethiye'de "düşkünlük" günümüzde uygulanmakta mı?

Cem (Görgü Cemi) yapılmadığı için uygulanmıyor. Halk mahkemesi demektir. Cem yapıldığı zamanlarda uygulanıyordu. Cemlerde sorgulama olurdu. Eş boşamak düşkünlüktür.

12. Muharrem ayında oruç tutar mısınız? Tuduğunuz başka oruç var mı?
Seyrek olarak tutuyorum.
13. Muharrem ayında nelere dikkat edersiniz?
Yanlış yapmamaya dikkat edilir. Alkolden uzak durulur. Eskiden et yenilmezdi, soğan kesilmezdi. Artık çok dikkat edilmiyor.
14. Kurban keser misiniz? Hangi kurbanları kesersiniz?
Evet keseriz. Kurban Bayramında keseriz. Adak kurbanları keseriz.
15. İmkânınız olsa Mekke, Medine, Küfe, Kerbela'ya gitmek ister misiniz?
Yok gitmek istemem. İmkânımız olsa belki.
16. Ahiret hayatı size nasıl anlatıldı?
O tarafta bir şey yok. Ne varsa üstte var. Bilemiyorum. İnanmıyorum.
17. Fethiye'de doğumdan sonra yapılan gelenekler nelerdir? Ad koyma nasıl yapılır?
Eski isimler artık konmuyor, yeni isimler konuyor.
18. Düğün âdetleri nelerdir? Dedeler nikâh kıyar mı? Dini nikâh kıymada dedeyi mi yoksa imamı mı tercih edersiniz?
Dedeler nikâh kıymıyor. Kız istemede dua edilir. Dini nikâh kıymıyoruz.
19. Kirvelik hakkında bilgi verir misiniz? Kirveler arasındaki ilişki nasıldır?
Bizim için çok önemli. Peygamber geleneğidir. Musahiplik gibidir. Birbirine kız bile verilmiyor. Kardeş kız alınır ama kirveden kız alınmaz.
20. Fethiye'de cenaze merasimleri nasıl yapılır? Örneğın dardan indirme yapılır mı?
Dualar edilir, gömölür. Dardan indirme bizde yok.
21. Yörede hangi türbeler ve ziyaretler var?
Seyit Ali Sultan (Kızıldeli) türbesi var.
22. Türbe ziyaretlerinde nelere dikkat edilir?
Türbede duamızı ederiz. ıkarken geri geri çıkarız.
23. Alevilikte yasak olan yiyecek ve içecekler var mı?
Yok.
24. Yenilmesi haram olan hayvanlar hangileridir?
Domuz, tavşan (şimdi yiyenler var).
25. Kuran-ı Kerim ve diğer kutsal kitaplar hakkında neler söylersiniz?
Okumadım ama saygılıyım. Kulaktan dolma bilgilerimiz var. İnsanları doğruya yöneltmiş, insanlara ışıktutmuşlardır.

26. Alevilikte diğer dinlere ve inançlara nasıl bakılır?

Saygılıyız. Her kese bir gözle bakıyoruz. Ayrım yoktur.

27. Fethiye'ye özgü örf ve âdetleriniz var mı?

Hızır kömbesi yapılır, hedik yapılır.

28. Geçmişteki yaşam nasıldı? Neler önemsenirdi? Eskilerden neler hatırlıyorsunuz?

Daha iyiydi. İnsanlar birbirlerine karşı saygılıydı. İnançlılardı.

29. Kerbela olayı size neyi ifade ediyor?

Acı, matem. Hz. Muhammed'in torunlarına eziyet edilmiş, katledilmiş.

30. Sizce Fethiye'de Alevilik inancı tüm canlılığını devam ettiriyor mu?

Fethiye, Alevi toplumdur. Devam ediyor ama azalıyor.

31. Alevi olarak devlete bakış açınız nasıl? Devletten beklentileriniz nelerdir?

Devletin yanındayızdır. Bizler devletçiyiz.

32. Fethiyeli gurbetçiler Alevi inancını devam ettiriyor mu? Fethiye'deki Alevilik ile gurbetçiler arasındaki Alevilik anlayışları arasında fark var mı?

Evet devam ediyorlar. Onların Fedarasyonları var. Bazı ayrı gruplar var. Reddeden, dualara katılmayan, onların dışında devam ediyor.

3.5. Hatice Koluvaçık

Yaş: 69 Meslek: Ev hanımı Doğum yeri: Fethiye Eğitim Durumu: Yoktur

1. Size göre Alevilik nedir? Nasıl tanımlarsınız?

Doğruluk, insanlık, hainlik yapmayan, hırsızlık yapmayanlardır. Eline, beline, diline hâkim olmaktır. İnsanlığa hizmet etmektir.

2. Alevilik inanç ve ibadetleri hakkında bilgileri kimlerden, nereden öğrendiniz?

Büyüklerimizden.

3. Bir ocağa bağlı mısınız? Evet ise hangi ocağa bağlısınız?

Ben Kızıldeli Sultan Ocağına bağlıyım, eşim ise Hacım Sultan Ocağına bağlı.

4. Ocak dedenizin kim olduğunu biliyor musunuz? Dede talip ilişkiniz devam ediyor mu?

Biliyorum, devam ediyor. Zeynel Abidin evladı İsmail Temiz.

5. Dedeniz düşkün olursa mürşit ocağınız hangisi?

Arguvan Mineyikten geliyor. İzzettin Doğan (Ağu içen Ocağı)

6. Musahibiniz var mı? Var ise musahiplik kurumunu tam olarak yürütebiliyor musunuz?

Var ama uzaktalar.

7. Fethiye'deki cemevinde cem yapılıyor mu?

Yapılmıyor.

8. Cem size göre ibadet midir? Hiç ceme katıldınız mı?

İbadettir. Daha önce çok kez katıldım.

9. Ehl-i Beyt kimlere denir? Ehl-i Beytin önemi nedir?

Peygamber efendimizin ailesidir.

10. On iki imam sizin için neyi ifade ediyor?

Peygamber efendimizin torunlarıdır.

11. Alevilikte düşkünlük ne anlama gelir? Fethiye'de "düşkünlük" günümüzde uygulanmakta mı?

Mesela birine ihanet edilirse, yalan söylenirse, birilerinin karısına, kızına musallat olunursa düşkün olunur. Fethiye'de görmedim.

12. Muharrem ayında oruç tutar mısınız? Tuttuğunuz başka oruç var mı?

Evet tutarım. Muharrem dışında Hızır orucu tutulur.

13. Muharrem ayında nelere dikkat edersiniz?

Hoşlanarak yemek yapılıp yenmez. Yas tutulur. Ne olursa o pişirilir. Özel bir hazırlık yapılmaz. Et yenmez. Elma kesilmez. Yeni elbiseler dikilmez, giyinişmez.

14. Kurban keser misiniz? Hangi kurbanları kesersiniz?

Kurban bayramında keseriz. Adaklarımız olur keseriz.

15. İmkânınız olsa Mekke, Medine, Küfe, Kerbela'ya gitmek ister misiniz?

Evet isterim.

16. Ahiret hayatı size nasıl anlatıldı?

İnanırım. İyi biriysen cennete gidersin. Kötü biriysen cehenneme gidersin.

17. Fethiye'de doğumdan sonra yapılan gelenekler nelerdir? Ad koyma nasıl yapılır?

Büyükler kulağa üç defa ismi okur. Diş hediği yapılır. Kırkı çıkarılır.

18. Düğün âdetleri nelerdir? Dedeler nikâh kıyar mı? Dini nikâh kıymada dedeyi mi yoksa imamı mı tercih edersiniz?

Allah'ın emri alınır. Dede dua okur, nikâh kıyar. Resmi nikâh yapılır. Farklı bir şey yok.

19. Kirvelik hakkında bilgi verir misiniz? Kirveler arasındaki ilişki nasıldır?
Peygamber ocağıdır. Kirvelik kardeş gibidir. Kirveye saygı sonsuzdur.
20. Fethiye’de cenaze merasimleri nasıl yapılır? Örneğin dardan indirme yapılır mı?
Dardan indirme yok. Namazı kılınır. Üçü, yedisi, kırkı yapılır.
21. Yörede hangi türbeler ve ziyaretler var?
Nur Ali Baba, Kızıldeli, İriağaçta Aliseydi Sultan ziyaretleri vardır.
22. Türbe ziyaretlerinde nelere dikkat edilir?
Temiz giyinilir. Abdestli gidilir. Ziyarete arka dönülmez, geri geri çıkılır.
23. Alevilikte yasak olan yiyecek ve içecekler var mı?
Yok.
24. Yenilmesi haram olan hayvanlar hangileridir?
Domuz, tavşan yenmez.
25. Kuran-ı Kerim ve diğer kutsal kitaplar hakkında neler söylersiniz?
İnanırım, kutsal kitabımızdır.
26. Alevilikte diğer dinlere ve inançlara nasıl bakılır?
Saygımız sonsuzdur. İnsan olarak Dünya’ya gelinir. Sonradan ayrılır.
27. Fethiye’ye özgü örf ve âdetleriniz var mı?
Aşure ayında Kurban kesilir, Nisan’da yağmur duası olur, kurbanlar kesilir.
28. Geçmişteki yaşam nasıldı? Neler önemsenirdi? Eskilerden neler hatırlıyorsunuz?
Geçmiş yıllarda insanlık çoktu. İnsanlar birbirlerine yardım ederdi.
29. Kerbela olayı size neyi ifade ediyor?
Ezilenler için, halk için, insanlık için Hz. Hüseyin başını verdi. Yezit’ e biat etmedi.
30. Sizce Fethiye’de Alevilik inancı tüm canlılığını devam ettiriyor mu?
Yaşamıyor. Geçmişe göre çok azaldı.
31. Alevi olarak devlete bakış açınız nasıl? Devletten beklentileriniz nelerdir?
Devlete bağlıyız. Ayrımcılık olmasın.
32. Fethiyeli gurbetçiler Alevi inancını devam ettiriyor mu? Fethiye’deki Alevilik ile gurbetçiler arasındaki Alevilik anlayışları arasında fark var mı?
Onlar daha iyi yaşıyorlar. İtikatlılar.

3.6. Taylan Kızıldağ

Yaş:42 Meslek: Memur Doğum yeri: Malatya Eğitim Durumu: Üniversite

1. Size göre Alevilik nedir? Nasıl tanımlarsınız?

Alevilik İmam Ali'nin ev halkından, soyundan gelenlerin yoludur. Allah, Muhammed, Ali yoludur. Gerçekçi, adil, doğru, bilimsel, akıl-mantık ve ahlâk yolu, Hak yoludur.

2. Alevilik inanç ve ibadetleri hakkında bilgileri kimlerden, nereden öğrendiniz?

Kitap, belgesel, internet, deyiş, duvaz imam, dernek ve vakıflardan.

3. Bir ocağa bağlı mısınız? Evet ise hangi ocağa bağlısınız?

Hayır.

4. Ocak dedenizin kim olduğunu biliyor musunuz? Dede talip ilişkiniz devam ediyor mu?

Hayır, devam etmiyor.

5. Dedeniz düşkün olursa mürşit ocağınız hangisi?

Bilmiyorum.

6. Musahibiniz var mı? Var ise musahiplik kurumunu tam olarak yürütebiliyor musunuz?

Musahibim yok.

7. Fethiye'deki cemevin de cem yapılıyor mu?

Hayır, şimdilerde yapılmıyor.

8. Cem size göre ibadet midir? Hiç ceme katıldınız mı?

İbadettir. Evet katıldım.

9. Ehl-i Beyt kimlere denir? Ehl-i Beytin önemi nedir?

Peygamberimizin ailesi. Damadı ve kızı Fatma ve evlatları, torunlarıdır. Bir kısmı Kerbela şehitleridir. Peygamberin adabı, ahlâkı, temizliği, saflığı, doğruluğu vb. her güzelliğin öğretildiği, doğruluk yolunu ölümü pahasına savunan adil, vicdanlı örnek insanlardır.

10. On iki imamlar sizin için neyi ifade ediyor?

Hak yolunda şehit olanlar ve sır olan (Mehdi), Peygamber ve Ali evlatları, imamlardır. Saf, dürüst, adil, ahlâklı, insanı kâmillerdir.

11. Alevilikte düşkünlük ne anlama gelir? Fethiye’de “düşkünlük” günümüzde uygulanmakta mı?

Kişinin toplumdan soyutlanması, cezalandırılmasıdır. Alevi hukuku, şeriatı gereği düşkün kişi, ıslah olana kadar toplumdan uzak tutulur. Bireysel tepkilerde karşılık bulmaktadır.

12. Muharrem ayında oruç tutar mısınız? Tuttuğunuz başka oruç var mı?

Artık tutmuyorum. Ramazan, Muharrem veya herhangi bir ayda 12 ay, 365 gün oruç tutulabilir.

13. Muharrem ayında nelere dikkat edersiniz?

12 ay dikkat ettiğim ne varsa yine onlara dikkat ederim.

14. Kurban keser misiniz? Hangi kurbanları kesersiniz?

Kurban Bayramı’nda, adaklarda, Allah rızası için dağıtmak istediğimde kurban kestiririm.

15. İmkânınız olsa Mekke, Medine, Küfe, Kerbela’ya gitmek ister misiniz?

İsterdim.

16. Ahiret hayatı size nasıl anlatıldı?

Okul da öğrendim.

17. Fethiye’de doğumdan sonra yapılan gelenekler nelerdir? Ad koyma nasıl yapılır?

Dua ile bebek yıkanır. Kulaklarına Ezan okunarak ad konulur. Allah, Muhammed, Ali ve Ehli Beyte salavat getirilir.

18. Düğün âdetleri nelerdir? Dedeler nikâh kıyar mı? Dini nikâh kıymada dedeyi mi yoksa imamı mı tercih edersiniz?

Ehlibeyt ve İmam Cafer Sadık baz alınır, dede yada imam ikisi de olabilir.

19. Kirvelik hakkında bilgi verir misiniz? Kirveler arasındaki ilişki nasıldır?

Sünnete refakatçidir. Kardeşten üstün tutulur. Kirve anne ve babanın yerindedir. Soyundan dahi kız alınıp, verilemez. Evlilik olamaz. Hızır gibi görülür.

20. Fethiye’de cenaze merasimleri nasıl yapılır? Örneğin dardan indirme yapılır mı?

Cenaze namazı kılınır, dua okunur.

21. Yörede hangi türbeler ve ziyaretler var?

Kızıldeli Sultan, Aliseydi Sultan(İriağaç)

22. Türbe ziyaretlerinde nelere dikkat edilir?

Edep erkâna dikkat edilir.

23. Alevilikte yasak olan yiyecek ve içecekler var mı?

Alkol, kan

24. Yenilmesi haram olan hayvanlar hangileridir?

Tavşan, güvercin, kedi, sincap, domuz vb. hayvanlar.

25. Kuran-ı Kerim ve diğer kutsal kitaplar hakkında neler söylersiniz?

Hak yolun kitaplarıdır. Tarihi süreçte Fıkıh ve Kelam açısından başkalaşıma uğradıkları belli oluyor. Yorum ve ekler orijinal Hak kelimasını yutmuş durumda.

26. Alevilikte diğer dinlere ve inançlara nasıl bakılır?

Hepsine saygı duyulur. Alevilik vicdan ve akıl içermeyen biat kültürlerini eleştirir.

27. Fethiye'ye özgü örf ve adetleriniz var mı?

Diğer yerlerden farklı bir şey yoktur.

28. Geçmişteki yaşam nasıldı? Neler önemsenirdi? Eskilerden neler hatırlıyorsunuz?

Bildiğimiz kadarıyla daha temiz insanlar yaşıyordu.

29. Kerbela olayı size neyi ifade ediyor?

Kuruluşundan sonsuza kadar sürecek olan kötünün iyiyi yok etmesini, yok ederken de iyiyi var etmesini ifade eder. Acı, boyun eğmemek, hak yolunda sonsuz olmaktır.

30. Sizce Fethiye'de Alevilik inancı tüm canlılığını devam ettiriyor mu?

Olduğu, olabileceği kadar devam ediyor.

31. Alevi olarak devlete bakış açınız nasıl? Devletten beklentileriniz nelerdir?

Devlet bir mezhebin tekeline kendini mahkûm etmiş durumda. Devletten adil olmasını bekliyoruz. Alevileri yok saymamasını bekliyoruz.

32. Fethiyeli gurbetçiler Alevi inancını devam ettiriyor mu? Fethiye'deki Alevilik ile gurbetçiler arasındaki Alevilik anlayışları arasında fark var mı?

Fark vardır.

3.7. Deniz Akboyraz

Yaş:43 Meslek: Emekli Doğum yeri: Malatya Eğitim Durumu: Üniversite

1. Size göre Alevilik nedir? Nasıl tanımlarsınız?

Alevilik, Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin önderliğinde kurulan ve onların soyundan gelen, On İki İmamların yürüttüğü bir inanç sistemidir. Sadece Ehli Beyt sevgisi ve Ali taraftarlığı değildir. Yüce dinimizin özü olan bir yoldur. Akıl, mantık, sevgi ve hoşgörünün hakîm olduğu, her nefesimizde eşitlik ve adaleti soluduğumuz inanç sistemidir.

2. Alevilik inanç ve ibadetleri hakkında bilgileri kimlerden, nereden öğrendiniz?

Kitaplardan, bilgisine güvendiğim büyüklerden ve araştırmalarım sonucunda öğrendim.

3. Bir ocağa bağlı mısınız? Evet ise hangi ocağa bağlısınız?

Kızıldeli Sultan.

4. Ocak dedenizin kim olduğunu biliyor musunuz? Dede talip ilişkiniz devam ediyor mu?

Bir dedeye bağlı değilim.

5. Dedeniz düşkün olursa mürşit ocağınız hangisi?

Dedem düşkün olursa önceden tayin edilen rehber aracılığıyla faaliyetlerimi yürütürüm.

6. Musahibiniz var mı? Var ise musahiplik kurumunu tam olarak yürütebiliyor musunuz?

Musahibim yoktur.

7. Fethiye'deki cemevin de cem yapılıyor mu?

Her zaman, düzenli olarak yapılmıyor. Dönem dönem yapılıyor.

8. Cem size göre ibadet midir? Hiç ceme katıldınız mı?

Cem bir ibadettir. Katıldım.

9. Ehl-i Beyt kimlere denir? Ehl-i Beytin önemi nedir?

Peygamber efendimizin ev halkıdır. Kızı Fatıma, damadı Hz. Ali, torunları Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'dir. Her biri yaşayan Kur'an diye tabir edilen yol göstericilerimizdir. Tüm günahlardan arındırılmışlardır (Ahzap 33).

10. On iki imamlar sizin için neyi ifade ediyor?

Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve onların soyundan gelen dokuz imamdan oluşur. Onlar Hak yolunu hiçbir çıkar ve karşılık beklemeden yaşarlar. Benlik düşünmeden yaşar, yaşatır ve topluma yol gösterirler.

11. Alevilikte düşkünlük ne anlama gelir? Fethiye'de "düşkünlük" günümüzde uygulanmakta mı?

Uygulaması azalmakla birlikte devam ediyor. Toplumsal yaşam hukukudur. Görgü cemi yapılmadığı için uygulanmaz.

12. Muharrem ayında oruç tutar mısınız? Tuttuğunuz başka oruç var mı?

Oruç tutarım. Ramazan ayında ve içindeki özel gün ve gecelerde tutmaya gayret ederim

13. Muharrem ayında nelere dikkat edersiniz?

Hiçbir canlıya (hayvan, bitki) zarar vermem, susuz bırakmam. Mümkün olduğunca dua ve ibadet ederek Kerbela Şehitlerini anarım.

14. Kurban keser misiniz? Hangi kurbanları kesersiniz?

Kurban bayramında ve dönemsel olarak adak kurbanları keserim.

15. İmkânınız olsa Mekke, Medine, Küfe, Kerbela'ya gitmek ister misiniz?

Her zaman isterim.

16. Ahiret hayatı size nasıl anlatıldı?

Atalarımız, babamız tarafından anlatıldı. Cennet ve cehennemin olduğu anlatıldı.

17. Fethiye'de doğumdan sonra yapılan gelenekler nelerdir? Ad koyma nasıl yapılır?

Doğum, Rabbimin mucizesidir. Bebek yıkanır. Dedeler ve büyüklerimiz tarafından her iki kulağa Kelime-i Şehadet ve ezan okunur. Hayır dua okunarak isim konur.

18. Düğün âdetleri nelerdir? Dedeler nikâh kıyar mı? Dini nikâh kıymada dedeyi mi yoksa imamı mı tercih edersiniz?

Örf ve âdetler doğrultusunda söz ve isteme merasimleri gerçekleştirilir. Dedelerde nikâh kıyar. Tercihim dedelerdir.

19. Kirvelik hakkında bilgi verir misiniz? Kirveler arasındaki ilişki nasıldır?

Kirvelik unutulmaya yüz tutmakla birlikte devam ediyor. Bağlayıcı ve sorumlulukları devam eden bir yapıdır. Dayanışma, dostluk temelli güzel bir adet olarak görüyorum.

20. Fethiye'de cenaze merasimleri nasıl yapılır? Örneğin dardan indirme yapılır mı?

Cenazenin yıkanması, kefenlenmesi, namazı ve defni şeklinde yapılır. Helalleşmek dediğimiz “Dardan indirme” olayı defin öncesi yapılsa da bazen eskiden olduğu gibi defin sonrası cenaze sahipleri ile hak sahipleri ve alacaklılar tarafından huzurda gerçekleştirilmektedir.

21. Yörede hangi türbeler ve ziyaretler var?

Kızıldeli Sultan türbesi, Aliseydi Sultan türbesi, Abusef dede mezarı var.

22. Türbe ziyaretlerinde nelere dikkat edilir?

Türbe ziyaretlerinde temel görgü ve edep kurallarına, temizliğe dikkat edilir.

23. Alevilikte yasak olan yiyecek ve içecekler var mı?

Kuran-ı Kerim'de yasak edilen her şey.

24. Yenilmesi haram olan hayvanlar hangileridir?

Allah'ın haram kıldığı her şey, bizde de haramdır.

25. Kur'an-ı Kerim ve diğer kutsal kitaplar hakkında neler söylersiniz?

Kıyamete kadar yol göstericimiz olan Kur'an-ı Kerim kitabımız ve yaşayan Kur'an olarak gördüğümüz Ehlibeyt vazgeçilmezlerimizdir. Bizler indirilen tüm kitaplara inanırız.

26. Alevilikte diğer dinlere ve inançlara nasıl bakılır?

Alevilik sevgi, saygı, hoşgörü temeline dayanan ve yaratılan her şeyi yaratandan dolayı seven bir yoldur. Kişilerin inançlarına ve yaşamlarına saygı duyar, eleştirmede ve ondan dolayı farklı davranmaz, ayırmayız.

27. Fethiye'ye özgü örf ve âdetleriniz var mı?

Misafirlere hürmet, Hızır Lokması, Abdal Musa Lokması, güler yüzlü samimi ortam devam ediyor.

28. Geçmişteki yaşam nasıldı? Neler önemsenirdi? Eskilerden neler hatırlıyorsunuz?

Önceden yapılan maddi-manevi faaliyetlerde ve toplumsal ilişkilerde daha samimi, paylaşımcı ve insanı daha ileriye götürücü, yol göstericilik fazlasıyla vardı. Maalesef günümüz koşulları olumsuz yönde, herkesi ve tüm değerlerimizi geriye götürüyor.

29. Kerbela olayı size neyi ifade ediyor?

İhaneti hatırlatıyor. Kişisel çıkarlar ve menfaatler için sözde inançlı kişilerin ve dost görünenlerin ne kadar alçalabileceklerini hatırlatıyor. Aynı zamanda Hz. Hüseyin önderliğinde zulme karşı direnmeyi, hakkı, Allah'a adanmışlığı, insanlığı anlatıyor.

30. Sizce Fethiye'de Alevilik inancı tüm canlılığını devam ettiriyor mu?

Mümkün mertebe yaşamaya ve yaşatılmaya çalışılıyor.

31. Alevi olarak devlete bakış açınız nasıl? Devletten beklentileriniz nelerdir?

Devlet kutsal saydığım değerlerden biridir. Ancak adalet terazisinin şaştığı ve yıllardır yanlışlıklar yapıldığı ve bunlardan ders alınmadığını görmek yarınlara umutla bakmamızı engelliyor.

32. Fethiyeli gurbetçiler Alevi inancını devam ettiriyor mu? Fethiye'deki Alevilik ile gurbetçiler arasındaki Alevilik anlayışları arasında fark var mı?

Toplumsal yaşayış ve sosyal devlet olgusunun yerleştiği ülkelerde yaşadıkları için onlara yaşam da inançta kolay geliyor. Kendilerini daha rahat ifade edebiliyorlar. İnanç temelimiz insan ve sevgi olduğu için farklılıklarımıza rağmen tüm Dünya'daki insanlarla yaşayabiliriz. Kişiden kişiye değişiklik gösteriyor.

3.8. Aliekber Akboyraz

Yaş:54 Meslek: Memur Doğum yeri: Malatya Eğitim Durumu: Lise

1. Size göre Alevilik nedir? Nasıl tanımlarsınız?

İslam'ın tasavvufi bir koludur. İslam'ın özüdür. Ali'yi seven, Ali'nin yolunu takip edenlerdir.

Ali gibi bir yiğit, Peygamber öldükten sonra mazlum oluyor. Çünkü Peygambere söz veriyor. “Cennet sevgisi Ali sevgisidir. Ali'yi seven cennete gider, buğzeden cehenneme gider” diye, hadis vardır. Ali'nin sevgisi bambaşkadır. Onun velayetini kabul etmeyenler, cennete giremez. Ayet diyor ki “Peygamberin evine kapıdan giriniz.” Hadis var, “Ben ilmin şehriysem, Ali'de kapısıdır.” Kapıdan geçmeden şehre girilmez. Ayetin dediği gibi kapı Ali'dir. Ali olmadan Peygamber'de olmaz, Allah'ta olmaz.

İslam'da Sünnilik diye bir mezhep yoktur. İslam'da bir tek Alevilik vardır. İslam'ın özüdür ama günümüzdeki Aleviler, onu yapamıyor.

Hem Emevi hem de Abbasiler döneminde Ehli Beytin isimleri cami eşikliklerine yazılıp, hutbelerde Ehli Beyte küfür ediliyor, hakaret ediliyor. Aleviler namaz kılıp, hutbeyi dinlemeden camiden ayrılınca bu defa dinlesinler diye hutbeler başa alınmış. Bu hakaretleri duymamak, dinlememek için gitmemeye başlamışlardır. Ezilmişler, katliamlara uğramışlar, hor görülmüşlerdir. Bu nedenle şehirlerden uzaklaşmışlar, dağlara gitmişlerdir. Eğitimsiz kalmışlardır. Namazlara gittiklerinde de tepki almışlar, hor görülmüşlerdir. “Korkudan namaza gelmiş” diyerek dışlanmışlardır. Hz. Hüseyin'in “Yezit gibi insanlar İslam'ın başına gelirse, yönetirse İslam'dan uzaklaşmak gerekir” diye sözü vardır.

2. Alevilik inanç ve ibadetleri hakkında bilgileri kimlerden, nereden öğrendiniz?

Büyüklerimizden ve okuduğumuz kitaplardan.

3. Bir ocağa bağlı mısınız? Evet ise hangi ocağa bağlısınız?

Seyyid Ali Sultan Ocağı

4. Ocak dedenizin kim olduğunu biliyor musunuz? Dede talip ilişkiniz devam ediyor mu?

Yok, bilmiyorum.

5. Dedeniz düşkün olursa mürşit ocağınız hangisi?

Zeynel Abidin Ocağı (Karaca)

6. Musahibiniz var mı? Var ise musahiplik kurumunu tam olarak yürütebiliyor musunuz?

Benim musahibim yoktur. Musahip kardeşlik en önemli kutsallarımızdan biridir. Yapılması gerekir ama günümüzde bitmiş durumda. Hatta bana göre aynı statüden olmaması gerekir ki birbirlerine destek olsunlar.

7. Fethiye'deki cemevin de cem yapılıyor mu?

Bilmiyorum.

8. Cem size göre ibadet midir? Hiç ceme katıldınız mı?

Evet, ibadettir. Yok katılmadım.

9. Ehl-i Beyt kimlere denir? Ehl-i Beytin önemi nedir?

Peygamber efendimizin ailesi, kızı, damadı ve torunlarıdır.

10. On iki imamlar sizin için neyi ifade ediyor?

İslam'ın sürekliliğini devam ettiren rehberlerdir. Allah'ın bildirdiği rehberler olarak görüyorum.

11. Alevilikte düşkünlük ne anlama gelir? Fethiye'de "düşkünlük" günümüzde uygulanmakta mı?

Alevilik yolunu takip etmeyenler düşkündür. Yok uygulanmıyor.

12. Muharrem ayında oruç tutar mısınız? Tuttuğunuz başka oruç var mı?

Tutarım. Ramazan orucu, Hızır orucu tutarım. 3 gün Hızır orucu tutulur. Arkasından kömbe yapılıp dağıtılır. Eski hesaba göre Ocak ayını Şubat ayına bağlayan ikinci haftası Cuma akşamına denk gelecek şekilde tutulur.

13. Muharrem ayında nelere dikkat edersiniz?

Tat verecek şeyler yenmez. Banyo yapılmaz, tıraş olunmaz, saç bile taranmaz.

14. Kurban keser misiniz? Hangi kurbanları kesersiniz?

Maddi durumumuz el verirse keseriz.

15. İmkânınız olsa Mekke, Medine, Küfe, Kerbela'ya gitmek ister misiniz?

Gitmek isterim.

16. Ahiret hayatı size nasıl anlatıldı?

Ebedi hayata yolculuktur.

17. Fethiye'de doğumdan sonra yapılan gelenekler nelerdir? Ad koyma nasıl yapılır?

Büyüklerin adları konurdu ama şimdilerde kalktı.

18. Dügün âdetleri nelerdir? Dedeler nikâh kıyar mı? Dini nikâh kıymada dedeyi mi yoksa imamı mı tercih edersiniz?

Resmi nikâh yeterlidir. Kıyarsa dedeyi tercih ederim.

19. Kirvelik hakkında bilgi verir misiniz? Kirveler arasındaki ilişki nasıldır?

Kirvelik kutsaldır. Kızıyla evlenilmez. Akrabadan daha üstün tutuluyor. Ama günümüzde o da bitmiştir.

20. Fethiye’de cenaze merasimleri nasıl yapılır? Örneğin dardan indirme yapılır mı?

Namazı kılınarak gömülür. 3’ü, 7’si, 40’ı yapılır.

21. Yörede hangi türbeler ve ziyaretler var?

Kızıldeli Sultan Türbesi vardır. Sultan Yusuf Türbesi vardır.

22. Türbe ziyaretlerinde nelere dikkat edilir?

Edepli şekilde girilir ve çıkılır. Dua okunur. Eşiğe basılmaz. Ziyarete arka dönmez.

23. Alevilikte yasak olan yiyecek ve içecekler var mı?

Kur’an da belirtilen yasaklar.

24. Yenilmesi haram olan hayvanlar hangileridir?

Değişiklikler diğer mezheplerde de yer alır ama asıl olan Kur’an da yazanlardır. Domuz, tek tırnaklılar gibi.

25. Kuran-ı Kerim ve diğer kutsal kitaplar hakkında neler söylersiniz?

Kur’an kutsal kitabımızdır. Hepsini Hak sayarız.

26. Alevilikte diğer dinlere ve inançlara nasıl bakılır?

Yaratılanı severiz, Yaratandan ötürü.

27. Fethiye’ye özgü örf ve adetleriniz var mı?

Özel bir şey yok.

28. Geçmişteki yaşam nasıldı? Neler önemsenirdi? Eskilerden neler hatırlıyorsunuz?

İslam içinde, Alevilik içinde iyiye gitmiyor. Eski itikat kalmamıştır. Gidişat iyi değil. Ha! Alevilik bitmez. Hz. Mehdi şöyle diyor: “Siz bizi sevenler arı gibisiniz. Arının içindeki, karnındaki balı kuşlar bilseler hasetlikten onu parçalar, yerlerdi. Biz Ehlibeyti sevenlerde arılara benzer, onların içindeki sevgiyi herkes bilemez, göremez. Görseler sizi paramparça ederlerdi. Paramparça etmemeleri bizlerin sayesinde. Bizler sizi koruyoruz. Beşeri görünmek ayrı, insan olmak ayrı”.

29. Kerbela olayı size neyi ifade ediyor?

Zalime karşı başkaldırıdır. İslam'ın yeniden güçlenmesidir. Haksızlığa karşı gelmedir. İslam'ın devamının sağlanmasıdır. Üzüntüdür.

30. Sizce Fethiye'de Alevilik inancı tüm canlılığını devam ettiriyor mu?

Yok devam etmiyor.

31. Alevi olarak devlete bakış açınız nasıl? Devletten beklentileriniz nelerdir?

Devletten beklentimiz adaletli olmasıdır. Ayrım yapmamasıdır. Devlet babadır ve evlatları arasında ayrım yapmamalıdır. Devlet herkesindir. Bizim devletimizdir. Ayrım gayrim yapan hükümetlerdir.

32. Fethiyeli gurbetçiler Alevi inancını devam ettiriyor mu? Fethiye'deki Alevilik ile gurbetçiler arasındaki Alevilik anlayışları arasında fark var mı?

Değişiyor, bazıları tamamen uzaklaşmış, bazıları ise devam etmeye çalışıyor.

3.9. Yusuf Güler

Yaş:48 Meslek: Taşımacılık Doğum yeri: Malatya Eğitim Durumu: Lise

1. Size göre Alevilik nedir? Nasıl tanımlarsınız?

Alevilik İslamiyet'in içerisinde sonradan oluşmuş Ali taraftarlarının ve Ehli Beyt taraftarlarının bir şekilde ayrıştırılarak oluşturulmuş mezhep gibi düşünebiliriz.

2. Alevilik inanç ve ibadetleri hakkında bilgileri kimlerden, nereden öğrendiniz?

Anne, baba, çevredeki okumuş kişilerden, arkadaşlardan ve okuduklarımdan.

3. Bir ocağa bağlı mısınız? Evet ise hangi ocağa bağlısınız?

Şah İbrahim Veli Ocağı

4. Ocak dedenizin kim olduğunu biliyor musunuz? Dede talip ilişkiniz devam ediyor mu?

Sivas'ın Mamaş köyünden gelen Kurt Veli, fakat biz görmedik. Dede talip ilişkimiz devam etmiyor.

5. Dedeniz düşkün olursa mürşit ocağınız hangisi?

Bilmiyorum

6. Musahibiniz var mı? Var ise musahiplik kurumunu tam olarak yürütebiliyor musunuz?

Yok ama olmasını isterdim.

7. Fethiye'deki cemevin de cem yapılıyor mu?

İbadettir. Kur'an-i bir ibadet değil ama boşlayamayız.

8. Cem size göre ibadet midir? Hiç ceme katıldınız mı?

Bir iki defa Kısır ceme katıldım.

9. Ehl-i Beyt kimlere denir? Ehl-i Beytin önemi nedir?

Peygamber soyu, Hz. Muhammed'in torunlarıdır.

10. On iki imamlar sizin için neyi ifade ediyor?

Peygamber soyudur. Ehlibeytin kendisidir.

11. Alevilikte düşkünlük ne anlama gelir? Fethiye'de "düşkünlük" günümüzde uygulanmakta mı?

Aleviliğin kurallarına uymayan, hakkında razı olunmayan kişiler düşkün kabul edilir. Yok uygulanmıyor.

12. Muharrem ayında oruç tutar mısınız? Tutduğunuz başka oruç var mı?

Evet, 12 gün tutarım. Hızır orucu tutarım, Ramazan orucunda da bir, iki gün tutarım.

13. Muharrem ayında nelere dikkat edersiniz?

Su çok içmemeye, suyla ilgilenmemeye dikkat ederim.

14. Kurban keser misiniz? Hangi kurbanları kesersiniz?

Kurban Bayramında keserim. Abdal Musa Lokmasında da adak kurbanlarım varsa, alır ve ona katarım.

15. İmkânınız olsa Mekke, Medine, Küfe, Kerbela'ya gitmek ister misiniz?

Çocukluğumdan beri hayalimdir. Ömrüm ve maddi durumum da yeterli olursa giderim.

16. Ahiret hayatı size nasıl anlatıldı?

Bu Dünya'dan götürdüğün ameline göre cennet ve cehenneme gidileceğine inanıyorum. Mahşer gününe inanıyorum.

17. Fethiye'de doğumdan sonra yapılan gelenekler nelerdir? Ad koyma nasıl yapılır?

Ad koymada önceliğim aile büyüklerinin isimlerini ve kültürümüze uygun, anlamlı isimleri koymadır. Gelenek yok.

18. Düğün âdetleri nelerdir? Dedeler nikâh kıyar mı? Dini nikâh kıymada dedeyi mi yoksa imamı mı tercih edersiniz?

Gelin, eve giderken küp kırılır, üzerinden tahıl serpilir. Bolluk, bereket getirsin anlamında. Saca bastırılır (ayak dağlama denir). Resmi nikâhı tercih ederim.

19. Kirvelik hakkında bilgi verir misiniz? Kirveler arasındaki ilişki nasıldır?

Bizim için önemli. Bir aile ile olur. Kirvenin çocukları nikâh anlamında düşmez (evlenemez). Kişi sevdiği kişilerden seçer.

20. Fethiye’de cenaze merasimleri nasıl yapılır? Örneğin dardan indirme yapılır mı?

Kur’an okunur. Cenaze namazı kılınır. Üçü, kırkı yapılır. Cenaze yıkanırken kullanılan, su kaynatılan kazanın içinde ateş yakarlar. Sabaha kadar o sönmez. Kazan kurusun, arkasından kimse ölmesin anlamında. Mezarın başında ateş yakılır, yırtıcı hayvanlar cenazeyi çıkarmasın, zarar vermesinler diye.

21. Yörede hangi türbeler ve ziyaretler var?

Kızıldeli Sultan Türbesi var.

22. Türbe ziyaretlerinde nelere dikkat edilir?

Türbeye saygıyla girilir. Fatiha okunur.

23. Alevilikte yasak olan yiyecek ve içecekler var mı?

Allah’ın yarattığı her şeyin miden kaldırıyorsa yenilebileceğine inanıyorum.

24. Yenilmesi haram olan hayvanlar hangileridir?

Domuz haramdır.

25. Kuran-ı Kerim ve diğer kutsal kitaplar hakkında neler söylersiniz?

Kur’an-ı Kerim bizim kutsal kitabımızdır. Diğer kitaplarında hak kitap olduğuna inanırım. Kur’an’a göre yaşanılması inancındayım. Kur’an’ın insanlara doğru anlatılması gerekir. Ölüye gelmemiştir. Normal hayatta kullanılmalı, yanımızda taşınmalıyız. Orda kutsal olan kâğıt mı, mürekkep mi yoksa içindeki bilgi mi? Kesinlikle okunmalıdır.

26. Alevilikte diğer dinlere ve inançlara nasıl bakılır?

Saygılıyız.

27. Fethiye’ye özgü örf ve adetleriniz var mı?

Yok.

28. Geçmişteki yaşam nasıldı? Neler önemsenirdi? Eskilerden neler hatırlıyorsunuz?

Geçmişte insanlar inanç açısından çok çok daha iyiydi. İnsanların inançlarına, çevrelerine saygıları vardı. Dede’den dinlediklerine göre yaşıyorlardı. Çok dikkat ediyorlardı, Razılığa çok önem veriyorlardı. Artık o yok.

29. Kerbela olayı size neyi ifade ediyor?

İnsanlara, zulme karşı, haksızlığa karşı direnmeyi anlatıyor. İnsanlık için bir dönüm noktasıdır.

30. Sizce Fethiye’de Alevilik inancı tüm canlılığını devam ettiriyor mu?

Yok, her geçen zaman canlılığını yitiriyor.

31. Alevi olarak devlete bakış açınız nasıl? Devletten beklentileriniz nelerdir?

Devletçiyiz.

32. Fethiyeli gurbetçiler Alevi inancını devam ettiriyor mu? Fethiye’deki Alevilik ile gurbetçiler arasındaki Alevilik anlayışları arasında fark var mı?

Onların Alevilik anlayışları deistliğe doğru gidiyor. Kur’an’ı, peygamberi kabul etmiyorlar. Allah’ı sanki biraz görselleştiriyorlar. Aleviliği kesinlikle İslam dışı gibi görüyorlar. Kur’an’ın ve peygamberin olmadığı bir Aleviliğe yönelmişler gibi. Bizden çok farklılar. Kendi akrabalarım var. İslamiyet’le, buradaki Alevilikle hiç ilgisi yok.

3.10. Erkan Aydoğan

Yaş: 66 Meslek: Çiftci Doğum yeri: Fethiye Eğitim Durumu: Orta okul

1. Size göre Alevilik nedir? Nasıl tanımlarsınız?

İnsan olmak, insanca yaşamaktır.

2. Alevilik inanç ve ibadetleri hakkında bilgileri kimlerden, nereden öğrendiniz?

Büyüklerimizden öğrendik.

3. Bir ocağa bağlı mısınız? Evet ise hangi ocağa bağlısınız?

Kızıldeli (Seyid Ali) Sultan Ocağı

4. Ocak dedenizin kim olduğunu biliyor musunuz? Dede talip ilişkiniz devam ediyor mu?

Bitti, yok. Devam etmiyor. Eski dedeler Antalya’ya, Bursa’ya giderlermiş. Şimdi birbirlerini tanımıyorlar.

5. Dedeniz düşkün olursa mürşit ocağınız hangisi?

Bilmiyorum.

6. Musahibiniz var mı? Var ise musahiplik kurumunu tam olarak yürütebiliyor musunuz?

Var. Musahibim boşanarak başkasıyla evlendi. Düşkün oldu. Bizi de düşkün saydılar, cemlere almıyorlar.

7. Fethiye’deki cemevin de cem yapılıyor mu?

Eskiden yapılırdı ama şimdi yapılmıyor.

8. Cem size göre ibadet midir? Hiç ceme katıldınız mı?

İbadettir. Evet.

9. Ehl-i Beyt kimlere denir? Ehl-i Beytin önemi nedir?

Hız. Peygamber'in damadı, kızı ve torunlarıdır.

10. On iki imam sizin için neyi ifade ediyor?

Peygamber soyu.

11. Alevilikte düşkünlük ne anlama gelir? Fethiye'de "düşkünlük" günümüzde uygulanmakta mı?

Kötü söz söylediğin de, helallik alınmadığında düşkün olunur. Eş boşandığında olur. Görgü cemi yapılmadığı için uygulanmıyor.

12. Muharrem ayında oruç tutar mısınız? Tuduğunuz başka oruç var mı?

15 gün tutarız.

13. Muharrem ayında nelere dikkat edersiniz?

Et yenmez, soğan kesilmez, elma kesilmez, yas tutulur.

14. Kurban keser misiniz? Hangi kurbanları kesersiniz?

Maddi durumumuz ölçüsünde keseriz.

15. İmkânınız olsa Mekke, Medine, Küfe, Kerbela'ya gitmek ister misiniz?

İsterim.

16. Ahiret hayatı size nasıl anlatıldı?

Ahirete inanırım. Öldükten sonra neler olacak anlatıldı.

17. Fethiye'de doğumdan sonra yapılan gelenekler nelerdir? Ad koyma nasıl yapılır?

Kırkı sayılır, diş hediğı yapılır.

18. Düşün âdetleri nelerdir? Dedeler nikâh kıyar mı? Dini nikâh kıymada dedeyi mi yoksa imamı mı tercih edersiniz?

Dedeler nikâh kıymaz. Eskiden gelinler Kızıldeli türbesine gelirlerdi, dualar edilirdi.

19. Kirvelik hakkında bilgi verir misiniz? Kirveler arasındaki ilişki nasıldır?

Musahiplik kadar önemlidir.

20. Fethiye'de cenaze merasimleri nasıl yapılır? Örneğin dardan indirme yapılır mı?

Cenaze namazı kılınır. Helallik alınır. Dardan indirme bilmeyiz.

21. Yörede hangi türbeler ve ziyaretler var?

Kızıldeli Sultan

22. Türbe ziyaretlerinde nelere dikkat edilir?

Temiz gidilir. Dua edilir. Türbeye arka dönülmez. Kapıya niyaz edilir. Türbenin etrafında üç kez dolanılır.

23. Alevilikte yasak olan yiyecek ve içecekler var mı?

Haram sayılan şeyler.

24. Yenilmesi haram olan hayvanlar hangileridir?

Domuz

25. Kuran-ı Kerim ve diğer kutsal kitaplar hakkında neler söylersiniz?

Hepsine inanırım.

26. Alevilikte diğer dinlere ve inançlara nasıl bakılır?

Hepsine saygılıyım.

27. Fethiye'ye özgü örf ve âdetleriniz var mı?

Hıdırellez Lokması yapılır.

28. Geçmişteki yaşam nasıldı? Neler önemsenirdi? Eskilerden neler hatırlıyorsunuz?

Geçmişte çok güzeldi. İnsanlar birbirlerine karşı saygılıydı.

29. Kerbela olayı size neyi ifade ediyor?

Hız. Hüseyin halk için ölmüştür. Yezit' in zulmüne karşı çıkmıştır.

30. Sizce Fethiye'de Alevilik inancı tüm canlılığını devam ettiriyor mu?

Azaldı.

31. Alevi olarak devlete bakış açınız nasıl? Devletten beklentileriniz nelerdir?

Devlete bağlıyız.

32. Fethiyeli gurbetçiler Alevi inancını devam ettiriyor mu? Fethiye'deki Alevilik ile gurbetçiler arasındaki Alevilik anlayışları arasında fark var mı?

Bizim gibiler.

3.11. Mehmet Şenkaya

Yaş: 72 Meslek: Çiftçi Doğum yeri: Fethiye Eğitim Durumu: İlk okul

1. Size göre Alevilik nedir? Nasıl tanımlarsınız?

Alevilik dürüstlük, efendilik, insanlıktır.

2. Alevilik inanç ve ibadetleri hakkında bilgileri kimlerden, nereden öğrendiniz?

Kitap çok okudum, kendimi yetiştirdim.

3. Bir ocağa bağlı mısınız? Evet ise hangi ocağa bağlısınız?
Seyid Ali Sultan (Kızıldeli) Ocağı.
4. Ocak dedenizin kim olduğunu biliyor musunuz? Dede talip ilişkiniz devam ediyor mu?
Evet biliyorum. Devam ediyor ama çok değil.
5. Dedeniz düşkün olursa mürşit ocağınız hangisi?
Zeynel Abidin Ocağı (Karaca).
6. Musahibiniz var mı? Var ise musahiplik kurumunu tam olarak yürütebiliyor musunuz?
Var, devam ediyor. Akrobamızdır. Yeniler musahipliği bilmiyor.
7. Fethiye'deki cemevin de cem yapılıyor mu?
Geçen sene oldu ama kısır cem oldu.
8. Cem size göre ibadet midir? Hiç ceme katıldınız mı?
Tabi ki ibadettir. Muhammed – Ali'nin yolu. Katıldım.
9. Ehlibeyt kimlere denir? Ehlibeytin önemi nedir?
Hz. Muhammed "Benim Ehlibeytim, Nuh'un gemisi gibidir. Ona tutunan kurtulur, tutunmayan helak olur" der.
10. On iki imamlar sizin için neyi ifade ediyor?
Ehlibeytin soyundan gelenler.
11. Alevilikte düşkünlük ne anlama gelir? Fethiye'de "düşkünlük" günümüzde uygulanmakta mı?
Düşkünlük yolunu kaybedenler, demektir. Ocakzadeler eş boşamaz.
12. Muharrem ayında oruç tutar mısınız? Tuttuğunuz başka oruç var mı?
Önceden tutuyordum. Şimdi rahatsızım. Hızır orucu tutulur.
13. Muharrem ayında nelere dikkat edersiniz?
Canlıya kıyılmaz, yalan söylenmez, namus davası olmaz. Düşküne, şaşkına fazla ilişilmez, uzak durulur.
14. Kurban keser misiniz? Hangi kurbanları kesersiniz?
Keseriz. Adak kurbanları da kesilir.
15. İmkânınız olsa Mekke, Medine, Küfe, Kerbela'ya gitmek ister misiniz?
Gittim.
16. Ahiret hayatı size nasıl anlatıldı?
Bir insan kârını nasıl biliyorsa, zararını da bilmeli.

17. Fethiye’de doğumdan sonra yapılan gelenekler nelerdir? Ad koyma nasıl yapılır?

Eskiden büyükler tarafından konurdu. Baba, dede, ninelerin isimleri konurdu. Duayla kulağına söylenir.

18. Düğün âdetleri nelerdir? Dedeler nikâh kıyar mı? Dini nikâh kıymada dedeyi mi yoksa imamı mı tercih edersiniz?

En başta kızın ve erkeğin razılığı olmalıdır. Farklı bir adet yoktur.

19. Kirvelik hakkında bilgi verir misiniz? Kirveler arasındaki ilişki nasıldır?

Sevgiden ileri gelen bir şeydir. Aynı musahip gibi değer verilir.

20. Fethiye’de cenaze merasimleri nasıl yapılır? Örneğin dardan indirme yapılır mı?

Kazma takırtısı yapılır. Üçü, yedisi, kırkı, bayramı yapılır. Razılık alınır. Dardan indirme yok.

21. Yörede hangi türbeler ve ziyaretler var?

Seyid Ali Sultan türbesi, Aliseydi Sultan (İriağaç’ ta) Mezirme’ de “Karadirek” var, Arguvan tarafında “İmam Cafer türbesi” var.

22. Türbe ziyaretlerinde nelere dikkat edilir?

Türbeye gidilir, dua okunur. Niyaz edilir. Türbeye arka dönülmez, geri geri çıkılır.

23. Alevilikte yasak olan yiyecek ve içecekler var mı?

Yok.

24. Yenilmesi haram olan hayvanlar hangileridir?

Domuz, tavşan.

25. Kuran-ı Kerim ve diğer kutsal kitaplar hakkında neler söylersiniz?

Hepsine inanırım.

26. Alevilikte diğer dinlere ve inançlara nasıl bakılır?

Dört peygamber, dört kitap bizde Haktır. Hepsine sevgi ve saygımız var.

27. Fethiye’ye özgü örf ve âdetleriniz var mı?

Fethiye’ye özel bir şey yok.

28. Geçmişteki yaşam nasıldı? Neler önemsenirdi? Eskilerden neler hatırlıyorsunuz?

Komşunun komşuya olan saygısı çoktu. Maddiyat her şeyi bitirmiştir.

29. Kerbela olayı size neyi ifade ediyor?

Ben beş sene kaldım. Hz. Hüseyin’in şehit olması dini kurtarmıştır.

30. Sizce Fethiye’de Alevilik inancı tüm canlılığını devam ettiriyor mu?

Devam etmekte ama azalıyor. Sadece adları Alevi fakat inançlarını bilmiyorlar.

31. Alevi olarak devlete bakış açınız nasıl? Devletten beklentileriniz nelerdir?

Devlete saygılıyız ve bağlıyız

32. Fethiyeli gurbetçiler Alevi inancını devam ettiriyor mu? Fethiye’deki

Alevilik ile gurbetçiler arasındaki Alevilik anlayışları arasında fark var mı?

Herhalde Avrupa’daki Aleviler bize göre daha inançlılar gibime geliyor. Her yıl gelip kurbanlarını keserler ama oradaki yaşantıları nasıldır, tam olarak bilmiyorum.

3.12. Telli Akboyraz

Yaş:85 Meslek: Ev hanımı Doğum yeri: Malatya Eğitim Durumu: Yok

1. Size göre Alevilik nedir? Nasıl tanımlarsınız?

Doğruluk, iyilik, dürüstlüktür. Ali, Fatıma’nın yoludur.

2. Alevilik inanç ve ibadetleri hakkında bilgileri kimlerden, nereden öğrendiniz?

Anamdan, babamdan.

3. Bir ocağa bağlı mısınız? Evet ise hangi ocağa bağlısınız?

Kızıldeli Ocağı

4. Ocak dedenizin kim olduğunu biliyor musunuz? Dede talip ilişkiniz devam ediyor mu?

Biliyorum ama bağımız yok.

5. Dedeniz düşkün olursa mürşit ocağınız hangisi?

Bilmiyom.

6. Musahibiniz var mı? Var ise musahiplik kurumunu tam olarak yürütebiliyor musunuz?

7. Fethiye’deki cemevin de cem yapılıyor mu?

Eskiden yapılırdı, şimdi yapılmıyor.

8. Cem size göre ibadet midir? Hiç ceme katıldınız mı?

Tabi, ibadettir. Katıldım.

9. Ehl-i Beyt kimlere denir? Ehl-i Beytin önemi nedir?

Peygamberin torunları, ailesidir.

10. On iki imamlar sizin için neyi ifade ediyor?

Aha niyazları, mübarek kişiler. Ehlibeytin soyu.

11. Alevilikte düşkünlük ne anlama gelir? Fethiye’de ‘‘d        ’’ günümüzde uygulanmakta mı?

Haksızlık yaparsan, hırsızlık yaparsan, birinin canına, malına zarar verirsen d       olursun. Dede sorgulardı eskiden.

12. Muharrem ayında oruç tutar mısınız? Tuttu unuz başka oruç var mı?

Muharrem orucu, Hızır orucu, u         orucu. U         orucu 3 gün tutulur. İftarda 1 siyah üzüm yenir. 7 sene tuttuktan sonra kurban kesilir. U         tutan kimse, kimseye beddua etmez. Ederse bedduasının tutaca ına inanılır.

13. Muharrem ayında nelere dikkat edersiniz?

Soğan yenmez, et yenmez, yumurta yenmez, ya lı ekmek yenmez. Elma yenmez. Banyo yapılmaz, su i  lmez. So anlar oruç tutmadan önce kesilir. Elma kesilmesi çok günah sayılır.

14. Kurban keser misiniz? Hangi kurbanları kesersiniz?

He, imk nımız oldu a keserdik. Kurban bayramında kesilir, adakların olur kesersin.

15. İmkânınız olsa Mekke, Medine, Küfe, Kerbela’ya gitmek ister misiniz?

İsterdim.

16. Ahiret hayatı size nasıl anlatıldı?

Günahı çok olan, Sırat k  r s nden geçemeyenler cehenneme gider. Geçenler ise cennete gider.

17. Fethiye’de doğumdan sonra yapılan gelenekler nelerdir? Ad koyma nasıl yapılır?

Bebeğin, ba  yastı ının altına   valdız batırılmış soğan, ekmek konur. Be i in etrafına kara, kıl ip sarılır.  ocuk do du unda tuzlanır. Kemikleri g     olsun diye, banyodan sonra zeytinyağı sürülür. Kırkı  ıkarılır.

18. D    n        nelerdir? Dedeler nikâh kıyar mı? Dini nikâh kıymada dedeyi mi yoksa imamı mı tercih edersiniz?

Dedeler nikâh kıymaz. D    n yaparız, para takarız. Gelin i  ri girerken testi kırılır.

19. Kirvelik hakkında bilgi verir misiniz? Kirveler arasındaki ili  ki nasıldır?

Kirvecelik çok önemlidir. Kız alınıp, verilmez. Karde likten  nemlidir.

20. Fethiye’de cenaze merasimleri nasıl yapılır? Örneğin dardan indirme yapılır mı?

Dardan indirme bilmem. Cenaze g  m l r, kadınlar a ıt yakar. Mezarı üstüne bulgur,  eker d    l r. Kırkı olur, yedisi olur. Mevlüt okutulur.

21. Yörede hangi türbeler ve ziyaretler var?

Kızıldeli var, Abusef dede var.

22. Türbe ziyaretlerinde nelere dikkat edilir?

Kapıya niyaz edersin, dua okursun. Geri geri çıkılır.

23. Alevilikte yasak olan yiyecek ve içecekler var mı?

Haram olan şeyler.

24. Yenilmesi haram olan hayvanlar hangileridir?

Domuz yenmez, tavşan yenmez, ölmüş hayvan yenmez.

25. Kuran-ı Kerim ve diğer kutsal kitaplar hakkında neler söylersiniz?

Kur'an bizim kitabımız.

26. Alevilikte diğer dinlere ve inançlara nasıl bakılır?

Herkese saygılıyız.

27. Fethiye'ye özgü örf ve âdetleriniz var mı?

Kurbanların aşık kemiği alınır ve bulgurun içine konulur.

28. Geçmişteki yaşam nasıldı? Neler önemsenirdi? Eskilerden neler hatırlıyorsunuz?

Eskiler çok güzeldi. Ekmek yapardık, lokma yapar dağıtırdık. Herkes birbirinin halini, hatırını sorardı. İyiydi.

29. Kerbela olayı size neyi ifade ediyor?

Peygamberin torunlarını, susuz bırakıp kesmişler. Lanet Yezid'e olsun.

30. Sizce Fethiye'de Alevilik inancı tüm canlılığını devam ettiriyor mu?

Artık azaldı. Cem bile yapılmıyor.

31. Alevi olarak devlete bakış açınız nasıl? Devletten beklentileriniz nelerdir?

Devleti severiz.

32. Fethiyeli gurbetçiler Alevi inancını devam ettiriyor mu? Fethiye'deki Alevilik ile gurbetçiler arasındaki Alevilik anlayışları arasında fark var mı?

Bilmiyom, değişiyor. Bazıları bize uyuyor, bazıları uymuyor.

3.13. Battal Öztürk

Yaş: 85 Meslek: Şoför Doğum yeri: Fethiye Eğitim Durumu: İlk okul

1. Size göre Alevilik nedir? Nasıl tanımlarsınız?

Alevilik iyidir. Allah'ın sevdiği kullar. Ehlibeyti sevenler.

2. Alevilik inanç ve ibadetleri hakkında bilgileri kimlerden, nereden öğrendiniz?

Biz küçükken dedeler gelirdi. Onlardan öğrendik.

3. Bir ocağa bağlı mısınız? Evet ise hangi ocağa bağlısınız?

Şah İbrahim Ocağı.

4. Ocak dedenizin kim olduğunu biliyor musunuz? Dede talip ilişkiniz devam ediyor mu?

Evet biliyorum. Devam etmiyor.

5. Dedeniz düşkün olursa mürşit ocağınız hangisi?

Bilmiyorum.

6. Musahibiniz var mı? Var ise musahiplik kurumunu tam olarak yürütebiliyor musunuz?

Vardı, vefat etti. Öldükten sonra rüyama girdi benden helallik istedi.

7. Fethiye'deki cemevin de cem yapılıyor mu?

Yok yapılmıyor.

8. Cem size göre ibadet midir? Hiç ceme katıldınız mı?

Evet, tabi ibadettir. Katıldım. Ama şimdi yapılan cemler hoşuma gitmiyor çünkü artık herkes girebiliyor. Gelen giden kontrol edilmiyor. Semahlar, semaha benzemiyor.

9. Ehl-i Beyt kimlere denir? Ehl-i Beytin önemi nedir?

Hızır Muhammed'in torunları, Hz. Ali'nin ve Hz. Fatma'nın çocuklarıdır.

10. On iki imamlar sizin için neyi ifade ediyor?

Ehlibeytin çocuklarıdır.

11. Alevilikte düşkünlük ne anlama gelir? Fethiye'de "düşkünlük" günümüzde uygulanmakta mı?

Düşkünlük sevdiğin birine, Alevi birine karşı hata yapılırsa olur. Yok, uygulanmıyor.

12. Muharrem ayında oruç tutar mısınız? Tuttuğunuz başka oruç var mı?

Aklım yettiğinden beri tutarım. Hızır orucu tutarım.

13. Muharrem ayında nelere dikkat edersiniz?

Hayatta ağzıma su vurmam. Su içmem, ayran içerim, meyve suyu içerim. Et yemem. Soğan kesmem. Elma kesmem. Bıçakla hiçbir şey kesmem. Yumurta yemem. Günahdır. Kan akıtılmaz.

14. Kurban keser misiniz? Hangi kurbanları kesersiniz?

Evet keseriz. Adak kurbanları keseriz.

15. İmkânınız olsa Mekke, Medine, Küfe, Kerbela'ya gitmek ister misiniz?
Kerbela'ya 5 defa gittim.
16. Ahiret hayatı size nasıl anlatıldı?
Var ama çok bilmiyorum.
17. Fethiye'de doğumdan sonra yapılan gelenekler nelerdir? Ad koyma nasıl yapılır?
Ehlibeyt' den gelen isimler konur.
18. Düğün âdetleri nelerdir? Dedeler nikâh kıyar mı? Dini nikâh kıymada dedeyi mi yoksa imamı mı tercih edersiniz?
Hayırlı olsun denir, hediyesi verilir. Dede nikâh kıymaz.
19. Kirvelik hakkında bilgi verir misiniz? Kirveler arasındaki ilişki nasıldır?
Bizim için çok önemlidir. Musahip kardeşlikle aynıdır. Peygamber sünnetidir.
20. Fethiye'de cenaze merasimleri nasıl yapılır? Örneğin dardan indirme yapılır mı?
Dualarla defin edilir. Başkasını bilmem.
21. Yörede hangi türbeler ve ziyaretler var?
Kızıldeli Sulatan türbesi var, Abusef dede mezarı var.
22. Türbe ziyaretlerinde nelere dikkat edilir?
Dua edilir. Ziyarete arka dönmez.
23. Alevilikte yasak olan yiyecek ve içecekler var mı?
Yerine göre var, yerine göre yoktur. Muharrem ayında var.
24. Yenilmesi haram olan hayvanlar hangileridir?
Domuz yenmez.
25. Kuran-ı Kerim ve diğer kutsal kitaplar hakkında neler söylersiniz?
Gökten indiler. Hepsine de inanırım.
26. Alevilikte diğer dinlere ve inançlara nasıl bakılır?
Ben kendi inancıma bakarım. Diğerlerine saygılıyız.
27. Fethiye'ye özgü örf ve âdetleriniz var mı?
Misafirleri çok önemseriz. Başka da yok.
28. Geçmişteki yaşam nasıldı? Neler önemsenirdi? Eskilerden neler hatırlıyorsunuz?
Eskiden cem yapılırdı. Allah, Muhammed tanınırdı. Geçmişteki itikat şimdi yok. Eskiden bir gelin kayınbabası uyumadan uyumazdı.

29. Kerbela olayı size neyi ifade ediyor?

Acı, yas tutarım. Hz. Hüseyin'e kıyılmıştır.

30. Sizce Fethiye'de Alevilik inancı tüm canlılığını devam ettiriyor mu?

Yok, azalıyor.

31. Alevi olarak devlete bakış açınız nasıl? Devletten beklentileriniz nelerdir?

Devletçiyiz. Devleti severiz.

32. Fethiyeli gurbetçiler Alevi inancını devam ettiriyor mu? Fethiye'deki Alevilik ile gurbetçiler arasındaki Alevilik anlayışları arasında fark var mı?

Bilmiyorum. Eski inanç şimdi yok. Bu durumda sünniler bizden iyi. Aleviler her şeyi unutmuş.

3.14. Hüseyin Aydoğan

Yaş: 76 Meslek: Çiftçi Doğum yeri: Fethiye Eğitim Durumu: İlk okul

1. Size göre Alevilik nedir? Nasıl tanımlarsınız?

Alevilik iyi bir şeydir. Doğruluk, dürüstlük. Hz. Ali'nin yolunu takip etmektir.

2. Alevilik inanç ve ibadetleri hakkında bilgileri kimlerden, nereden öğrendiniz?

Babamdan, dedemden.

3. Bir ocağa bağlı mısınız? Evet ise hangi ocağa bağlısınız?

Kızıldeli Sultan Ocağı

4. Ocak dedenizin kim olduğunu biliyor musunuz? Dede talip ilişkiniz devam ediyor mu?

Yok devam etmiyor. Biz dede soyuyuz ama benim pek bilgim yok. Bende itikat yok. İlgim olmadığı için öğrenmedim.

5. Dedeniz düşkün olursa mürşit ocağınız hangisi?

Zeynel Abidin Ocağı

6. Musahibiniz var mı? Var ise musahiplik kurumunu tam olarak yürütebiliyor musunuz?

Var ama yürütmüyoruz.

7. Fethiye'deki cemevin de cem yapılıyor mu?

Dışardan gelenler olduğunda yapılıyor.

8. Cem size göre ibadet midir? Hiç ceme katıldınız mı?

İbadettir, katıldım.

9. Ehl-i Beyt kimlere denir? Ehl-i Beytin önemi nedir?
İmam Hüseyin'den gelme
10. On iki imamlar sizin için neyi ifade ediyor?
Bilgim yok.
11. Alevilikte düşkünlük ne anlama gelir? Fethiye'de "düşkünlük" günümüzde uygulanmakta mı?
Yok uygulanmıyor.
12. Muharrem ayında oruç tutar mısınız? Tuttuğunuz başka oruç var mı?
Tutmuyorum. Sadece 10 Muharrem'de 1 gün tutarım.
13. Muharrem ayında nelere dikkat edersiniz?
Elma yenmez, et yenmez. Banyo yapılmaz, tıraş olunmaz. Aynı sizin babanız, anneniz ölmüş gibi yas tutulur.
14. Kurban keser misiniz? Hangi kurbanları kesersiniz?
Kurban bayramında kesilir. Abdal Musa Kurbanı kesilir. Adak kurbanı kesilir.
15. İmkânınız olsa Mekke, Medine, Küfe, Kerbela'ya gitmek ister misiniz?
İsterim tabii.
16. Ahiret hayatı size nasıl anlatıldı?
Ahiretin olduğuna inanırım.
17. Fethiye'de doğumdan sonra yapılan gelenekler nelerdir? Ad koyma nasıl yapılır?
Büyüklerin adı konuluyordu ama şimdi değişti.
18. Düğün âdetleri nelerdir? Dedeler nikâh kıyar mı? Dini nikâh kıymada dedeyi mi yoksa imamı mı tercih edersiniz?
Misafirlere yemek yapılır. Ayrı bir şey yok.
19. Kirvelik hakkında bilgi verir misiniz? Kirveler arasındaki ilişki nasıldır?
Çok önemlidir. Önemsenir ama o da yavaş yavaş değişiyor.
20. Fethiye'de cenaze merasimleri nasıl yapılır? Örneğin dardan indirme yapılır mı?
Yemek verilir. Kur'an okunur. Eskiden yedisi yapıldı. Şimdi üçü yapılıyor. Kırkı yapılır.
21. Yörede hangi türbeler ve ziyaretler var?
Kızıldeli var, İriağaç'ta Aliseydi Sultan var,
22. Türbe ziyaretlerinde nelere dikkat edilir?
Eşiğe niyaz edilir. Üç defa etrafında dolanılır

23. Alevilikte yasak olan yiyecek ve içecekler var mı?
Yok
24. Yenilmesi haram olan hayvanlar hangileridir?
Domuz, karga gibi hayvanlar.
25. Kuran-ı Kerim ve diğer kutsal kitaplar hakkında neler söylersiniz?
Başımız Kur'an'a bağlıdır.
26. Alevilikte diğer dinlere ve inançlara nasıl bakılır?
Saygılıyız.
27. Fethiye'ye özgü örf ve âdetleriniz var mı?
Özel farklı bir âdetimiz yoktur. Cenazelere küste olsak gideriz
28. Geçmişteki yaşam nasıldı? Neler önemsenirdi? Eskilerden neler hatırlıyorsunuz?
Eskiden çok iyiydi. İtikat vardı.
29. Kerbela olayı size neyi ifade ediyor?
Hz. Hüseyin dini korumak için şehit olmuştur.
30. Sizce Fethiye'de Alevilik inancı tüm canlılığını devam ettiriyor mu?
Azalıyor
31. Alevi olarak devlete bakış açınız nasıl? Devletten beklentileriniz nelerdir?
Devlete bağlıyız, Ayrımcılık yapılmasın.
32. Fethiyeli gurbetçiler Alevi inancını devam ettiriyor mu? Fethiye'deki Alevilik ile gurbetçiler arasındaki Alevilik anlayışları arasında fark var mı?
Evet devam ettiriyorlar. Dernekler var ama bazı yerlerde dağıldı.

3.15. Ali Çağlar

Yaş: 76 Meslek: Çiftçi Doğum yeri: Fethiye Eğitim Durumu: İlk okul

1. Size göre Alevilik nedir? Nasıl tanımlarsınız?
Dürüst, namuslu, Hakyemez kişilerdir.
2. Alevilik inanç ve ibadetleri hakkında bilgileri kimlerden, nereden öğrendiniz?
Ailemizden, babamızdan
3. Bir ocağa bağlı mısınız? Evet ise hangi ocağa bağlısınız?
Şeyh Ahmet Dede

4. Ocak dedenizin kim olduğunu biliyor musunuz? Dede talip ilişkiniz devam ediyor mu?

Yok devam etmiyor.

5. Dedeniz düşkün olursa mürşit ocağınız hangisi?

Bilmiyorum.

6. Musahibiniz var mı? Var ise musahiplik kurumunu tam olarak yürütebiliyor musunuz?

Yoktur.

7. Fethiye'deki cemevin de cem yapılıyor mu?

Eskiden yapılıyordu ama şimdi yapılmıyor.

8. Cem size göre ibadet midir? Hiç ceme katıldınız mı?

İbadettir. Çocukken katıldım.

9. Ehl-i Beyt kimlere denir? Ehl-i Beytin önemi nedir?

Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin. Peygamberin evlatları.

10. On iki imamlar sizin için neyi ifade ediyor?

Peygamber efendimizin soyundan gelen ulu kişiler.

11. Alevilikte düşkünlük ne anlama gelir? Fethiye'de "düşkünlük" günümüzde uygulanmakta mı?

Eskiden dede mahkemesi varmış. Şimdilerde uygulanmıyor.

12. Muharrem ayında oruç tutar mısınız? Tuttuğunuz başka oruç var mı?

Eskiden tutardım.

13. Muharrem ayında nelere dikkat edersiniz?

Soğan kesilmez, tıraş olunmaz, kötü söz söylenmez.

14. Kurban keser misiniz? Hangi kurbanları kesersiniz?

Maddi durumum elverirse keserim.

15. İmkânınız olsa Mekke, Medine, Küfe, Kerbela'ya gitmek ister misiniz?

İsterdim.

16. Ahiret hayatı size nasıl anlatıldı?

Cennet, cehennem vardır. Kötüler cehenneme gider.

17. Fethiye'de doğumdan sonra yapılan gelenekler nelerdir? Ad koyma nasıl yapılır?

Âdet bilmiyom. Sevilen isimler konur.

18. Dügün âdetleri nelerdir? Dedeler nikâh kıyar mı? Dini nikâh kıymada dedeyi mi yoksa imamı mı tercih edersiniz?

Resmi nikâhı tercih ederiz. Eskiden gelinler Kızıldeli Sultan ve Ebusef dedenin mezarlarını ziyaret ederlerdi.

19. Kirvelik hakkında bilgi verir misiniz? Kirveler arasındaki ilişki nasıldır?

Çok önemlidir. Kardeşten önce gelir.

20. Fethiye’de cenaze merasimleri nasıl yapılır? Örneğin dardan indirme yapılır mı?

Cenaze namazı kılınır. Kırkı, senesi yapılır. Dardan indirme burada yok.

21. Yörede hangi türbeler ve ziyaretler var?

Kızıldeli Sultan türbesi var.

22. Türbe ziyaretlerinde nelere dikkat edilir?

Temiz gidilir, niyaz edilir ve arka arkaya çıkılır.

23. Alevilikte yasak olan yiyecek ve içecekler var mı?

Haram olan şeyler.

24. Yenilmesi haram olan hayvanlar hangileridir?

Domuz, yırtıcı hayvanlar.

25. Kuran-ı Kerim ve diğer kutsal kitaplar hakkında neler söylersiniz?

Hepsine inanırım.

26. Alevilikte diğer dinlere ve inançlara nasıl bakılır?

Saygılı davranırım.

27. Fethiye’ye özgü örf ve âdetleriniz var mı?

Eskiden bayramlarda Bayram Tepesine çıkılır oyunlar oynanırdı.

28. Geçmişteki yaşam nasıldı? Neler önemsenirdi? Eskilerden neler hatırlıyorsunuz?

Küçükler büyüklere saygılıydı, insanlarda itikat vardı.

29. Kerbela olayı size neyi ifade ediyor?

Acı olaylar olmuş, Peygamberin torunlarına kıyılmış.

30. Sizce Fethiye’de Alevilik inancı tüm canlılığını devam ettiriyor mu?

Yok, her geçen gün azalıyor.

31. Alevi olarak devlete bakış açınız nasıl? Devletten beklentileriniz nelerdir?

Devleti severiz.

32. Fethiyeli gurbetçiler Alevi inancını devam ettiriyor mu? Fethiye'deki Alevilik ile gurbetçiler arasındaki Alevilik anlayışları arasında fark var mı?
Alevi anlayışları arasında fark yok ama reddedenler var.

3.16. Hüseyin Erguş

Yaş:81 Meslek: Emekli Doğum yeri: Malatya Eğitim Durumu: İlk okul

1. Size göre Alevilik nedir? Nasıl tanımlarsınız?
Peygamberin ve Ehlibeytin yolundan gitmektir.
2. Alevilik inanç ve ibadetleri hakkında bilgileri kimlerden, nereden öğrendiniz?
Büyüklerimizden.
3. Bir ocağa bağlı mısınız? Evet ise hangi ocağa bağlısınız?
Seyit Ali Sultan (Kızıldeli) Ocağı
4. Ocak dedenizin kim olduğunu biliyor musunuz? Dede talip ilişkiniz devam ediyor mu?
Yok devam etmiyor.
5. Dedeniz düşkün olursa mürşit ocağınız hangisi?
Zeynel Abidin'e bağlı Ağuiçen Ocağı
6. Musahibiniz var mı? Var ise musahiplik kurumunu tam olarak yürütebiliyor musunuz?
Musahibimiz yoktur.
7. Fethiye'deki cemevin de cem yapılıyor mu?
Arada sırada yapılıyor.
8. Cem size göre ibadet midir? Hiç ceme katıldınız mı?
Çocukken katıldım. En büyük ibadetimizdir.
9. Ehl-i Beyt kimlere denir? Ehl-i Beytin önemi nedir?
Peygamberin kızı Fatıma, Damadı Ali ve torunları Hasan ile Hüseyin.
10. On iki imamlar sizin için neyi ifade ediyor?
Hz. Ali ve onun oğullarından gelen, soyundaki büyük imamlardır.
11. Alevilikte düşkünlük ne anlama gelir? Fethiye'de "düşkünlük" günümüzde uygulanmakta mı?
Alevilikte suç işleyen kişilere verilen cezaya denir. Uygulanmıyor.

12. Muharrem ayında oruç tutar mısınız? Tuduğunuz başka oruç var mı?
Orucumu tutarım. Ramazan'da ise 19. Gününden sonra beş gün tutarım.
13. Muharrem ayında nelere dikkat edersiniz?
Yememize, içmemize dikkat ederiz. Gösteriştten uzak dururuz.
14. Kurban keser misiniz? Hangi kurbanları kesersiniz?
Kurban Bayramında keseriz. Adaklarımız olursa keseriz. Abdal Musa Lokması yaparız.
15. İmkânınız olsa Mekke, Medine, Küfe, Kerbela'ya gitmek ister misiniz?
İmkân olsa seve seve gideriz.
16. Ahiret hayatı size nasıl anlatıldı?
Kul Hakkı yememek, doğru olmak, cennet cehennem anlatıldı.
17. Fethiye'de doğumdan sonra yapılan gelenekler nelerdir? Ad koyma nasıl yapılır?
Ehlibeytin isimlerini veya büyüklerin isimlerini koruz. Dua okunarak kulaklarına ismi söyleriz.
18. Düğün âdetleri nelerdir? Dedeler nikâh kıyar mı? Dini nikâh kıymada dedeyi mi yoksa imamı mı tercih edersiniz?
Farklı bir şey yok. Dedemiz Caferi Sadık İmamıza göre nikâh kıyardı.
19. Kirvelik hakkında bilgi verir misiniz? Kirveler arasındaki ilişki nasıldır?
Çok önemlidir. Kardeşten önce gelir. Halen ilişkiler devam ediyor.
20. Fethiye'de cenaze merasimleri nasıl yapılır? Örneğin dardan indirme yapılır mı?
Cenaze töreni yapılır. Helallik alınır.
21. Yörede hangi türbeler ve ziyaretler var?
Kızıldeli Sultan, Aliseydi Sultan
22. Türbe ziyaretlerinde nelere dikkat edilir?
Kapıya niyaz edilir. Türbenin etrafı üç defa dönölür niyaz edilir ve arka arkaya çıkılır.
23. Alevilikte yasak olan yiyecek ve içecekler var mı?
Her şeyin fazlası zararlıdır.
24. Yenilmesi haram olan hayvanlar hangileridir?
Domuz, yırtıcı hayvanlar.
25. Kuran-ı Kerim ve diğer kutsal kitaplar hakkında neler söylersiniz?
Kutsal kitabımız Kur'an'dır. Diğer kitaplara da saygılıyız, kabul ederiz.

26. Alevilikte diğer dinlere ve inançlara nasıl bakılır?

Bizim inancımızda 72 millete bir gözle bakılır.

27. Fethiye'ye özgü örf ve âdetleriniz var mı?

Yok.

28. Geçmişteki yaşam nasıldı? Neler önemsenirdi? Eskilerden neler hatırlıyorsunuz?

Eskiden sevgi ve saygı daha çoktu. Çıkarcılar daha azdı.

29. Kerbela olayı size neyi ifade ediyor?

Hız. Hüseyin ve 72 yareninin yasını hatırlatıyor.

30. Sizce Fethiye'de Alevilik inancı tüm canlılığını devam ettiriyor mu?

Ettirmiyor, azaldı.

31. Alevi olarak devlete bakış açınız nasıl? Devletten beklentileriniz nelerdir?

Devlete bağlıyız. Alevilerin ibadet haklarının tanınmasını bekliyoruz.

32. Fethiyeli gurbetçiler Alevi inancını devam ettiriyor mu? Fethiye'deki Alevilik ile gurbetçiler arasındaki Alevilik anlayışları arasında fark var mı?

Ettiren gruplar var. Aleviliği İslam dışına çekmeye çalışan gruplar var. Burada ki gibi yaşamaya çalışanlar da var.

3.17. Sebaha Erguş

Yaş: 76 Meslek: Evhanımı Doğum yeri: Malatya Eğitim Durumu: İlk okul

1. Size göre Alevilik nedir? Nasıl tanımlarsınız?

Dürüstlüktür.

2. Alevilik inanç ve ibadetleri hakkında bilgileri kimlerden, nereden öğrendiniz?

Ailemizden.

3. Bir ocağa bağlı mısınız? Evet ise hangi ocağa bağlısınız?

Kızıldeli Ocağı

4. Ocak dedenizin kim olduğunu biliyor musunuz? Dede talip ilişkiniz devam ediyor mu?

Bilmiyorum, devam etmiyor.

5. Dedeniz düşkün olursa mürşit ocağınız hangisi?

Bilmiyorum.

6. Musahibiniz var mı? Var ise musahiplik kurumunu tam olarak yürütebiliyor musunuz?

Yoktur.

7. Fethiye'deki cemevin de cem yapılıyor mu?

Biz çocukken yapılıyordu.

8. Cem size göre ibadet midir? Hiç ceme katıldınız mı?

İbadettir. Allah, Muhammed, Ali Söylenir. İbadet olmaz mı?

9. Ehl-i Beyt kimlere denir? Ehl-i Beytin önemi nedir?

Peygamber efendimizin ailesidir. Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin.

10. On iki imamlar sizin için neyi ifade ediyor?

Peygamberin soyundan gelen ulu kişiler.

11. Alevilikte düşkünlük ne anlama gelir? Fethiye'de "düşkünlük" günümüzde uygulanmakta mı?

Eline, beline, diline hakîm olmazsan düşkün olursun. Yok uygulanmıyor.

12. Muharrem ayında oruç tutar mısınız? Tutduğunuz başka oruç var mı?

Evet, tutarım. Hızır orucu tutarım.

13. Muharrem ayında nelere dikkat edersiniz?

Et yenmez, soğan kesilmez. Su dışındaki sıvı şeyler içilir. Sahura kalkılmaz.

14. Kurban keser misiniz? Hangi kurbanları kesersiniz?

Kurban Bayramında keseriz. Adağımız oldu mu keser dağıtırız.

15. İmkânınız olsa Mekke, Medine, Küfe, Kerbela'ya gitmek ister misiniz?

İsterdim tabi, niye istemi yem?

16. Ahiret hayatı size nasıl anlatıldı?

Sırat köprüsü varmış. Köprüden geçebilenler cennete, geçemeyen düşenler ise cehenneme gidermiş.

17. Fethiye'de doğumdan sonra yapılan gelenekler nelerdir? Ad koyma nasıl yapılır?

Annenin, bebeğin yastıklarının altına ekmek parçası konur, Kur'an konur. Kırkları çıkana kadar bir yere gidilmez. Dualar okunur, ismi kulağına söylenir.

18. Düğün âdetleri nelerdir? Dedeler nikâh kıyar mı? Dini nikâh kıymada dedeyi mi yoksa imamı mı tercih edersiniz?

Eskiden gelinler Kızıldeli Sultan ve Ebusef dedenin mezarlarını ziyaret ederlerdi. Şimdi yapılmıyor. Dedeler nikâh kıymaz, resmi nikâh kıyarız.

19. Kirvelik hakkında bilgi verir misiniz? Kirveler arasındaki ilişki nasıldır?
Kardeşten daha önemlidir. Kız alınıp, kız verilmez.
20. Fethiye’de cenaze merasimleri nasıl yapılır? Örneğin dardan indirme yapılır mı?
Cenaze namazı kılınır. Üçü, yedisi, kırkı, senesi yapılır.
21. Yörede hangi türbeler ve ziyaretler var?
Kızıldeli Sultan türbesi, Ebusef dede mezarı var.
22. Türbe ziyaretlerinde nelere dikkat edilir?
Kapıya niyaz edilir. Türbeye niyaz edilir.
23. Alevilikte yasak olan yiyecek ve içecekler var mı?
Haram olan şeyler yasak.
24. Yenilmesi haram olan hayvanlar hangileridir?
Domuz, tavşan, yırtıcı hayvanlar.
25. Kuran-ı Kerim ve diğer kutsal kitaplar hakkında neler söylersiniz?
Hepsine inanırız. Kur’an bizim kitabımızdır.
26. Alevilikte diğer dinlere ve inançlara nasıl bakılır?
Saygı duyarız.
27. Fethiye’ye özgü örf ve âdetleriniz var mı?
Malatya’dan farklı bir şey yok.
28. Geçmişteki yaşam nasıldı? Neler önemsenirdi? Eskilerden neler hatırlıyorsunuz?
Büyüklerle saygı vardı. İnsanlar düşkün olmamak için çok dikkat ederlerdi.
29. Kerbela olayı size neyi ifade ediyor?
Yas-ı matem. Lanet Yezid Hz. Hüseyin’in başını kestirmiş.
30. Sizce Fethiye’de Alevilik inancı tüm canlılığını devam ettiriyor mu?
Devam ediyor ama eskisi gibi değil.
31. Alevi olarak devlete bakış açınız nasıl? Devletten beklentileriniz nelerdir?
Devleti severiz. Devlet bizimdir.
32. Fethiyeli gurbetçiler Alevi inancını devam ettiriyor mu? Fethiye’deki Alevilik ile gurbetçiler arasındaki Alevilik anlayışları arasında fark var mı?
Tatillerde gelip gidiyorlar işte. Kimisi inancına devam ediyor, kimisi de unutmuş.

3.18. Salman İnce

Yaş: 63 Meslek: Çiftçi Doğum yeri: Fethiye Eğitim Durumu: Orta okul

1. Size göre Alevilik nedir? Nasıl tanımlarsınız?
Allah'ını, Muhammed'ini, Ehlibeytini bilen ve yolundan giden insanlardır.
2. Alevilik inanç ve ibadetleri hakkında bilgileri kimlerden, nereden öğrendiniz?
Küçük yaşta cemlere katıldım, dedelerimizden öğrendik.
3. Bir ocağa bağlı mısınız? Evet ise hangi ocağa bağlısınız?
Aliseydi Sultan Ocağına bağlıyız.
4. Ocak dedenizin kim olduğunu biliyor musunuz? Dede talip ilişkiniz devam ediyor mu?
Hamo dedeydi, nesil değişti. Devam etmiyor.
5. Dedeniz düşkün olursa mürşit ocağınız hangisi?
Hacım Sultan Ocağı
6. Musahibiniz var mı? Var ise musahiplik kurumunu tam olarak yürütebiliyor musunuz?
Yoktur.
7. Fethiye'deki cemevin de cem yapılıyor mu?
Yapılmıyor, cenazelerde kullanılıyor.
8. Cem size göre ibadet midir? Hiç ceme katıldınız mı?
Katıldım. En büyük ibadetimizdir.
9. Ehl-i Beyt kimlere denir? Ehl-i Beytin önemi nedir?
Peygamberin evlatlarıdır.
10. On iki imamlar sizin için neyi ifade ediyor?
On İki İmam Cenabı Hakkın yolunda ayrılmamış, kendilerini o yola vermişlerdir.
11. Alevilikte düşkünlük ne anlama gelir? Fethiye'de "düşkünlük" günümüzde uygulanmakta mı?
Uygulanmıyor. Suç işleyenlere uygulanır, dışlanırlar.
12. Muharrem ayında oruç tutar mısınız? Tuttuğunuz başka oruç var mı?
15 tane oruç tutarım. 3'ü Müslimler, 12'sini İmamlar aşkına tutarım.
13. Muharrem ayında nelere dikkat edersiniz?
Et yemem, yıkanmam, Allah'ın men ettiği hiçbir şeye el sürmem.

14. Kurban keser misiniz? Hangi kurbanları kesersiniz?
İmkânım olursa, On İki İmam aşkına kurban keserim.
15. İmkânınız olsa Mekke, Medine, Küfe, Kerbela'ya gitmek ister misiniz?
Önce Kerbela'ya gider yüzümü sürerdim. Sonra da diğer yerlere giderdim.
16. Ahiret hayatı size nasıl anlatıldı?
Yeri göğü yaratan bir Allah var, toprağın üstü olduğu gibi altıda var.
17. Fethiye'de doğumdan sonra yapılan gelenekler nelerdir? Ad koyma nasıl yapılır?
Önceden dedelerimiz, isimleri kordu. Şimdi kendimiz koyuyoruz.
18. Düğün âdetleri nelerdir? Dedeler nikâh kıyar mı? Dini nikâh kıymada dedeyi mi yoksa imamı mı tercih edersiniz?
Dede nikâhı olmaz. Sadece Allah'ın emri anılır.
19. Kirvelik hakkında bilgi verir misiniz? Kirveler arasındaki ilişki nasıldır?
Peygamber döşeği demektir. Anası, bacası, kızı bizim canımızdır.
20. Fethiye'de cenaze merasimleri nasıl yapılır? Örneğin dardan indirme yapılır mı?
Cenaze merasimi yapılır. Dardan indirme burada yok. Helallik alınır.
21. Yörede hangi türbeler ve ziyaretler var?
Kızıldeli Sultan, Ali Seydi Sultan, Karadirek, Sultan Yusuf türbesi, Hasan Basri türbesi, Abdul Vahap Ziyareti var.
22. Türbe ziyaretlerinde nelere dikkat edilir?
Niyaz yapılarak türbeye girilir. Geri geriye çıkılır.
23. Alevilikte yasak olan yiyecek ve içecekler var mı?
Hakkın yasakladığı şeyler.
24. Yenilmesi haram olan hayvanlar hangileridir?
Tavşan, domuz.
25. Kuran-ı Kerim ve diğer kutsal kitaplar hakkında neler söylersiniz?
Dört kitabın dördü de Hak'tır.
26. Alevilikte diğer dinlere ve inançlara nasıl bakılır?
Yaratılanı, Yaratandan dolayı severiz. Herkese bir gözle bakarız.
27. Fethiye'ye özgü örf ve âdetleriniz var mı?
Küste olursa, kin ve nefret olmadığı için düğüne, cenazeye herkes katılır.

28. Geçmişteki yaşam nasıldı? Neler önemsenirdi? Eskilerden neler hatırlıyorsunuz?

Çok güzeldi. Gelenekler bozulmamıştı. Her ailenin bir şahsiyeti, itibarı vardı. Büyük-küçük, sevgi-saygı vardı.

29. Kerbela olayı size neyi ifade ediyor?

Hak ile batılın savaşıdır.

30. Sizce Fethiye’de Alevilik inancı tüm canlılığını devam ettiriyor mu?

Devam ediyor. Kimse dilinden, dininden, mezhebinden taviz vermez.

31. Alevi olarak devlete bakış açınız nasıl? Devletten beklentileriniz nelerdir?

Devletçiyiz ama devlet bizi görmezden geliyor. Haklarımızı vermesi lazımdır.

32. Fethiyeli gurbetçiler Alevi inancını devam ettiriyor mu? Fethiye’deki Alevilik ile gurbetçiler arasındaki Alevilik anlayışları arasında fark var mı?

Avrupa’daki Aleviler arasında inanç farklılığı var ama çoğu Ehlibeytin yolundadır.

3.19. Veli Çağlar

Yaş: 64 Meslek: Emekli Doğum yeri: Fethiye Eğitim Durumu: Orta okul

1. Size göre Alevilik nedir? Nasıl tanımlarsınız?

Yaşam tarzı.

2. Alevilik inanç ve ibadetleri hakkında bilgileri kimlerden, nereden öğrendiniz?

Dedelerimden ve okuduğum kitaplardan.

3. Bir ocağa bağlı mısınız? Evet ise hangi ocağa bağlısınız?

Şeyh Hasan Ocağı’na bağlıyız.

4. Ocak dedenizin kim olduğunu biliyor musunuz? Dede talip ilişkiniz devam ediyor mu?

Bilmiyorum.

5. Dedeniz düşkün olursa mürşit ocağınız hangisi?

Bilmiyorum.

6. Musahibiniz var mı? Var ise musahiplik kurumunu tam olarak yürütebiliyor musunuz?

Musahibim yoktur.

7. Fethiye’deki cemevin de cem yapılıyor mu?

Çocukluğumda yapılıyordu.

8. Cem size göre ibadet midir? Hiç ceme katıldınız mı?
Katıldım. Bana göre ibadettir.
9. Ehl-i Beyt kimlere denir? Ehl-i Beytin önemi nedir?
Allah'ın varlığını bize gösteren peygamberin torunları.
10. On iki imamlar sizin için neyi ifade ediyor?
Hz. Ali ve evlatları, soyudur.
11. Alevilikte düşkünlük ne anlama gelir? Fethiye'de "düşkünlük" günümüzde uygulanmakta mı?
Alevilikte suç işleyenlere düşkün denir. Şimdi uygulanmıyor.
12. Muharrem ayında oruç tutar mısınız? Tuduğunuz başka oruç var mı?
Çocukluğumda tutardım. Şimdi hasta olduğum için tutamıyorum.
13. Muharrem ayında nelere dikkat edersiniz?
Tıraş olmam, banyo yapmam, alkolden uzak dururum.
14. Kurban keser misiniz? Hangi kurbanları kesersiniz?
Kurban Bayramında keseriz.
15. İmkânınız olsa Mekke, Medine, Küfe, Kerbela'ya gitmek ister misiniz?
Giderdim.
16. Ahiret hayatı size nasıl anlatıldı?
Yaşarken öbür dünyaya hazırlık yapılmalı şeklinde anlatıldı.
17. Fethiye'de doğumdan sonra yapılan gelenekler nelerdir? Ad koyma nasıl yapılır?
Genelde ölen büyüklerin isimleri konurdu ama şimdi değişik isimler koyuyorlar.
18. Düğün âdetleri nelerdir? Dedeler nikâh kıyar mı? Dini nikâh kıymada dedeyi mi yoksa imamı mı tercih edersiniz?
Resmi nikâhı tercih ederiz.
19. Kirvelik hakkında bilgi verir misiniz? Kirveler arasındaki ilişki nasıldır?
Karşılıklı sevgi ve saygıdır. Kız alınıp verilmez.
20. Fethiye'de cenaze merasimleri nasıl yapılır? Örneğin dardan indirme yapılır mı?
Helallik alınır. Cenaze namazı kılınır. Üçü, yedisi, kırkı yapılır.
21. Yörede hangi türbeler ve ziyaretler var?
Kızıldeli Sultan türbesi var.
22. Türbe ziyaretlerinde nelere dikkat edilir?
Niyaz edilir. Ziyarete arka dönülmez.

23. Alevilikte yasak olan yiyecek ve içecekler var mı?

Bence yok.

24. Yenilmesi haram olan hayvanlar hangileridir?

Domuz, tilki, tavşan, ölmüş hayvan (leş) yenmez.

25. Kuran-ı Kerim ve diğer kutsal kitaplar hakkında neler söylersiniz?

Hepsini kutsal kabul ederiz. İnanırız.

26. Alevilikte diğer dinlere ve inançlara nasıl bakılır?

Hoşgörülü bakarız.

27. Fethiye'ye özgü örf ve âdetleriniz var mı?

Eskiden Ebusef dedeye, Kızıldeli'ye evlenen çiftler gider, niyaz ederlermiş.

28. Geçmişteki yaşam nasıldı? Neler önemsenirdi? Eskilerden neler hatırlıyorsunuz?

Eskiden her şey doğaldı, Şimdi yapmacık davranan çok fazla.

29. Kerbela olayı size neyi ifade ediyor?

Ehlibeytin, Hz. Hüseyin'in susuz bırakılarak şehit edilmesini ifade ediyor.

30. Sizce Fethiye'de Alevilik inancı tüm canlılığını devam ettiriyor mu?

Eskiye göre azaldı.

31. Alevi olarak devlete bakış açınız nasıl? Devletten beklentileriniz nelerdir?

Bütün inanç gruplarına aynı gözle bakmalı ve haklarını vermelidir.

32. Fethiyeli gurbetçiler Alevi inancını devam ettiriyor mu? Fethiye'deki Alevilik ile gurbetçiler arasındaki Alevilik anlayışları arasında fark var mı?

Avrupa'da cemler yapılıyor. Orda devlet biraz destekliyor. Burada ise devlet desteği yok. Onun için sıkıntılıdır.

3.20. Yeter Güler

Yaş:45 Meslek: Ev hanımı Doğum yeri: Malatya Eğitim Durumu: Lise

1. Size göre Alevilik nedir? Nasıl tanımlarsınız?

Dürüst, namuslu, Hakyemez kişilerdir. Ali'nin yolundan gidenlerdir.

2. Alevilik inanç ve ibadetleri hakkında bilgileri kimlerden, nereden öğrendiniz?

Ailemizden, babamızdan

3. Bir ocağa bağlı mısınız? Evet ise hangi ocağa bağlısınız?

Evlenmeden önce Kızıldeli ocağına bağlıydım.

4. Ocak dedenizin kim olduğunu biliyor musunuz? Dede talip ilişkiniz devam ediyor mu?

Biliyorum. Yok devam etmiyor.

5. Dedeniz düşkün olursa mürşit ocağınız hangisi?

Bilmiyorum.

6. Musahibiniz var mı? Var ise musahiplik kurumunu tam olarak yürütebiliyor musunuz?

Yoktur.

7. Fethiye'deki cemevin de cem yapılıyor mu?

Eskiden yapılıyordu ama şimdi yapılmıyor. Ara ara kısır cem yapılıyor.

8. Cem size göre ibadet midir? Hiç ceme katıldınız mı?

İbadettir. Çocukken katıldım.

9. Ehl-i Beyt kimlere denir? Ehl-i Beytin önemi nedir?

Peygamberin kızı, damadı, torunları.

10. On iki imamlar sizin için neyi ifade ediyor?

Peygamberin soyundan gelen yol göstericiler.

11. Alevilikte düşkünlük ne anlama gelir? Fethiye'de "düşkünlük" günümüzde uygulanmakta mı?

Eskiden dede mahkemesi varmış. Şimdilerde uygulanmıyor.

12. Muharrem ayında oruç tutar mısınız? Tuttuğunuz başka oruç var mı?

Evet tutarım. 3 gün Masumlar orucu var, Hızır orucu var. Oda üç gün tutulur. Biz küçükken babam uğundurma orucu tutardı.

13. Muharrem ayında nelere dikkat edersiniz?

Et alıp yemeyiz, evde varsa onu kullanırız. Geceden yer yatılır. Soğan kesilmez. Önceden kesilir, hazırlanır. Su çok içmeyiz.

14. Kurban keser misiniz? Hangi kurbanları kesersiniz?

Keseriz. Abdal Musa olur, adaklar olur.

15. İmkânınız olsa Mekke, Medine, Küfe, Kerbela'ya gitmek ister misiniz?

İsterdim.

16. Ahiret hayatı size nasıl anlatıldı?

Cennet, cehennem olduğu, ebedi yaşam olduğu anlatıldı.

17. Fethiye’de doğumdan sonra yapılan gelenekler nelerdir? Ad koyma nasıl yapılır?

Al basmasın diye yatağın etrafı siyah ip ile çevrilir. Kırkı çıkana kadar bir yere gidilmez. Kırk çıkarma yapılır. Sevdığımız kişilerin isimlerini koruz.

18. Düğün adetleri nelerdir? Dedeler nikâh kıyar mı? Dini nikâh kıymada dedeyi mi yoksa imamı mı tercih edersiniz?

Resmi nikâhı tercih ederiz. Eskiden gelinler Kızıldeli Sultan türbesine gidermiş, ben gitmedim.

19. Kirvelik hakkında bilgi verir misiniz? Kirveler arasındaki ilişki nasıldır? Çok önemlidir. Kardeşten önce gelir.

20. Fethiye’de cenaze merasimleri nasıl yapılır? Örneğin dardan indirme yapılır mı?

Cenaze namazı kılınır. Kırkı, senesi yapılır. Dardan indirme bizde yok. Cenaze evinin önüne getirilir helallik alınır.

21. Yörede hangi türbeler ve ziyaretler var?

Kızıldeli Sultan türbesi var.

22. Türbe ziyaretlerinde nelere dikkat edilir?

Başı kapalı gireriz, duamızı ederiz, geri geri çıkarız.

23. Alevilikte yasak olan yiyecek ve içecekler var mı?

Yok.

24. Yenilmesi haram olan hayvanlar hangileridir?

Domuz

25. Kuran-ı Kerim ve diğer kutsal kitaplar hakkında neler söylersiniz?

Başımız Kur’an’a bağlı, diğerlerini de kabul ederiz.

26. Alevilikte diğer dinlere ve inançlara nasıl bakılır?

Herkese saygılıyız, yeter ki onlar da bize olsun.

27. Fethiye’ye özgü örf ve âdetleriniz var mı?

Kurbanların aşık kemiğini bulgur torbalarına koruz.

28. Geçmişteki yaşam nasıldı? Neler önemsenirdi? Eskilerden neler hatırlıyorsunuz?

İnancımız önemsenirdi, herkes birbirine saygılıydı. Dedelerin bir ağırlığı vardı. Cemler yapılırdı

29. Kerbela olayı size neyi ifade ediyor?

Zulme karşı başkaldırıdır. İslam’a sahip çıkmadır.

30. Sizce Fethiye’de Alevilik inancı tüm canlılığını devam ettiriyor mu?

Evet, ediyoruz ama her geçen gün azalıyor. İnanmayan kimseler ortaya çıkmaya başladı.

31. Alevi olarak devlete bakış açınız nasıl? Devletten beklentileriniz nelerdir?

Devlet ayırım yapıyor. Bize destek vermiyor. Cem evlerine ibadethane statüsü vermeli.

32. Fethiyeli gurbetçiler Alevi inancını devam ettiriyor mu? Fethiye’deki Alevilik ile gurbetçiler arasındaki Alevilik anlayışları arasında fark var mı?

Yok, bizim gibiler.

3.21. Mustafa (Vaylo) Aydoğan

Yaş:77 Meslek: Çiftçi Doğum yeri: Fethiye Eğitim Durumu: İlk Okul

1. Size göre Alevilik nedir? Nasıl tanımlarsınız?

Hız. Aliyi sevenlerin oluşturduğu, İslamiyet içindeki bir koldur.

2. Alevilik inanç ve ibadetleri hakkında bilgileri kimlerden, nereden öğrendiniz?

Babamızdan, Annemizden.

3. Bir ocağa bağlı mısınız? Evet ise hangi ocağa bağlısınız?

Kızıldeli ocağına bağlıyım.

4. Ocak dedenizin kim olduğunu biliyor musunuz? Dede talip ilişkiniz devam ediyor mu?

Biliyorum.

5. Dedeniz düşkün olursa mürşit ocağınız hangisi?

Zeynel Abidin Ocağı

6. Musahibiniz var mı? Var ise musahiplik kurumunu tam olarak yürütebiliyor musunuz?

Var.

7. Fethiye’deki cemevin de cem yapılıyor mu?

Gelenler olursa kısır cem yapılıyor.

8. Cem size göre ibadet midir? Hiç ceme katıldınız mı?

İbadettir. Katıldım.

9. Ehl-i Beyt kimlere denir? Ehl-i Beytin önemi nedir?

Hiz. Peygamberin abası altına aldığı evlatları, torunlarıdır. Peygamber Kur'an'ı ve Ehlibeytini bırakmıştır.

10. On iki imamlar sizin için neyi ifade ediyor?

Peygamberin soyundan gelen, bilgili, yolu anlatan kişilerdir.

11. Alevilikte düşkûnlük ne anlama gelir? Fethiye'de "düşkûnlük" günümüzde uygulanmakta mı?

Cem yapılmayınca düşkûnlükte olmuyor, uygulanmıyor.

12. Muharrem ayında oruç tutar mısınız? Tuttuğunuz başka oruç var mı?

3 gün Masumlar orucu var, 3 gün Hızır orucu var. 12 gün Muharrem Orucu var.

13. Muharrem ayında nelere dikkat edersiniz?

Et yemeyiz. Geceden yer yatılır. Soğan kesilmez, su içmeyiz. Ama şimdi çoğu yapılıyor.

14. Kurban keser misiniz? Hangi kurbanları kesersiniz?

Abdal Musa olur, adaklar olur.

15. İmkânınız olsa Mekke, Medine, Küfe, Kerbela'ya gitmek ister misiniz?

İsterim. Mübarek toprakları görmek kim istemez.

16. Ahiret hayatı size nasıl anlatıldı?

Cennet, cehennem olduğu anlatıldı.

17. Fethiye'de doğumdan sonra yapılan gelenekler nelerdir? Ad koyma nasıl yapılır?

Eskiden sevilen büyüklerin adları konurdu, şimdi her kes değişik isimler koyuyor.

18. Düşün âdetleri nelerdir? Dedeler nikâh kıyar mı? Dini nikâh kıymada dedeyi mi yoksa imamı mı tercih edersiniz?

Resmi nikâhı kıyarız. Eskiden gelinler Kızıldeli Sultan türbesine gelirdi.

19. Kirvelik hakkında bilgi verir misiniz? Kirveler arasındaki ilişki nasıldır?

Kardeşten önce gelir. Ailesinden kız alınmaz, kız verilmez.

20. Fethiye'de cenaze merasimleri nasıl yapılır? Örneğin dardan indirme yapılır mı?

Cenaze namazı kılınır. 3'ü, 7'si yapılır. Kırkı, senesi yapılır. Dardan indirme bizde yok.

21. Yörede hangi türbeler ve ziyaretler var?

Kızıldeli Sultan türbesi var.

22. Türbe ziyaretlerinde nelere dikkat edilir?
Kapıya niyaz edilir. Duamızı ederiz, arka arka çıkarız.
23. Alevilikte yasak olan yiyecek ve içecekler var mı?
Haram olan şeyler işte.
24. Yenilmesi haram olan hayvanlar hangileridir?
Domuz yenmez, karga yenmez, tilki yenmez.
25. Kuran-ı Kerim ve diğer kutsal kitaplar hakkında neler söylersiniz?
Kur'an bizim kitabımız. Hepsisi de Allah tarafından indirilmiştir.
26. Alevilikte diğer dinlere ve inançlara nasıl bakılır?
Herkesi Allah yaratmıştır, saygılıyız.
27. Fethiye'ye özgü örf ve âdetleriniz var mı?
Eskiden bayram tepesine çıkılır oyunlar oynanırdı.
28. Geçmişteki yaşam nasıldı? Neler önemsenirdi? Eskilerden neler hatırlıyorsunuz?
Herkes birbirine saygılıydı. Büyük büyüklüğünü, küçük küçüklüğünü bilirdi. İnsanlar itikatlıydı.
29. Kerbela olayı size neyi ifade ediyor?
Kerbela acı, zulüm. Lanet Yezid' in yaptığı zulmü anlatıyor.
30. Sizce Fethiye'de Alevilik inancı tüm canlılığını devam ettiriyor mu?
Ediyor desem de yalan olur, etmiyor desem de yalan olur.
31. Alevi olarak devlete bakış açınız nasıl? Devletten beklentileriniz nelerdir?
Devlet severiz.
32. Fethiyeli gurbetçiler Alevi inancını devam ettiriyor mu? Fethiye'deki Alevilik ile gurbetçiler arasındaki Alevilik anlayışları arasında fark var mı?
İyisi de var, kötüsü de var.

4. SONUÇ

1655 yılında Melek Ahmet Paşa komutasındaki orduyla bu yöreden geçen Evliya Çelebi'nin “Bu köy halkı da Şah sevenlerdir” (Kahraman ve Dağlı, 2010: 5) dediği Hasan Badrık, 1904 yılından itibaren “Fethiye” adını almıştır.

Çalışmamız alan araştırmalarında büyük öneme sahip derleme metinler üzerine kuruludur. Derlemeler mülakat ve katılarak gözlem yöntemiyle yapılmıştır. Mülakatlar Fethiye, Yukarı Tenci ve Malatya merkezdeki Fethiyeli Alevilerle gerçekleştirilmiştir. Derleme süresince kaynak kişilerin izinleri alınarak ses kaydı yapılmış ve daha sonra bu kayıtlar yazıya dökülmüştür. Yazıya dökülen derlemeler, Derleme Metinleri başlığı altında toplanmıştır. Çalışmayla Fethiye halkının Alevilik yaşantıları, inanç ve uygulamaları, gelenekleri, devletten beklentileri vb. kaynak kişilerce anlatılmıştır.

- Hz. Peygamber şöyle demiştir: “Müminlerin iman yönünden en faziletlisi ahlâkça en iyi olanıdır”. Sonra da şöyle buyurmuştur: “Aranızda en çok sevdiğim ve kıyamet günü en yakınımnda bulunacak kimseler, güzel ahlâk sahibi olanlarınızdır”. Fethiyelilerin çoğunluğu Aleviliği; İslam'ın özü, doğruluk, dürüstlük olarak tanımlarlar.
- Fethiye’de Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) Ocağı, Uryan Hızır Ocağı, Teslim Abdal (Şeyh Ahmet Dede) Ocağı, Hacım Sultan Ocağı, Şah İbrahim Veli Ocağı ve Aliseydi Sultan Ocağı olmak üzere 6 farklı Ocağa mensup aileler yaşamaktadır. Dedelerini tanır fakat dede – talip ilişkisini devam ettirmezler.
- Fethiye’ye yaklaşık 3 km uzaklıkta bulunan Yukarı Tenci mezrasında Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) Türbesi bulunur. Kendilerini “Kızıldeli evladı” olarak tanıtan ocakzade aileler Kızıldeli Türbe’ sine yaklaşık 150 m uzaklıktaki yerleşim yerinde yaşarlar. Türbenin yerleşkesi yaklaşık 1.5 dönüm kadardır. Etrafı tel örgüyle çevrilidir. Yerleşkede Türbe dışında, cemevi, kurban kesim yeri, lokma pişirme yerleri ve yemek yeme yerleri bulunur. Yerleşke bitişiğinde mezarlık vardır. Türbe’nin 20-25 m aşağısında üç gözlü bir pınar, 5 m kadar aşağısında da bu suyun aktığı büyükçe bir havuz bulunur. Havuz kenarında da yine yemek yeme yeri vardır.
- Fethiyeliler Ehlibeyt ve On İki İmam inancına sahiptirler, bu kavramları açıklar. Ehlibeyti ve On İki İmamı gönülden severler.

- Bir tanesi Fethiye’de diğeri bağılı mezarı olan Yukarı Tencide olmak üzere iki cemevi bulunmasına rağmen bunlarda düzenli cem yapılmaz. Fethiye’de Kızıldeli Ocağı, dedelerini farklı ocağa bağılı oldukları için saygı duyarlar ama cem yaptırmazlar. Cem yapılması için dışardan dede gelmesini beklerler. Yapılan cemlerde on iki hizmet görülmez, kısır cem denilen bazı hizmetlerin yapılmadığı eksik cem yapılır. Yapılan cemlerde görgü görülmediğı, sorgu – sual olmadığı için düşkünlük de uygulanmaz.
- Yapılan cemlerde su dışında herhangi bir adda başka bir şey içilmez.
- Çoğunluğunun musahibi yoktur, olanlar da musahiplik ilişkisini pek yürütmez.
- Alevilerce tutulan Muharrem ve Hızır Orucunun yanında Muharrem Orucu içinde uğundurma (oğundurma) adı verdikleri tutması çok zor olan ve pek bilinmeyen bir oruç tutarlar. Bu orucu, hasta bir yakını olan kişiler, hastanın şifa bulması için tutarlar.
- Muharremden önce üç gün Masumlar Orucu tutarlar.
- Kurban Bayramı dışında düzenli olarak Abdal Musa kurbanı keserler ve toplu bir etkinlik düzenleyerek lokma yapıp yerler. Diğer bölgelerdeki Alevilerden farklı olarak Nisan ve ya Mayıs ayında Abdal Musa lokmasını yağmur duasıyla birleştirerek yaparlar.
- Kestikleri bir diğer kurban Şükriye (Şükran) kurbanıdır. Hz. Zeynel Abidin’in Kerbela katliamından kurtulmasından dolayı keserler. Düzenli yapılmaz.
- Muharrem ayı boyunca yas tutarlar, saf su içmezler, soğan başı kesilmez, et yenmez, elma kesilmez, şatafattan, eğlenceden uzak durulur. Gecedan yemeklerini yer ve niyetlerini yaparlar. Sahura kalkılmaz.
- Türbe ziyaretlerinde kapının her iki yanına niyaz eder, eşikliğe basmadan içeri girerler. Türbeye niyaz eder, dua okurlar. Çıkarken türbeye arkalarını dönmez, geri geri çıkarlar. Eskiden eşiğe de niyaz edilirmiş ama artık yapılmıyor.
- Bazı aileler doğumdan sonra albasması denilen olaya inanırlar ve çeşitli ritüelleri yerine getirirler. Beşiğin etrafı siyah ipe çevrilir, bebeğin yastığının altına Kur’an, ekmek veya çuvaldız batırılmış soğan korlar. Aynı şekilde doğum yapmış annenin de Yastığının altına Kur’an ve ekmek parçası korlar. Bununla alkarısı denen kötü yaratığın anne ve bebeğe yaklaşmayacağına inanırlar.
- Dedeler cenaze namazı kıldırılmaz, resmi din görevlisi kıldırır. Dardan indirme yapılmaz, helallik alınır. Kazma takırtısı, mezar başında ateş yakma gibi

Türkmenlerde görülen gelenekleri yaparlar. Bu da Fethiyelilerin büyük bir kısmının Türkmen olduğu çıkarımını yapmamızı sağlar.

- Kirveliği peygamber sünneti olarak bilirler ve kirveliğe çok önem verirler. Kirvelik için kardeşlikten ileri derler. Kirveyle aralarında kız alıp kız verme olmaz. Ama bu inanın da yavaş yavaş zayıflamaya başladığını söylerler.
- Kurbanın aşık kemiğini “bereket getirsin” diye bulgur çuvalının içine korlar.
- Mezarların üzerine bulgur ve şeker serpiştirilir.
- Diğer din ve inanca sahip insanlara karşı saygılıdırlar. Yol bir süre bin bir derler.
- Kur’an’a bağlıdır derler. Diğer kitaplara da inanırlar.
- Gurbetçilerin Alevilik anlayışlarının yavaş yavaş geleneksellikten uzaklaşarak, kimlik Aleviliğine doğru kaydığını gözlemledik.
- Devleti baba gibi görürler ve evlatları arasında ayırım yapmamasını beklerler.

5. KAYNAKLAR

- Akın, Bülent (2020). GELENEK VE RİTÜEL SÜREKLİLİĞİ BAĞLAMINDA TESLİM ABDAL OCAĞI. *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*. ss. 21-193.
- Aksüt, Ali (2005). *Fethiye (Hasan Badrik)*. İstanbul: Yön Matbaacılık.
- Aksüt, Hamza (2012). *Aleviler Türkiye-İran-Irak-Suriye-Bulgaristan*. Ankara: Yurt Kitap-Yayın.
- Aslan, Yusuf (2011). *Fethiye'nin Işıkları*. İstanbul: Cinius Yayınları.
- Aslan, Yusuf (tarih yok). *Garip Mirto*. Adana: Birmat Ofset Matbaacılık.
- Atalay, Ali Adil (1990). *Abdal Musa Sultan ve Velayetnamesi*. İstanbul: Can Yayınları.
- Bilgiz, Musa (2006). Kur'an'da Zikir Kavramının Anlam Alanı. Erzurum: *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. S. 25, ss. 209-236.
- Eröz, Mehmet (1990). *Türkiye' de Alevilik Ve Bektaşilik*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Gögebakan, Göknur (2002). *XVI. Yüzyılda Malatya Kazası (1516-1560)*. Malatya: Malatya Belediyesi Kültür Yayınları.
- Gölpınarlı, Abdülbaki (1978). *Müminlerin Emiri Hz. Ali*. İstanbul: Zaman Yayınları
- Işık, Adnan (1998). *Malatya 1830-1919*. İstanbul: Kuriş Matbaacılık.
- Kahraman, Seyit Ali ve Dağlı, Yücel (2010). *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnamesi: Bağdad - Basra - Bitlis - Diyarbakır - İsfahan - Malatya - Mardin-Musul - Tebriz - Van (4. Kitap, I. Cilt)*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
- Karakurt, Deniz (2011). *Türk Söylence Sözlüğü*. Türkiye: e-kitap.
- Koca, Şevki (2005). *Bektaşilik Ve Bektaşî Dergâhları*, İstanbul: Cem Vakfı Yayınları.
- Korkmaz, Esat (1994). *Ansiklopedik Alevilik Bektaşilik Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ant Yayınları.
- Noyan, Bedri (1998). *Bütün Yönleriyle Bektaşilik Ve Alevilik. I. Cilt*. Ankara: Ardıç Yayınları.
- Ocak, Ahmet Yaşar (1997). *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakıbnameler (Metodolojik Bir Yaklaşım)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Oğuz, Mevlüt (2000). *Malatya Tarihi Ve Sosyoekonomik Durumu*. İstanbul: Kurtiş Matbaacılık.
- Ögel, Bahaeddin (1995). *Türk Mitolojisi II. Cilt*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Örnek, Sedat Veyis (1977). *Türk Halk Bilimi*. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.

- Özdemir, İskender (2015). *Aleviliğin Yazılmayan Tarihi*. Ankara: Kripto Yayıncılık.
- Özgül, Vatan (2010). 16. Yüzyıl Öncesinde Dimetoka, Kızıldeli Ve Balabanlılar. Ankara: *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. S. 53, ss. 191-314.
- Öztürk, Yaşar Nuri (2018). *Kur'ân-ı Kerim Meâli*. İstanbul: Yeni Boyut Yayınları.
- Üzüm, İlyas (2008). *Tarihsel Ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilik*. İstanbul: TDV Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi.
- Talas, Cahit (1992). *Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi*. Ankara: BilgiYayınevi.
- TDK Türkçe Sözlük 1 (1988). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- TDK Türkçe Sözlük 2 (1988). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Türkay, Cevdet (2005). *Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret Ve Cemaatler*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Yalçın, Alemdar (2010). Anadolu Aleviliği'nin Başlangıç Evreleri II: Anadolu'ya Geliş ve Yerleşim. *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*. S.2, ss. 1-18.
- Yalman, Ali Rıza (1977). *Cenupta Türkmen Oymakları I*. Haz. Sabahat Emir. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Yaman, Mehmet (2013). *Alevilik İnanç, Edep, Erkân*. İstanbul: Demos Yayınları.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- <http://www.aliseydi-sevim.com/popup/haber-yazdir.asp?haber=1072> / E.T.: 06.11.2021.
- Kaynak Kişi: Ali Aksüt.
- <http://www.haritatr.com/fethiye-haritasi-eac8> / E.T.:05.11.2021
- www.fethiye-malatya.org/yazarlar/dogan_olgun/belde_tarihcesi.htm / E.T.: 06.11.2021.
- http://www.fethiye-malatya.org/fethiye_dernegi.htm / E.T.:12.11.2021.
- http://isamveri.org/pdfdrp/D03540/2010_2/2010_2_YALCINA.pdf /E.T.: 07.03.2022.
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/alevi> / E.T. 10.10.2021.
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahkam> / E.T.: 04.04.2022. k.k.: Ahmet Özel.
- <https://www.islamveihsan.com/dini-mubin-ne-demek.html> / E.T.: 04.04.2022.
- <https://kelimeler.gen.tr/bit-ne-dir-ne-demek-47366> /E.T.: 06.04.2022.
- <https://kelimeler.gen.tr/ugundurmak-ne-dir-ne-demek-312430> / E.T.:03.04.2022.
- <https://www.kuranvemeali.com/bakara-suresi/207-ayeti-meali> / E.T.: 05.04.2022.
- <https://kurul.diyaret.gov.tr/Cevap-Ara/468/muharrem-ayinin-fazileti-ve-bu-ayda-ozellikle-de-10-muharrem-de-oruc-tutmanin-hukmu-nedir?enc=QisAbR4bAkZg1HlmMxXRn5PJ8DgFEAoa2xtNuyterRk%3d> /E.T.: 13.04.2022.

<http://www.malatya.gov.tr/osmanli-donemi> / E.T.:07.11.2021.

<https://www.nufusune.com/166591-malatya-yazihan-fethiye-mahallesi-nufusu>
/E.T.:03.04.2022.

<https://tr.wikipedia.org/wiki/H%C3%B6y%C3%BCk> / E.T.:20.12.2021.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Bak%C4%B1r_%C3%87a%C4%9F%C4%B1 /
E.T.:20.12.2021.

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Derbent_\(tarih\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Derbent_(tarih)) / E.T.:20.12.2021.

<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23569.pdf> / E.T.:10.10.2021.

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.htm> / E.T.:10.10.2021.

KAYNAK KİŞİLER

- k.k.1 Akboyraz Aliekber, Memur, 54 yaşında , Lise mezunu, Malatya.
k.k.2 Akboyraz Deniz , Memur, 43 yaşında, Üniversite mezunu, Malatya.
k.k.3 Akboyraz Telli, Ev hanımı, 85 yaşında, okuma-yazma bilmiyor, Malatya.
k.k.4 Akboyraz Teslim, Memur, 50 yaşında, Üniversite mezunu, Malatya.
k.k.5 Aydoğan Ali Asgar, Çiftçi, 75 yaşında, İlk okul mezunu, Fethiye.
k.k.6 Aydoğan Erkan, Çiftçi, 67 yaşında, Orta okul mezunu, Fethiye.
k.k.7 Aydoğan Hüseyin, Çiftçi, 76 yaşında, İlk okul mezunu, Fethiye.
k.k.8 Aydoğan Murtaza, Çiftçi, 87 yaşında, İlk okul mezunu, Fethiye (Aktif dede).
k.k.9 Aydoğan Mustafa (Vaylo), Çiftçi, 77 yaşında, İlk okul mezunu, Fethiye.
k.k.10 Çağlar Ali, Çiftçi, 77 yaşında, İlk okul mezunu, Fethiye.
k.k.11 Çağlar Veli, Emekli, 64 yaşında, Orta okul mezunu, Fethiye.
k.k.12 Erguş Hüseyin, Emekli, 81 yaşında, İlk okul mezunu, Malatya.
k.k.13 Erguş Sebaha, Ev hanımı, 76 yaşında, İlk okul mezunu, Malatya.
k.k.14 Güler Yusuf, Nakliyecisi, 48 yaşında, Lise mezunu, Malatya.
k.k.15 Güler Yeter, Ev hanımı, 45 yaşında, Lise mezunu, Malatya.
k.k.16 İnce Salman, Çiftçi, 63 yaşında, Orta okul mezunu, Fethiye.
k.k.17 Kızıldağ Taylan, Memur, 42 yaşında, Üniversite mezunu, Malatya.
k.k.18 Koluvaçık Hatice, Ev hanımı, 70 yaşında, Okuma biliyor, Fethiye.
k.k.19 Öztürk Battal, Şoför, 86 yaşında, İlk okul mezunu, Fethiye.
k.k.20 Sevim Kemal, Emekli, 57 yaşında, Lise mezunu, Fethiye.
k.k.21 Şenkaya Mehmet, Çiftçi, 73 yaşında, İlk okul mezunu, Fethiye.
k.k.22 Temiz İsmail, Çiftçi, 92 yaşında, İlk okul mezunu, Malatya.

EKLER

Resim 2 Zeynel Abidin Ocağı Dedesi İsmail Temiz'le görüşme

Resim 3 Ali Asgar Aydoğan, Mustafa (Vaylo) Aydoğan, Teslim Akboyraz ile görüşme

Resim 4 Bayram Tepesi (Fethiye Höyüğü)

Resim 5 Bayram Tepesi üzerinden Fethiye

Resim 6 Fethiye Cami

Resim 7 Fethiye Cemevi

Resim 8 Abusef Dede mezarı

Resim 9 Hızır'ın sofrası serdiği yer

Resim 10 Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) Türbesi

Resim 11 Seyyid Ali Sultan Türbesi'nin içi

Resim 12 Seyyid Ali Sultan Cemevi

Resim 13 Cemevi içi 1

Resim 14 Cemevi içi 2

Resim 15 Aydoğın Ailesinin elindeki icazetname

Resim 16 Cem evi alt katındaki ocaklar